T.C.

İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMATİK YAŞAM ÖYKÜSÜ VE REDDEDİLME DUYARLILIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİDE ZAMAN PERSPEKTİFİ VE BELİRSİZLİĞE TOLERANSIN ARACI ETKİSİ

SEVDE SENA AFACANLAR

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Yelda YILDIZ ÖNAL

İSTANBUL-2024

ETİK BEYAN

Bu tez çalışmasının tarafıma ait olduğunu, tezin planlamasından başlayarak yazımına kadarki herhangi bir safhada etik dışı sayılabilecek bir davranışım olmadığını, bu tezdeki tüm bilgileri akademik ve etik kurallar dâhilinde elde ettiğimi, doğrudan elde edemediğim bilgi ve yorumları edindiğim kaynaklara atıf yaptığımı ve bu kaynakları kaynakçada gösterdiğimi ayrıca bu tez çalışmasında ve yazım aşamasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranış içinde bulunmadığımı beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak her türlü yasal sonucu ve sorumluluğu kabullendiğimi bildiririm.

Sevde Sena AFACANLAR

ÖNSÖZ

Yüksek lisans sürecim boyunca, gerek ders gerek tez döneminde bilgi birikimiyle yol haritası çizmemi sağlayan, zorlandığım yerlerde motivasyon ve cesaretlendirmesi ile bana ışık olan, tezin her aşamasında gösterdiği sabır, rehberlik ve anlayış için tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Yelda Yıldız ÖNAL'a çok teşekkür ederim.

Kıymetli vakitlerini ayırarak tez jürimde olmayı kabul eden, ayrıntılı değerlendirmeleri ve değerli geri bildirimleri ile tez çalışmamı geliştirmeme yardımcı olan Doç. Dr. Asude ÖZDEMİR ve Doç. Dr. Zeynep Aydın SÜNBÜL'e çok teşekkür ederim.

Ders dönemi ile birlikte başlayan yüksek lisans sürecimde, değerli bilgi birikimlerini bizlerle paylaşan ve uzman olma yolunda yeni bakış açıları kazanmamıza olanak sağlayan Medipol Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü'ndeki değerli hocalarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Öznel yaşantımda olduğu kadar akademik yaşantımda da desteklerini benden esirgemeyen, her zaman yanımda olduklarını hissettiren, motivasyon ve cesaret veren değerli dostlarıma ve geniş aileme çok teşekkür ederim.

Son olarak, her zaman koşulsuz sevgileriyle yanımda olan annem Bilgi AFACANLAR, babam Sadullah AFACANLAR, kardeşlerim Hüseyin Furkan AFACANLAR ve Ulvi Esad AFACANLAR'a en özel teşekkürlerimi iletiyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ii
İÇİNDEKİLER iii
KISALTMALAR LİSTESİ vi
ŞEKİLLER LİSTESİ vii
TABLOLAR LİSTESİ viii
ÖZET ix
ABSTRACT x
GİRİŞ 1
Problem Durumu 1
Araştırmanın Amacı 7
Sınırlılıklar 10
Sayıltılar 10
Tanımlar 11
BÖLÜM I: ALANYAZIN TARAMASI 12
1.1. Reddedilme Duyarlılığı 12
1.1.1. Model ve teoriler 13
1.1.2. Reddedilme duyarlılığına yönelik yapılan araştırmalar 19
1.2. Çocukluk Çağı Travmatik Yaşam Öyküsü 21
1.2.1. Travma 21
1.2.2. Çocukluk çağı travması 22
1.2.3. Çocukluk çağı travma türleri 24
1.2.4. Yapılan araştırmalar 33
1.3. Zaman Perspektifi 34
1.3.1. Zaman kavramı 34
1.3.2. Psikolojik zaman 36
1.3.3. Zaman perspektifi 37
1.3.4. Yapılan araştırmalar 42
1.4. Belirsizliğe Tolerans 44
1.4.1. Belirsizlik kavramı 44
1.4.2. Belirsizliğe tahammülsüzlük 45
1.4.3. Belirsizliğe tolerans 47

1.4.4. Yapılan araştırmalar 48
1.5. Reddedilme Duyarlılığı, Çocukluk Çağı Travmatik Yaşam Öyküsü, Zaman Perspektifi ve Belirsizliğe Tolerans Arasındaki İlişkileri İnceleyen Araştırmalar. 50
BÖLÜM II: YÖNTEM 53
2.1. Araştırma Modeli 53
2.2. Evren ve Örneklem 53
2.3. Veri Toplama Araçları 54
2.3.1. Kişisel bilgi formu 55
2.3.2. Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği- Kısa Formu (ÇÇTÖ-28) 55
2.3.3. Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği (RDÖ) 56
2.3.4. Zimbardo Zaman Perspektifi Ölçeği (ZZPÖ) 57
2.3.5. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12) 58
2.4. Uygulama-İşlem 59
2.5. Verilerin Analizi 59
BÖLÜM III: BULGULAR 61
3.1. Kavramlara İlişkin Bulgular 61
3.1.1. Reddedilme duyarlılığına (RD) yönelik bulgular 61
3.1.2. Çocukluk çağı travmasına (ÇÇT) yönelik bulgular 62
3.1.3. Zaman perspektifine (ZP) yönelik bulgular 64
3.1.4. Belirsizliğe toleransa (BT) yönelik bulgular 66
3.2. ÇÇT, RD, ZP ve BT Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular 68
3.2.1. ÇÇT ve RD arasındaki ilişkiye yönelik bulgular 69
3.2.2. ÇÇT ve ZP arasındaki ilişkiye yönelik bulgular 69
3.2.3. ÇÇT ve BT arasındaki ilişkiye yönelik bulgular 70
3.2.4. RD ve ZP arasındaki ilişkiye yönelik bulgular 70
3.2.5. RD ve BT arasındaki ilişkiye yönelik bulgular 70
3.2.6. BT ve ZP arasındaki ilişkiye yönelik bulgular 71
3.3. Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular 71
3.3.1. ÇÇT ve RD arasındaki ilişkide ZP aracı rolüne ilişkin bulgular 71
3.3.2. ÇÇT ve RD arasındaki ilişkide BT'ın aracı rolü 75
BÖLÜM IV: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER 77
4.1. TARTIŞMA 77
4.1.1. RD, ÇÇT, ZP ve BT'nin demografik değişkenlere göre incelenmesine ilişkin tartışma 78

4.1.2. RD, ÇÇT, ZP ve BT arasındaki ilişkilere yönelik tartışma 85
4.1.3. Aracılık rolüne ilişkin bulguların tartışılması 93
4.2. SONUÇ 96
4.3. ÖNERİLER 99
KAYNAKÇA 101
EKLER 157

KISALTMALAR

Akt: Aktaran

BT: Belirsizliğe Tolerans

BTÖ: Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği

Bs: Baskı

Çev.: Çeviren

ÇÇT: Çocukluk Çağı Travmaları

ÇÇTÖ: Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği

ed: Baskı

Ed: Editör

RD: Reddedilme Duyarlılığı

RDÖ: Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği

SPSS: Statistic Packets For Social Seciences

ve ark.: ve arkadaşları

ZP: Zaman Perspektifi

ZZPÖ: Zimbardo Zaman Perspektifi Ölçeği

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Reddedilme Döngüsü…….14

Şekil 2. Kavramsal Zaman Perspektifi Modeli…….37

Şekil 3. Çocukluk Çağı Travmatik Yaşam Öyküsü ve Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkide Olumsuz Geçmiş Zaman Perspektifinin Aracılık Rolü……73

Şekil 4. Çocukluk Çağı Travmatik Yaşam Öyküsü ve Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkide Olumlu Geçmiş Zaman Perspektifinin Aracılık Rolü……...…..75

Şekil 5. Çocukluk Çağı Travmatik Yaşam Öyküsü ve Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkide Belirsizliğe Toleransın Aracılık Rolü…….…….77

TABLOLAR

Tablo 1. Ebeveyn Kabul-Red Sendromu Tanımlama Faktör Grupları……16

Tablo 2. Belirsizliğe Toleransı Yüksek Ve Düşük Olan Kişilerin Bakış Açısı……48

Tablo 3. Katılımcıların Demografik Özellikleri……..54

Tablo 4. Normal Dağılım……59

Tablo 5. Reddedilme Duyarlılığı Puan Ortalamaları...……61

Tablo 6. Reddedilme Duyarlılığı Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu……62

Tablo 7. Çocukluk Çağı Travmaları Puan Ortalamaları……..63

Tablo 8. Çocukluk Çağı Travmaları Puan Ortalamaları Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu……63

Tablo 9. Zaman Perspektifi Puan Ortalamaları……..64

Tablo 10. Zaman Perspektifi Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu……...…65

Tablo 11. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Puan Ortalamaları……..66

Tablo 12. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu……...67

Tablo 13. Çocukluk Çağı Travması, Reddedilme Duyarlılığı, Zaman Perspektifi Ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Puanlarının Korelasyon Analizi……69

Tablo 14. Çocukluk Çağı Travması ve Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkide Olumsuz Geçmişin Aracılık Rolü……..72

Tablo 15. Çocukluk Çağı Travması ve Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkide Olumlu Geçmişin Aracılık Rolü……74

Tablo 16. Çocukluk Çağı Travması ve Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkide Belirsizliğe Toleransın Aracılık Rolü……76

ÖZET

Bu araştırmanın amacı çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide belirsizliğe toleransın ve zaman perspektifinin aracılık rolünün incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü, reddedilme duyarlılığı, zaman perspektifi ve belirsizliğe tolerans arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Değişkenleri betimleyerek ayrıntılı bir şekilde ele almak için ilişkisel tarama modeli kullanılmış ve değişkenler arasındaki aracılık rolü incelemiştir. Çalışma araştırmaya gönüllü olarak katılan, 25-65 yaş arası, 303'ü kadın ve 97'si erkek 400 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Ölçme aracı olarak demografik bilgi formu, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği-Kısa Formu (ÇÇTÖ-28), Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği (YRDÖ) ve Zimbardo Zaman Perspektifi Ölçeği (ZZP) Geçmiş Olumsuz/Olumlu Bölümü ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ) kullanılmıştır. Verilerin analizi IBM SPSS Versiyon 22.0 istatistik programı aracılığıyla yapılmıştır. Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında pearson korelasyon analizi, doğrusal regresyon ve aracılık etkisine ilişkin hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır. Örneklem grubunun tanımlayıcı özelliklerine göre ölçek düzeylerindeki farklılaşmaların incelenmesinde bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü varyans analizi (Anova) ve post hoc (Tukey) analizleri kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı ilişkisinde (ß=.461) modele olumsuz geçmiş zaman perspektifi eklendiğinde (ß=.362), olumlu geçmiş zaman perspektifi eklendiğinde (ß=.256) ve belirsizliğe tolerans eklendiğinde (ß=.419) azaldığı tespit edilmiştir. Sonuçlar çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide olumsuz geçmiş zaman, olumlu geçmiş zaman perspektifinin ve belirsizliğe toleransın kısmi aracılık rolünün olduğunu göstermektedir. Ayrıca çocukluk çağı travmalarının cinsiyet ve eğitim durumu, reddedilme duyarlılığının medeni durum, zaman perspektifinin cinsiyet ve eğitim durumu, belirsizliğe toleransın yaş ve medeni duruma göre anlamlı şekilde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular ilgili alanyazında tartışılmış ve gelecekte yapılacak olan araştırmalara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: çocukluk çağı travması, reddedilme duyarlılığı, zaman perspektifi, belirsizliğe tolerans

ABSTRACT

The aim of this study was to examine the mediating roles of tolerance for uncertainty and time perspective in the relationship between childhood traumatic life history and rejection sensitivity. For this purpose, the relationships among childhood traumatic life history, rejection sensitivity, time perspective, and tolerance for uncertainty were examined. The relational screening model was used to describe the variables and to examine the mediating role between the variables. The study was conducted with 400 individuals, 303 female and 97 male, between the ages of 25 and 65, who participated voluntarily. The measurement tools were the demographic information form, the Childhood Trauma Questionnaire-Short Form (CTQ-28), the Adult Rejection Sensitivity Scale (ARS), the Zimbardo Time Perspective Scale (TTS) Past Negative/Positive Section, and the Intolerance for Uncertainty Scale (ILS). Data analysis was conducted using IBM SPSS Version 22.0 statistical program. Pearson correlation analysis, linear regression and hierarchical regression analysis were conducted for the continuous variables of the study. Independent groups t-test, one-way analysis of variance (Anova) and post hoc (Tukey) analysis were used to examine the differences in scale levels according to the descriptive characteristics of the sample group. As a result of the study, it was determined that the relationship between childhood traumatic life history and rejection sensitivity (ß=.461) decreased when negative past tense perspective was added to the model (ß=.362), positive past tense perspective was added (ß=.256) and tolerance for ambiguity was added (ß=.419). The results show that negative past tense, positive past tense perspective and tolerance for ambiguity have partial mediating roles in the relationship between childhood traumatic life history and rejection sensitivity. It was also found that childhood traumas differ significantly according to gender and education status, sensitivity to rejection differs according to marital status, time perspective differs according to gender and education status, and tolerance to uncertainty differs according to age and marital status. The findings were discussed in the relevant literature and suggestions were made for future research.

Key Words: childhood trauma, rejection sensitivity, time perspective, tolerance for uncertain

GİRİŞ

Araştırmanın bu kısmında; problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sınırlılıklar, sayıltılar ve tanımlar yer almaktadır.

Problem Durumu

Çocukluk çağı, bireyin doğumuyla geçirdiği yaşam serüveninde gelecek dönemlerde karşılaşacağı yeni durumlar için gereksinim duyduğu adaptasyon mekanizmaları, kendisi, dünya ve kişiler arası ilişkileri için geliştireceği kaynaklar açısından çok önemli bir dönemdir (Masten ve Gewirtz, 2006). Kişinin çocukluk döneminin aydınlatılması, dönem içerisinde yaşanılan ya da yaşanma ihtimali olan risklerin keşfedilmesi, yetişkinlik dönemine etkilerinin tespit edilmesi, insan ve toplum sağlığı açısından bilime önemli bir katkı sağlamaktadır (Burstein ve ark., 2021).

Psikolojik açıdan kuramsal yaklaşımlar incelendiğinde birçok öncü kuramcının çocukluk dönemi yaşantılarını, kuramlarının gelişimi açısından önemli bir yerde tuttuğu görülmektedir (Bowlby, 1969; Erikson, 1950; Freud, 1905; Piaget, 1952). Psikanalitik kuramın öncüsü Freud (2019), ilk çocukluk dönemi olarak değerlendirdiği 0-6 yaş arasının kişinin gelecek hayatına yönelik önemine sık sık atıfta bulunmuş ve ergenlik dönemini çocuğun yeniden yapılandırma yapabileceği bir dönem olarak değerlendirmiştir. Bireysel psikoloji kuramı öncüsü Adler'in (2013) kardeş sıralamasına verdiği önem ve kardeş sıralamasının çocuk üzerindeki tesirine yönelik bakış açısı, çocukluk dönemi yaşantılarının yetişkinlik dönemine etkisine vurgu yaptığını göstermektedir. Psikososyal gelişim kuramı öncüsü Erikson (1993), doğumdan yaşamın sonuna kadar parçalar halinde yaşam dönemlerini incelemiştir. Çocukluk döneminin kişilik gelişiminde önemli bir dönem olduğunu, bu dönemdeki gelişim süreçlerinin gelecek dönemler için kritik olduğunu ileri sürmüştür. Transaksiyonel analiz kuramı öncüsü Berne (1957), sağlıklı bir çocuk gelişiminin bireyin yetişkinlik döneminde de normal bir kimliği destekleyeceğini, sağlıksız ebeveyn tutumlarının ve çocukluk yaşantılarının, bireyin kimliği üzerinde olumsuz etkileri olacağını belirtmiştir. Sosyal öğrenme kuramı öncülerinden Bandura (2001),

çocuk ve bakım veren arasındaki ilişkinin bireyin yetişkinlik döneminde etkileri olacağını öne sürmektedir. Çocuğun bakım verenlerinden doğrudan ya da dolaylı yoldan öğrendiklerinin davranışlarının şekillenmesini desteklediğini belirtmektedir.

Kuramcıların şekillendirdiği bakış açılarına istinaden yapılan çalışmalar, çocuğun yaşantısındaki sosyal belirleyicilerin (ebeveyn, bakım veren, akranlar, eğitim ortamı, çevre güvenliği vb.) doğrudan ya da dolaylı yoldan çocukluk ve yetişkinlik dönemi üzerinde olumsuz etki bırakma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir (Maggi ve ark., 2010). Çocuğun istem dışı maruz kaldığı, fiziksel, duygusal ve bedensel bütünlüğüne zarar veren durum ve olaylar çocukluk çağı travması olarak tanımlanır. Çocukluk döneminde yaşanan travmatik olaylar geniş bir kapsamda değerlendirilir. Travmanın şiddeti, yoğunluğu ve çocuk üzerinde bıraktığı etkisi yıkıcıdır (Maschi ve ark., 2012). Çocukluk döneminde yaşanan travmanın, yetişkinlik döneminde stresli olaylara karşı tepkisellik ve kişilerarası ilişkileri yönetememe gibi olumsuz sonuçları görülebilir. Olumsuz çocukluk yaşantıları çocuğun bilişsel düzeyde stres mekanizmalarını değiştirerek yaşamı boyunca stresli olaylara karşı toleransının düşmesine ve sağlıksız çözüm yolları geliştirmesine neden olabilmektedir (Mate, 2012). Bireyin stresli yaşam olayı olarak değerlendirdiği durumlara gösterdiği tepkisellik, diğer insanlarla arasındaki ilişkileri şekillendirmesine neden olur. Yapılan araştırmalarla ilgili önemli kanıtlar bireyin çocukluk döneminde maruz kaldığı olumsuz yaşantıların, sosyal ilişkilerinde sağlıksız çözüm yollarını yansıttığını göstermektedir. Sosyal ilişkilerin birey için öncülerinden bir tanesi de kabul edilme veya reddedilme algısıdır. Çocuğun fiziksel kötü muameleye maruz kalması bilişsel açıdan açık bir reddedilme olarak algılanır. Duygusal açıdan ihmale maruz kalması ise gizil bir reddedilme algısıdır. Bu deneyimler, bireyin reddedilme duyarlılığı oluşturmasına neden olarak yaşamı boyunca sağlıklı bir çözüm yolu bulamadıkça kendisini tekrarlayabilmektedir (Feldman ve Downey, 1994).

Çocukluk çağı travmaları açısından değerlendirildiğinde fiziksel istismar, çocuğun beden bütünlüğünü ve kendisini güvende hissetme ihtiyacını reddetme şeklinde değerlendirilebilir (Feldman ve Downey, 1994; Lev-Wiesel ve Sternberg, 2012). Duygusal istismar, çocuk için en yıkıcı olan reddedilme şekillerinden birisidir. Söylem

becerisi henüz gelişmemiş, ihtiyaçlarını duygular yoluyla dile getirebilen çocuklar için duygularının yok sayılması, alay edilmesi, yalnız bırakılması reddedilmeyle ilgili olumsuz şemaların oluşmasında önemli bir etkene sahiptir (Barnow ve ark., 2001; Rohner ve Rohner, 1980). Cinsel istismar, fiziksel istismarda olduğu gibi çocuğun beden bütünlüğünü reddetme olarak gözlemlenir. Korunma ihtiyacı ve güvende olduğunu hissetme ihtiyacının karşılanmadığı, sonuçları yetişkinlik döneminde de yıkıcı olan bir istismar türüdür. Cinsel istismar mağduru kişiler yetişkinlik döneminde partnerleri tarafından reddedilmeye yönelik kaygı yaşayarak, flört sürecinde partnerlerine kaygılı ya da kaçıngan bağlanma şeklinde bağlanma eğiliminde olabilmektedir (Luterek ve ark., 2004; Marshall, 2019). İhmal edilme, duygusal istismar gibi reddedilmeyle ilişkisi en güçlü olan travma türüdür. İhmale maruz kalan çocuklar yetişkin yaşantılarında çevresindeki kişilere güven duyma, yakın ilişkiler geliştirme konusunda olumsuz inançlara sahiptir (Euteneuer ve ark., 2024; Jin ve ark., 2018).

Çocukluk çağı olumsuz yaşantıları ve reddedilmenin birey üzerindeki duygusal tepkilerine bakıldığında pek çok ortak duygu gözükmektedir. Kişi çocukluk çağı olumsuz yaşantılarından dolayı öfke, kıskançlık, güvensizlik, utanç, önyargı, yalnızlık gibi olumsuz duyguları yoğun olarak yaşayabilmektedir. Yetişkinlik dönemine geldiğinde reddedilme durumlarına karşı hassasiyet gösterirken benzer olumsuz duyguları reddedilme kaynaklı yaşama eğilimi gösterebilir (Leary, 2015).

Çocuklar doğum süreciyle güvende olma ve kabul edilme ihtiyacı içerisinde bulunurlar. Çocukluk çağında olumsuz yaşantılara maruz kalan kişilerin ebeveynleri ve çevresi tarafından reddedilmesi veya kabul görmemesi gelecek dönemlerde kuracağı ilişkilerinde reddedilmeye yönelik beklenti içerisinde olmasına neden olabilmektedir (Berensoy ve Downey,2013). Kişinin bilişsel süreçlerinde kendisiyle ilgili oluşturduğu olumsuz inançları (kabul edilmeyen, yetersiz, değersiz vb.) karşılaştığı yeni durumlar ya da benzer uyaranlar sonrasında tetiklenir. Yaşamı boyunca sosyal ilişkiler içerisinde olmak zorunda kalan birey, her yeni ilişki başlangıcında, ilişkiyi sürdürme döngüsünde reddedilmeye yönelik kaygı yaşayabilmektedir. Bu durum kişinin sağlıksız ilişkiler yaşamasına neden olmasının

yanı sıra, kabul edildiğini gördüğü ortamlarda ise kaygılı bir şekilde bağlanma yaşamasına neden olur (Dennison ve Stewart, 2006). Yeniden reddedilmemek için ilişkilerinde kurban- kurtarıcı- zorba döngüsü içerisine girer. Reddedilmemek için çevresindeki kişilerin taleplerini geri çevirme noktasında zayıf kalır. 'Hayır' diyememe durumu göz önüne alındığında, yaşamıyla ilgili riskli kararlar verme ihtimalleri yüksektir. Atılganlık becerileri geliştirmekte zorluk çekerler. Reddedilme döngüsünden dolayı reddedilse dahi, kişi bunun kaynağının çevresindekiler olduğuna yönelik bir kurban tutumu içerisine girer. Reddedilme ihtimalinin vermiş olduğu stresle öfke duygusunu yoğun bir şekilde yaşar (Downey ve ark., 1998; Rohner, 2004).

Bilişsel, duygusal ve davranışsal benzerlikler araştırmacılar tarafından çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsünün ve reddedilme duyarlılığının ortak bir zeminde farklı değişkenlerle araştırılmasına neden olmuştur (Downey ve ark., 1998). Literatür incelendiğinde; Zlomke ve arkadaşları (2016) yaptıkları çalışmada bireyin reddedilme duyarlılığının, çocukluk döneminde maruz kaldığı duygusal ihmal (alay edilme) ile pozitif yönde ilişkili olduğunu ve özellikle de fiziksel özellikleriyle ilgili alaya maruz kalmanın şiddetli bir ilişkisi olduğunu göstermiştir. Çocukluk çağı travmaları ve reddedilme duyarlılığını farklı değişkenler ile inceleyen Jittayuthd (2022) araştırmasının sonucunda reddedilme duyarlılığı ve çocukluk çağı travmaları arasındaki ilişkiyi ortaya koyarken duygusal ihmalin ana yordayıcı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca çocukluk çağı travmatik yaşantısına sahip olma ve bağımlılık yapıcı madde kullanma arasında reddedilme duyarlılığının aracı rolü olduğu görülmüştür. Yetişir (2023) lise son sınıf öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmada travma sonrası stres bozukluğu ve reddedilmeye yönelik duyarlılık arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Sucu (2022), yetişkinlerle yapmış olduğu çalışmada nesne ilişkileri (ebeveyn veya bakım veren kişiyle oluşan ilişki ve temasta bulunulan kişinin karakteristik özelliklerinden çocuğun etkilenmesi) ve reddedilmeye karşı duyarlılık arasında anlamlı ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum çocuğun yaşantısında geliştirmiş olduğu mekanizmaların reddedilme duyarlılığı üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasında anlamlı ilişkiye rastlanmasına karşın aracılığa yönelik az sayıda çalışma yapıldığı görülmüştür. Aracılığın ortaya koyulması adına alan yazında 'çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü' ve 'reddedilme duyarlılığı' ile ilgili yapılan çalışmalar ayrı ayrı incelendiğinde bireyin geçmişi, geleceği ve şimdiyi nasıl değerlendirdiğinin, güncel durumda karar verme mekanizması ve tepkiselliğini etkilediği görülmüştür (Hosseini Ramaghani ve ark., 2019; Karan, 2021; Place ve ark., 2018; Wang ve ark., 2021). Varoluşçu kuramın temsilcilerinden olan Frankl (2022: 114), Yaşamı Karşılamak isimli kitabında; "Geleceğe ve gelecekte yerini bulması mümkün olan bir anlama bel bağlayanlar, hayatta kalma şansı en yüksek olanlardı." cümlesinde zaman perspektifinin bireyler için önemini yansıtmaktadır. Özellikle çocukluk döneminde travmatik yaşantıya maruz kalanlar için zaman perspektifinin, olumlu ya da olumsuz davranış kalıpları geliştirmelerini etkileyeceği belirtilmektedir. Khaleque ve arkadaşları (2019) bu durumla ilgili olarak, geçmiş zamanın olumsuz perspektifinin, kişinin çocukluk döneminde maruz kaldığı durumları hatırlamasına neden olacağını ve bu nedenle geçmiş yönelimli kişilerin reddedilmeye yönelik yeni beceriler geliştirmek yerine, geçmişteki olumsuz yaşantılarının içinde kalmaya devam edeceklerini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, bireyin geçmişi olumsuz değerlendirmesi ve geçmişte takılı kalması, şimdiyi yaşama kalitesinin düşmesine, gelecekle ilgili planlar yapmakta zorlanmasına ve geleceğe ilişkin olumsuz beklentiler içerisine girmesine neden olabileceğini belirtir. Öte yandan, Gao ve arkadaşları (2024) ise geçmişi olumlu olarak değerlendiren kişilerin, anda ve gelecekte yaşayacakları ilişkilerde geçmiş ilişkilerinden destek alarak bunları bir kaynak olarak belirleyebileceğini belirtmektedir. Eğer birey geçmişi olumlu olarak değerlendiriyorsa, geleceğe ilişkin bakış açısı umut ve olumlu diğer duygular yaşamasını desteklemekte ve şu an yaşanan olaylar karşısında sağlıklı baş edebilme becerileri gösterdiğini ifade eder.

Zimbardo ve Boyd (1999) dengeli zaman perspektifini önerirken geçmişteki olumsuzlukları görmenin ve geçmişteki olumlu kaynakları edinmenin önemine vurgu yapar. Kişi ne tam olarak geçmiş olumsuzda ne de tam olarak geçmiş olumluda kalmalıdır. İki farklı durumu fark etmenin bireyin sağlıklı gelişimi ve yaşam kalitesi

için önemine vurgu yapar. Örneğin çocukluk çağı travmatik yaşantısına maruz kalan kişi travmayı tamamen yok sayarsa yetişkinlik döneminde kendini koruma becerisi geliştirme konusunda zorlanabilir. Zihin, 'Burada bir tehlike var. Kendimi korumak için ne yapabilirim?' şeklinde düşünce kalıplarıyla olası tehlikeleri önceden sezerek kendini koruma becerisini geliştirir. Reddedilmeyle ilgili de benzer durum söz konusudur. Geçmiş reddedilmelerini bağlam ve kişiler arası ilişkiler açısından değerlendiren kişi, reddedilmeyi anlamlandırarak yeni davranış kalıpları deneyimleyebilir (Stolarski ve ark., 2015; Zimbardo ve ark., 2012).

Araştırmada değerlendirilen bir diğer aracı faktör belirsizliğe tolerans kavramıdır. Belirsizliğe toleransın öğrenmeler ve yaşantılar yoluyla şekillendiği görülmektedir (Buhr ve Dugas, 2002). Çocuk zihinsel süreçlerinin yeteri kadar gelişmemesi nedeni ile hayatında yaşadığı travmatik durumları anlamlandıramaz. Anda huzursuz ve rahatsız edici bir durum olduğunu fark etse bile bu durum çocuk için netlik arz etmez. Düşünce, duygu ve davranışın ayrımını yapamaz. Gelecek dönemlerde benzer belirsiz bir durumla karşı karşıya kaldığında geçmiş yaşantıları tetiklenerek karar verme mekanizması etkilenir. Çocuğun kapasitesini aşan olumsuz yaşantılara maruz kalması yetişkinlik döneminde belirsizliğe toleransını etkilemektedir (Dodge ve Somberg, 1987; Stoycheva, 1998). Çocukluk döneminde düşük belirsizliğe tolerans gelişirse birey yetişkinlik döneminde belirsizlik durumunda yoğun bir stres yaşama eğilimindedir. Travmatik yaşantı sonrası ortaya çıkan öfke ve kaygı durumlarına benzer olumsuz duygular yaşanmaktadır. Belirsizliği tolere edebilen kişilerin karşılaşabilme ihtimalleri olan sorunlar karşısında çözüm odaklı oldukları, kişiler arası ilişkilerinde kendilerini daha özgüvenli hissettikleri görülmektedir. Kişiler arası ilişkilerin faktörleri arasında yer alan reddedilme duyarlılığı da belirsizliğe tolerans kavramıyla etkileşim halindedir. Kaygılı reddedilme beklentisine neden olan faktörlerden biri belirsizliktir. Belirsizliği olumsuz değerlendiren kişi kaygılı bir bekleyiş içerisine girmektedir. Bu kaygılı bekleyiş durumu kişi için reddedilmeye yönelik beklentiyi arttırmakta ve kişinin reddedilme döngüsüne girmesine neden olmaktadır (Murpy, 2021). Nesdale ve arkadaşları (2014), altı ile 12 yaş arasındaki çocuklarla yaptıkları araştırmada, kendilerini kabul eden veya reddeden kişilere verdikleri tepkileri deneysel bir çalışmayla incelemişlerdir. Veriler

değerlendirildiğinde, belirsiz bir şekilde reddedilen çocukların, açıkça reddedilen çocuklara kıyasla, kabul gören çocuklarla daha fazla özdeşleşme gösterdiği ve olumlu tutumlar sergilediği görülmüştür. Çalışmada, belirsiz bir şekilde reddedilen çocukların grup değiştirme talebinde bulunduğu görülmüştür.

Literatürdeki yurt içi ve yurt dışı çalışmalar incelendiğinde, çocukluk döneminde yaşanılan travmanın önemine vurgu yapılmasına karşın, travma, reddedilme duyarlılığı, zaman perspektifi ve belirsizliğe tolerans üzerine yeteri kadar çalışmanın bulunmadığı görülmektedir. Travmanın yaşanmasının ardından bireyin geliştireceği baş etme mekanizmaları, reddedilme duyarlılığı açısından önemli bir yer tutmaktadır. Bireyler üzerinde etki bırakma eğilimi olan çocukluk çağı travmalarının, toplum sağlığı açısından önemi göz önünde bulundurulduğunda, kişiler arası ilişkilerde önemli bir faktör olan reddedilme duyarlılığı ile ilişkisi incelenmeli ve bu ilişkiye neden olan etkenlerin araştırılması, önleyici, müdahale edici ve koruyucu çalışmalar açısından önemli görülmektedir. Dolayısıyla, bireylerin geçmişe bakış açısının, çocukluk çağı travmatik yaşantıları ve reddedilme duyarlılığı arasında bir etkiye sahip olma durumu, ruh sağlığı açısından önemlidir. Bunun yanı sıra, belirsiz durumlara karşı geliştirilen toleransın başa çıkma stratejilerinden biri olduğu düşünüldüğünde, reddedilme duyarlılığı ve çocukluk çağı travmaları arasındaki ilişkinin incelenmesinin alana önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca yurt içi çalışmalar incelendiğinde, belirsizliğe tolerans kavramının genellikle endüstri psikolojisi içerisinde kullanılması, alanda bir eksiklik olarak görülmekte ve konunun ruh sağlığı açısından dikkate çekici bir noktaya taşınmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Bu eksikliklerden yola çıkarak gerçekleştirilen bu çalışmada, çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide zaman perspektifinin ve belirsizliğe toleransın aracı etkisini incelemek amaçlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide belirsizliğe toleransın ve zaman perspektifinin aracılık rolünün incelenmesidir. Ayrıca araştırma örnekleminde çocukluk çağı travmaları toplam puanı, reddedilme duyarlılığı, belirsizliğe tolerans, olumsuz geçmiş zaman

perspektifi ve olumlu geçmiş zaman perspektifinin demografik faktörlerle incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1)Çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü, reddedilme duyarlılığı, belirsizliğe tolerans, olumsuz ve olumlu geçmiş zaman perspektifleri; yaş, cinsiyet, medeni durum ve eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

2) Çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü, reddedilme duyarlılığı, geçmiş zaman perspektifleri ve belirsizliğe tolerans arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

3) Çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü olumlu ve olumsuz geçmiş zaman perspektifi aracılığıyla reddedilme duyarlılığını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

4) Çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü belirsizliğe tolerans aracılığıyla reddedilme duyarlılığını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Araştırmanın Önemi

İnsanlar yaşamları boyunca olumlu ve olumsuz pek çok yaşantıya maruz kalmaktadır. Olumlu yaşantılar insanlar üzerinde hoş duygular uyandırırken, olumsuz yaşantılar kişi için rahatsız edici duygulara neden olmaktadır. Her yaşantının yeni bir deneyim ve öğrenme olduğu bu dönemde yaşanan olaylar çocukların duygusal, bilişsel ve davranışsal gelişimleri üzerinde etki bırakma eğilimindedir (Mongillo ve ark., 2009). Çocukluk dönemi yaşantılarının sonucunda yaşamın devamı için oluşturulan savunma mekanizmaları yetişkinlik döneminde kendisini gösterebilir (Westermair ve ark., 2018). Yetişkin birey yeni karşılaştığı ya da tekrarlanan durumlar karşısında farkında olmadan tepkiler vererek kişiler arası ilişkilerini etkileyebilir (Skodal ver ark., 2007).

Maslow'un (1943) ihtiyaçlar hiyerarşisine göre, fizyolojik ihtiyaçlar daha çok kişinin kendisiyle ilgilidir. Ancak, güvenlik ihtiyacı, sevgi ihtiyacı ve saygınlık ihtiyacı, diğer insanlarla olan ilişkiler aracılığıyla karşılanır. Bu durum kişinin diğerleriyle kuracağı ilişkilerin kendini gerçekleştirme ve koşulsuz kabul için önemini göstermektedir. Kişiler arası ilişkilerin de en önemi belirleyicilerinden birisinin kabul edilme ve reddedilme olduğu göz önünde bulundurulduğunda kişinin reddedilmeye yönelik duyarlılığı yaşam dönemi boyunca kendisine ket vurmasına neden olacak bir etkendir denilebilir (Dennison ve Stewart, 2006; Kenrick ve ark. 2010).

Birey için yaşam kalitesini düşüren durumların anlaşılması, değişim için önemli bir etkendir. Kişinin ihtiyaçlar hiyerarşisinde ihtiyaçlarını fark ederek kendini gerçekleştirme basamağına çıkmasını kolaylaştıracaktır. Alan yazın incelendiğinde araştırmacılar çocukluk çağı travmaları ve reddedilme duyarlılığı ilişkisinde farklı değişkenlerle çalışma yapılmasının faydalı olacağını ve soruna yönelik çözüm yollarının bulunmasının kişiler arası ilişkileri güçlendirerek kişinin yaşam kalitesini arttıracağını ileri sürmüştür (Bungert ve ark., 2015; Erozkan, 2015; Jin ve ark., 2018). Bu araştırmada çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide zaman perspektifinin ve belirsizliğe toleransın aracı etkisi olduğu düşünülmektedir. Reddedilme duyarlılığı kişilerin iş, evlilik ve sosyal yaşantısında önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Reddedilme duyarlılığının düşmesinin bireylerin evlilik ilişkilerinde daha çözüm odaklı yaklaşımlarını arttırabileceği, çatışmalı evliliklerde boşanma sürecini daha sağlıklı bir şekilde geçirmelerini destekleyebileceği, genç yetişkinlik döneminde iş arayışı sürecinde geliştirilecek başa çıkma mekanizmaları ile motivasyonel bir duruma gelmesini destekleyebileceği, çocuklar ve ergenler arasında akran zorbalığına yönelik çatışmaların çözülmesini kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Olumlu bir zaman perspektifi, travmatik yaşantıların olumsuz etkilerini hafifletebilirken, olumsuz bir zaman perspektifi bu etkileri artırabilir. Bu nedenle, zaman perspektifinin nasıl bir aracı rol oynadığını anlamak, bireylerin travmatik deneyimlerle başa çıkma stratejilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Yüksek belirsizliğe tahammülsüzlük, bireylerin sosyal reddedilme korkusunu artırabilir. Bu yüzden, belirsizliğe toleransın aracı etkisini incelemek, bireylerin belirsizlikle başa çıkma stratejilerini ve sosyal kaygılarını nasıl

yönetebileceklerini anlamada önemli bilgiler sağlayabilir. Zaman perspektifi ve belirsizliğe toleransın, çocukluk çağı travmaları ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide nasıl bir rol oynadığını inceleyerek, bu ilişkinin altında yatan mekanizmalar daha anlaşılır bir hal alabilir. Bu aracı etkileri anlamak, travmatik deneyimlerin olumsuz etkilerini hafifletecek önleyici ve müdahale edici stratejiler geliştirmeye yardımcı olabilir. Özellikle, zaman perspektifi yönetimi ve belirsizliğe tolerans artırma teknikleri, bireylerin psikolojik sağlamlığını artırabilir. Literatürdeki boşlukları doldurarak, çocukluk çağı travmaları ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkiyi yeni bir perspektiften ele alarak bilimsel bilgi birikimine katkı sağlayabilir. Araştırma bulguları, eğitim, psikoloji ve politika gibi çeşitli alanlarda uygulanabilir. Erken müdahale ve destek programlarının geliştirilmesine ışık tutabilir ve toplumsal sağlık ve refahı artırabilir. Bu nedenlerle, zaman perspektifi ve belirsizliğe toleransın çocukluk çağı travmaları ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide aracı etkilerini incelemek, hem teorik hem de pratik açıdan önemli olduğu düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

- Örneklem grubu 25- 65 yaş aralığındaki 400 katılımcı ile sınırlıdır.
- Kadın katılımcı sayısı, erkek katılımcı sayısından fazla olup aralarında önemli bir fark bulunmaktadır.
- Değişkenleri ölçmek için yalnızca Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği, Zimbardo Zaman Perspektifi Ölçeği, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği ve Reddedilme Duyarlılığı ölçekleri kullanılmıştır.
- Belirsizliğe Tolerans değişkeninin ölçümünde doğrudan ‘Belirsizliğe Tolerans’ ölçeği kullanılmamış ve geçerlilik, güvenilirliği daha yüksek olan Belirsizliğe Tahammülsüzlük ölçeği kullanılmıştır.
- Araştırmada incelenen değişkenler, kullanılan ölçme araçlarıyla sınırlıdır.

Sayıltılar

- Araştırmanın örneklem grubu evreni temsil etmektedir.
- Değişkenleri incelemek için kullanılan ölçme araçları geçerli ve güvenilirdir.
- Katılımcılar soruları doğru bir şekilde anlayarak objektif cevap vermiştir.

Tanımlar

Araştırmada ele alınan değişkenlere ilişkin temel kavramlar aşağıda tanımlanmıştır.

Çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü: Bireyin kontrol konumunda olmadığı çocukluk döneminde meydana gelen olumsuz deneyimlerden ve kontrol edilemeyen olaylardan kaynaklı olarak çocuğun zarar görmesidir (Kalmakis ve Chandler, 2014).

Reddedilme duyarlılığı: Reddedilmeye yönelik kaygılı beklenti içerisinde olma, gerçek bir reddedilmeye karşı ya da reddedilme algısına karşı aşırı tepkisellik (Downey ve Feldman, 1996).

Zaman perspektifi: Kişinin, hayatını anlamlandırmak ve tutarlı bir sistem içerisinde yaşamak için özgül deneyimlerini zamansal kategorilere (yani geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek) ayırmasıdır (Zimbardo ve Boyd, 1999).

Belirsizliğe tolerans: Kişinin kendisi veya çevresiyle ilgili net olmayan durumlar (eksik bilgi, belirsizlik, ihtimaller vb.) karşısında göstermiş olduğu hoşgörü kapasitesidir (Boelen ve Reijntjes, 2009).

BÖLÜM I: ALANYAZIN TARAMASI

Bu bölümde reddedilme duyarlılığı, çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü, zaman perspektifi ve belirsizliğe tolerans başlıklarıyla ilgili açıklamalar ve alan yazındaki araştırmalar yer almaktadır.

1.1.Reddedilme Duyarlılığı

İnsanlar doğum süreciyle sevildiğini, takdir edildiğini, ait olduklarını ve değer gördüklerini hissetmek isterler. Diğer insanların, kendileriyle ilişkilerini değerli ya da önemli olarak değerlendirdiklerinde, kendilerini kabul edilmiş hissederler. Bu kabul durumu birey üzerinde olumlu bir etkiye neden olur. Ancak insanlar, başkalarının ilişkilerini değerli veya önemli görmediğini algıladıklarında reddedilmiş hisseder ve olumsuz tepkiler verirler. Bireyler için algıladıkları kişiler arası reddedilme ve kabul edilme öz benliğin sağlıklı gelişimi için önemli bir etkendir. Sıklıkla reddedildiğini düşünme bireyin baş etmekte zorlandığı, yok sayıldığını ve kabul görmediğini düşündüğü psikolojik bir durum haline gelir (Buckley ve ark., 2004).

Özellikle yakın ilişkilerde gerçekleşen reddedilme geçmişi bireyin bilişsel süreçlerini şekillendirerek reddedilme ihtimallerini, reddedilme beklentilerine dönüştürmektedir. Yaşantılarında, kişiler arası ilişkilerde belirsiz olan durumlara karşı reddedileceğine yönelik bir ön yargı oluşmasını destekler. Bireyin karşılaştığı olaylara karşı geliştirmiş olduğu ön yargı durumu reddedilme duyarlılığı kavramının oluşumunu şekillendirir (Ehrlich ve ark., 2015). Reddedilme durumuna verilen yanıtlardaki öznel farklılıklar ve bireyin gelecekteki reddedilme durumuna karşı göstermiş olduğu yoğun olumsuz duygular "reddedilme duyarlılığı" olarak adlandırılan bilişsel-duygusal işlemleme eğilimi olarak yorumlanır (Downey ve Feldman, 1996; Harb ve ark., 2002).

Yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığına sahip olan bireyler, reddedilmeye karşı beklentilerinden dolayı kişiler arası ilişkilerde reddedilmemek adına uyumsuz tepkiler gösterirler. Bu tepkiler kendilerini sevdirmeye yönelik aşırı telafi edici olabileceği gibi sosyal olarak geri çekilme davranışı veya sürekli öfke hali olarak gözlemlenebilir. Uyum bozucu davranış örüntüleri başkaları tarafından daha fazla reddedilmeye yol

açarak kişiler arası ilişkilerini zayıflatır ve reddedilme döngüsü oluşmasına neden olur (Romero Canyas ve ark., 2010).

Reddedilme döngüsü içerisinde birey, endişeli bir beklenti halinde olması nedeniyle reddedileceğine yönelik kanıtlar arama eğilimindedir. Sosyal ve romantik ilişkilerinde insanların davranışlarını kasıtlı olarak reddetme olarak algılar. Bu durum bireyin insanlarla ilişki kalitesini ve ilişkiden memnuniyet düzeyini düşürmektedir (Downey ve Feldman, 1996).

Yapılan çalışmalar, reddedilmenin birey üzerindeki olumsuz etkisini ortaya koymaktadır. Garris ve arkadaşları (2010), kişiler arası reddedilmenin sonuçlarındaki kültürel farklılıkları ve reddedilmenin olumsuz etkilerini araştırmak için deneysel bir çalışma yürütmüştür. Çalışmada, 132 Amerikalı ve 55 Japon lisans öğrencisi diğer katılımcılar tarafından reddedildiklerine ya da kabul edildiklerine inandırılmıştır. Araştırmanın sonucunda reddedildiğine inanan katılımcıların, kabul edilen katılımcılara göre sırasıyla daha az olumlu duygulanım, daha fazla depresif duygulanım, daha az aidiyet, daha az anlamlı varoluş ve daha az öz saygı bildirdikleri tespit edilmiştir.

1.1.1. Model ve teoriler

Araştırmanın bu kısmında reddedilme duyarlılığı modeli, ebeveyn kabul-red teoremi ve kişiler arası kabul red teoremine yer verilmiştir. Araştırma kapsamında reddedilme duyarlılığı ile ilgili esas alınan model reddedilme duyarlılığı modelidir.

1.1.1.1. Reddedilme duyarlılığı modeli

Levy ve arkadaşları (2001), reddedilme duyarlılığı üzerine yapmış oldukları uzun yıllar süren çalışmalar sonucunda Reddedilme Duyarlılığı Modelini ortaya koymuşlardır. Döngüsel bir yapı halinde bulunan modelin basamakları şu şekildedir:

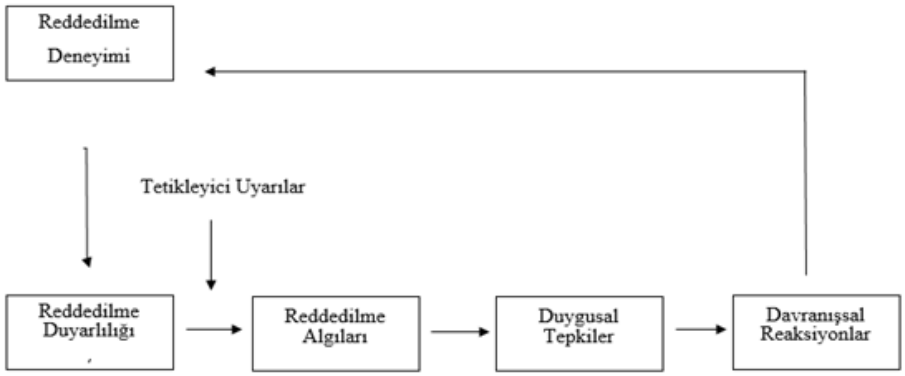
a) Reddedilme duyarlılığı, insanların ihtiyaçları tekrar tekrar reddedilerek karşılandığında ve akabinde önemli diğer kişilerin onları reddetmesini beklemeye başladıklarında gelişir.

b) Reddedilmeye ilişkin kaygılı beklentiler, reddedilme ipuçlarına karşı aşırı tetikte olmayı teşvik eder. Bireyler zararsız sosyal etkileşimleri dahi kasıtlı reddedilmenin işaretleri olarak algılarlar.

c) Başkalarının davranışlarını "reddetme" davranışı olarak kodlandıktan sonra, bunu incinme ve öfke duyguları takip eder.

d) Olumsuz duygularla baş edemeyen birey davranışsal reaksiyonlar göstermeye başlar.

e) Birey tüm bu döngü içerisindeyken, reddedilme algıları hatalı olabileceği ölçüde, başkalarının belirsiz davranışlarına verdikleri olumsuz tepkiler, gerçek reddedilmenin ortaya çıktığı kendi kendini gerçekleştiren bir kehanet üretebilir.

Şekil 1. Reddedilme Döngüsü (Levy ve ark, 2001)

Ayduk ve arkadaşları (2008), bireyin reddedilme duyarlılığının (kaygılı bir şekilde bekleme, kolayca algılama ve reddedilmeye aşırı tepki verme yönündeki işleme eğilimi) içindeki bireysel farklılıklarla ilişkisini inceleyen bir çalışma yaptılar. Araştırmalarında, daha önce reddedilme geçmişi olan 129 kişiye yönelik deneysel yöntem kullandılar. Reddedilme duyarlılığına sahip kişilere fail olarak tanıtılan kişinin baharatlı yiyecekleri sevmediği belirtilerek, bilerek ona acı sos ikram etme fırsatı verildi. Saldırganlığın davranışsal indeksi olarak acı sos miktarı kullanıldı. Reddetme

koşulundaki katılımcılar, kontrol koşulundakilere göre faile daha fazla acı sos ayırdı. Bununla birlikte, yüksek reddedilme duyarlılığına sahip kişiler düşük reddedilme duyarlılığına sahip kişilere göre daha fazla saldırgan tutum içerisinde bulundular.

Murphy ve Russell (2018), 247 genç yetişkinle yapmış oldukları çalışmada yüksek reddedilme duyarlılığına sahip bireylerin, düşük reddedilme duyarlılığına sahip bireylere göre daha yüksek düzeyde kıskançlık yaşama ve bunun sonucunda saldırganlığa daha fazla eğilim gösterdikleri sonucuna varmıştır. Alan yazındaki benzer çalışmalar reddedilme duyarlılığı, kaygı, öfke ve saldırganlık arasında birbiriyle anlamlı sonuçlara varmaktadır.

1.1.1.2. Ebeveyn kabul- red teoremi

Reddedilme duyarlılığıyla ilgili diğer ilişkili model ebeveyn kabul-red teoremidir. Teoremin öncelikli odak noktası bakım veren sevgisi, sevgi ifadeleri, etkisi ve kökenleridir. Farklı kültürlerin incelenmesiyle yaklaşık 2000 araştırma sonucu, dünyanın her yerinde çocukların bakım verenlerden ve diğer bağlanma figürlerinden kabul görmeye ihtiyaç duyduklarını göstermiştir. Çocuklar, sevgi ihtiyacını karşılayamadıkları takdirde çeşitli psikolojik uyumsuzluk biçimlerini yaşama eğiliminde bulunmaktadırlar. Kendilerini reddedilmiş olarak algılayan çocukların, kabul edilenlere göre davranış sorunları, depresyon veya depresif duygulanım, madde bağımlılığı ve diğer akıl sağlığıyla ilgili sorunlar geliştirmeye daha yatkın olduğu görülmektedir (Rohner ve ark., 2005).

Genel tanımıyla ebeveyn kabul-red teorisi, ebeveynlerin çocuklarını kabul etme veya reddetme olasılığının yüksek olduğu temel psikolojik, çevresel ve bakım sistemi koşullarını tahmin etmeye çalışan bir sosyalleşme teorisidir (Rohner, 1980). Teori, ebeveynlerle ilişkilerini reddedici olarak deneyimleyen çocuklar ve yetişkinlerin kendilerini bildirme eğiliminde oldukları 2 faktör grubuyla tanımlanmaktadır. İlk faktörde "ebeveynim (bağlanma figürüm) beni seviyor veya beni sevmiyor - yani beni reddediyor" şeklindeki sembolik mesajı ileten 4 davranış sınıfı bulunmaktadır. İkinci faktörde, çocukların ve yetişkinlerin psikolojik uyumu 7 spesifik kişilik eğiliminin

oluşturduğu bir grupla tanımlanır (Rohner ve ark., 2008). Aşağıda yer alan Tablo 1'de iki faktör grubu bir arada ele alınmaktadır.

Tablo 1

Ebeveyn Kabul-Red Sendromu Tanımlama Faktör Grupları (Rohner, 2004)

1. Faktör Davranış Sınıfı (Ebeveynim/bağlanma figürüm beni seviyor veya beni sevmiyor reddediyor.)	**2. Faktör (7 spesifik kişilik eğilimi)**
Sıcaklık, sevgi-soğukluk, sevgi eksikliği	Düşmanlık-saldırganlık
Düşmanlık-saldırganlık	Bağımlılık veya bağımsızlık
	Özgüvensizlik
Kayıtsızlık-ihmal	Öz yeterliliğin bozulması
	Duygusal tepkisizlik
Farklılaşmamış reddedilme	Duygusal dengesizlik
	Negatif dünya görüşü

Rohner (2004), bireylerin reddedilmeye karşı bilişsel ve duygusal işlemlemelerinin iki faktördeki yapılarıyla reddedilme duyarlılığına dönüştüğünü öne sürmektedir. Faktörlere dâhil olan başlıklar bireyin geleceğe yönelik olan kişiler arası ilişkilerini şekillendirme eğilimindedir. Bu eğilim reddedilme duyarlılığına sahip bireylerin birçok alanda sorun yaşamalarına neden olur.

Khaleque ve Ali (2017), 514 üniversite öğrencisiyle yaptığı araştırmada, çocuklukta hatırlanan anne ve baba tarafından kabul ve reddedilme algısının genç yetişkin erkek ve kadınların mevcut psikolojik uyum ve reddedilme duyarlılığı arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya çıkarmıştır. Araştırmada hem anne hem de baba tarafından çocuklukta kabul edilmenin, genç yetişkinlik döneminde mevcut psikolojik uyum üzerinde önemli etkileri olduğu gözlemlendi. Çocuklukta babası tarafından reddedildiğini algılamanın, hem genç yetişkin erkeklerde hem de kadınlarda reddedilme duyarlılığı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu, çocuklukta annesi tarafından algılanan reddedilmenin, genç yetişkin erkeklerde ve kadınlarda reddedilme duyarlılığı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna varılmıştır.

Dwairy (2010), dokuz ülkedeki ergenlerle ebeveyn kabulü-reddi üzerine kültürlerarası bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre babalar, annelere göre daha fazla

reddedici ve daha az kabul edicidir. Bunun yanı sıra kültürel olarak farklılaşmakla birlikte genel olarak erkek ergenlerin kız ergenlere göre daha fazla reddedilme ve daha az kabul edilme olasılıkları tespit edilmiştir. Ebeveyn reddi, eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ebeveynler arasında daha yaygındır. Ebeveynlerin doğrudan reddi, ergenlerin ruh sağlığına, reddedilme ve kabulün tutarsız kombinasyonundan daha az zarar vermektedir.

Khaleque (2002), ebeveyn reddine yönelik yaptığı çalışmada dünya çapındaki çocukların ve yetişkinlerin psikolojik uyumu ve davranışsal işleyişi üzerinde tutarlı olumsuz etkilere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma sonuçlarına göre ebeveyn reddinin, bireylerde madde bağımlılığı, depresyon, davranış bozukluğu ve suç işleme dahil olmak üzere bir takım psikolojik ve davranışsal problemlere yol açtığı görülmüştür.

1.1.1.3. Kişiler arası kabul red teoremi

Ebeveyn kabul-red teoreminin 1960-2000 yıları arasında gelişmesinin ardından teorinin yalnızca ebeveyn kabulüne odaklanması bir eksiklik olarak görülmüştür. Reddedilmeyi tamamen yansıtmadığı düşünülen teori yakın yetişkin ilişkileri ve yaşam boyu diğer önemli kişiler arası ilişkileri kapsayıcı yeni bir teori haline gelmiştir. Yenilenen bu teoriye 2013 yılından itibaren "Kişiler Arası Kabul-red Teorisi" ismi verilmiştir (Ibrahım ve ark., 2015). Kişiler arası kabul-red teoremi, bireyin yaşamın herhangi bir noktasında bir bağlanma figürü tarafından algılanan reddedilme ve çocuklukta ebeveynleri tarafından reddedilme sonucunda benzer kişilik eğilimlerini gösterdiğini belirtir (Khaleque, 2017). Genetik olarak belirlenmiş olgunlaşma süreçleri, sosyal ve fiziksel çevrelerle etkileşimler gibi mekanizmaların etkileşimi sonucu bireylerde reddedilmeye yönelik kişisel bir inanç sistemi ortaya çıkar (Rigazio DiGilio ve Ki, 2012).

Teori bireyin sosyalleşmesi ve hayat boyu gelişimine ilişkin bakış açısıyla kanıta dayalı bir teori olarak değerlendirilmektedir. Her biri birbiriyle bağlantılı olan 3 alt kuramdan oluşmaktadır. Alt kuramlar: kişilik, başa çıkma ve sosyokültürel sistemler alt kategorisidir (Rohner,2021).

Kişilik Alt Kuramı: Bireyin (daha yoğun) çocukluk dönemi olmakla birlikte yaşamı içerisinde karşılaştığı kabul-red durumlarına karşı olumlu ve olumsuz kişilik gelişimi gösterdiğini belirtir. Birey yaşanılan olay karşısında duygusal, bilişsel, algısal ve motivasyonel eğilimlere sahiptir. Dışsal etkenler kapsamında eğilim göstermesine karşın içsel (duygusal, biyolojik, öğrenme vb.) faktörlerde kabul-red durumundan etkilenerek kendisi, insanlar ve dünyayla ilgili bir bakış açısı geliştirmesine neden olur (Rohner ve ark., 2008).

Başa Çıkma Alt Kuramı: Reddedilmeye karşı bireylerin nasıl bir yol izlediğini anlamlandırmaya çalışan bir kuramdır. Alt kuramın en önemli özelliği reddedilmeye karşın dayanıklılık kazandırmasıdır. Henüz alanda bu konuyla ilgili az sayıda çalışma olmasına rağmen temelde "Çocuklukta maruz kalınan reddedilme deneyimiyle; duygusal olarak çoğu insandan daha etkili bir şekilde başa çıkabiliyor musunuz?" sorusuna odaklanır. Başa çıkmanın: Kişinin benliği, diğerleri ve bağlam olmak üzere üç unsuru bulunmaktadır. Benlik kavramı, kişinin kabul-red davranışlarına karşı zihinsel temsillerini, biyolojik yapısını ve kişilik özelliklerini temsil eder. Diğerleri kavramı; reddedilmenin biçimi, sıklığı, süresi ve ciddiyetini açıklamaktadır. Bağlam kavramı, çevresindeki yakın olduğu diğer insanların yanı sıra sosyal çevresinin durumsal özelliklerini ifade eder (Rohner,2021).

Sosyokültürel sistemler alt kategorisi, dünya çapında ebeveyn kabul-red teorisinin nedenlerini anlamaya çalışmak için ortaya çıkmıştır. Alt kategori kabul-red durumları karşısında çocukların benzer etkileşim biçimleri gösterdiğini ortaya koymuştur. Teori sistemsel olarak bireyin yetişmekte olduğu yerdeki tüm paydaşların bu durumu önemsemesi gerektiğini belirtir (Rigazio DiGilio ve Ki, 2012).

Kişiler arası kabul-red teorisi, altmış yıl boyunca yapılan kapsamlı kültürler arası araştırmalar sonucunda kişiler arası reddedilmenin dört temel ifadenin herhangi bir kombinasyonuyla deneyimlenebileceğini ortaya koyar. Temel maddeler; 1) Soğuk ve şefkatsiz (sıcak ve sevecen olmanın zıttı), (2) düşmanca/saldırgan, (3) kayıtsızlık/ihmal ve (4) farklılaşmamış reddetmedir. Bireylerin, diğer kişi (örn.

bağlanma figürü) tarafından önemsenmediğini ya da sevmediğini algıladığı deneyimlerdir (Ibrahım ve ark., 2015).

Yukarıda bahsi geçen reddedilme deneyimlerine yönelik yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkan analizler:

- Dünyanın herhangi bir yerindeki çocuklar, kendilerini ebeveynleri ve diğer bağlanma figürleri tarafından kabul edilmiş veya reddedilmiş olarak algıladıklarında muhtemelen benzer bir şekilde etkileneceklerdir.
- Kendilerini reddedilmiş olarak algılayan bireyler aşağıdaki sorunlarla karşı karşıya kalma eğilimindedir: Öfke, düşmanlık, saldırganlık, pasif saldırganlık, bağımlılık, olumsuz benlik saygısı, olumsuz öz yeterlilik, duygusal istikrarsızlık, duygusal tepkisizlik ve olumsuz dünya görüşü.
- Yetişkinlerin yaşamlarının herhangi bir noktasında yakın bir partner veya başka bir bağlanma figürü tarafından kabul-reddedilme algıları muhtemelen çocukluk döneminde deneyimlediği psikolojik uyum/uyumsuzluğun aynı biçimiyle ilişkili olacaktır (Khaleque, 2017).

1.1.2. Reddedilme duyarlılığına yönelik yapılan araştırmalar

1.1.2.1. Yurt içi yapılan araştırmalar

Kandemir ve Kıran (2021), üniversite öğrencilerinin bağlanma stillerine göre reddedilme duyarlılığı ve şiddet eğilim düzeyleri arasındaki ilişkisinin incelenmesine yönelik olarak 342 üniversite öğrencisiyle çalışma yapmıştır. Araştırmanın sonuçları bireylerin reddedilme duyarlılıklarının cinsiyete göre değişmediğini göstermiştir. Kaygılı bağlanma stiline sahip olan bireylerin reddedilme duyarlılık düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırmanın diğer değişkeni olan şiddet eğilimine yönelik sonuçlara bakıldığında ise kadınların ve güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların şiddet eğilim puan ortalamaları düşüktür. Bağlanma stilleri, reddedilme duyarlılığı ve şiddet eğilimi arasında ilişki bulunmuştur. Erözkan (2009), yapmış olduğu araştırmada benzer bir şekilde reddedilme duyarlılığıyla bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi anlamlı bulmuştur.

Göncü Köse ve arkadaşları (2017), reddedilme duyarlılığı anketinin psikometrik niteliklerini Türk örnekleminde incelemek için 715 üniversite öğrencisiyle çalışma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre reddedilme duyarlılığı arkadaşlık kalitesiyle negatif ilişkilidir. Reddedilme duyarlılığının, istikrarsız benlik saygısı, olumsuz partner davranışına yönelik sorumluluk yüklemeleri, kaygılı ve kaçıngan bağlanma stilleriyle pozitif yönde ilişkili olduğu ortaya konmuştur.

1.1.2.2. Yurt dışı yapılan araştırmalar

Gao ve arkadaşları (2017) yapmış oldukları meta-analitik çalışmayla reddedilme duyarlılığı ve beş zihinsel sağlık sorununu (depresyon, anksiyete, yalnızlık, sınırda kişilik bozukluğu ve vücut disformik bozukluğu) incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlar reddedilme duyarlılığı ve beş zihinsel sağlık sorunu arasında her biriyle anlamlı ve orta düzeyde ilişkili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Depresyon ve reddedilme duyarlılığıyla ilgili başka bir çalışmada; depresyon sırasında artan ağrı deneyiminin artan reddedilme duyarlılığıyla ilişkili olduğu görülmüştür (Ehnvall ve ark., 2009). Kraines ve Wells (2017), yaptıkları çalışma sonucuna göre reddedilme duyarlılığının depresif belirtilerle pozitif yönde ilişkili olduğunu öne sürmüştür. Reddedilme duyarlılığı, sosyal problem çözme yoluyla depresif belirtiler üzerinde dolaylı bir etkiye sahiptir.

Gao ve arkadaşlarının (2021) saldırganlık ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, reddedilme duyarlılığıyla saldırganlık arasında küçük ama anlamlı bir ilişki görülmüştür. Reddedilme duyarlılığı ve mağdur olma arasında ise ortanın biraz altında ve anlamlı bir ilişki vardır.

Butler ve arkadaşları (2007) reddedilme duyarlılığının sosyal öncülerini ve sonuçlarını araştırmıştır. Çalışmada geriye dönük olarak akran kabulü, akran desteği ve alay etme değişkenlerini incelemişlerdir. Yetişkinlik değişkenleri ise reddedilme duyarlılığı ve kişisel olarak yeterlilik olarak belirlenmiştir. Sonuçlar: (1) çocukluktaki alay deneyimlerinin reddedilme duyarlılığıyla pozitif ilişkili olduğu, (2) akran kabulünün reddedilme duyarlılığıyla negatif ilişkili olduğu, (3) yüksek alay ve düşük kabulün etkileşimde bulunarak en yüksek düzeyde reddedilme duyarlılığı ürettiği, (4) kişiler arası ilişkilerde yeterliliğin, reddedilme duyarlılığıyla negatif ilişki içerisinde olduğu

(5) kişiler arası yeterlilik alanları arasında, yeni ilişkiler başlatma yeteneği, reddedilme duyarlılığıyla en yüksek negatif korelasyona sahip olduğu tespit edilmiştir.

Downey ve arkadaşları (2005) üniversite öğrencilerine yönelik reddedilme duyarlılığı ve romantik ilişkilere yönelik yatırım yapma arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma yapmıştır. Romantik ilişkilere yüksek yatırım yaptıklarını bildiren üniversiteli erkekler arasında, reddedilmeye ilişkin kaygıların, flört şiddetine eğilimini göstermiştir. Romantik ilişkilere az yatırım yaptıklarını belirten erkekler arasında, reddedilmeye ilişkin kaygılı beklentilerin arkadaşlık ve romantik partnerleriyle yakın ilişkilerine katılımının azaldığı, sosyal durumlarda artan sıkıntı ve bunlardan kaçınma eğiliminin arttığı görülmüştür.

1.2. Çocukluk Çağı Travmatik Yaşam Öyküsü

Araştırmanın bu kısmında Çocukluk Çağı Travmatik Yaşam Öyküsü ile ilişkili olan travma kavramı, çocukluk çağı travması, çocukluk çağı travma türleri ve alan yazındaki araştırmalar sunulmuştur.

1.2.1. Travma

Travma kelimesi, günlük yaşam içerisinde oldukça stresli bir olayı anlatmak için kullanılan birçok insanın diline yerleşmiş bir olgudur. Ancak kelime psikoloji literatüründe; kişinin algıladığı ve başa çıkma yeteneğini aşan, aşırı stresli bir olay dizisi olarak tanımlandığından günlük yaşantıda kullanılan ‘travma’ kelimesinin dışına çıkmaktadır (Giller,1999). Son yıllarda yapılan çalışmalarla birlikte travma teriminin kapsamının genişlediği gözlemlenmektedir. Van der Kolk (1998) tarafından yapılan tanıma göre travma; bireyin yaşam alanı içinde karşılaştığı olağandışı ve aşırı stresli olaylar sonucunda ortaya çıkar. Bu olaylar, bireyin mevcut başa çıkma becerilerini aşar ve kişide ciddi düzeyde stres ve olumsuz duygulara neden olur. Amerika Madde Bağımlılığı ve Ruh Sağlığı Hizmetleri Dairesi, travmayı "bireyin manevi refahını bozan, fiziksel veya duygusal açıdan olumsuz yönde etkileyen veya yaşamı tehdit edici olarak anlamlandırdığı bir olay, olaylar dizisi veya koşullar dizisi” olarak tanımlamıştır (Huang ve ark., 2014).

Travma sadece fiziksel şiddet veya belirgin acı veren olaylarla sınırlı kalmamakta aynı zamanda duygusal istismar, zorlu göç deneyimleri veya aile içi çatışmalar gibi çeşitli yaşam olayları da travma olarak kabul edilmektedir. Bu genişletilmiş anlayış, travmanın karmaşıklığının ve etkilerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (Jones ve McNally, 2022). Levine (2015) tarafından ifade edildiği üzere, travmanın insanlar üzerindeki etkisi, yaşanan olayın ardından duygular ve psikolojik etkileri yoluyla ortaya çıkar. Travma, yaşanan bir olayın veya bireyin yaşamındaki değiştirilemez şartların bireysel deneyimidir. Birey, bu deneyimi duygusal olarak işlemleme yapamayacağı bir şekilde değerlendirir. Bu durum; bedensel bütünlüğe veya akıl sağlığına yönelik bir tehdidi beraberinde getirir (Giller, 1999; Pearlman ve Saakvitne, 1995).

Travmatik bir deneyime maruz kalmak, öznel olan insan, aileler ve toplumdaki mikro veya makro gruplar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Yaşamı değiştiren bir olay olduğu bilinmesine karşın şüphesiz en yoğun etkisi henüz baş etme mekanizması gelişmemiş olan çocuklar üzerinde görülmektedir (Thompson ve Walsh, 2010).

1.2.2. Çocukluk çağı travması

Kişinin tüm gelişimsel süreçleri açısından önemli olan çocukluk çağı, ebeveynlerin ve toplumun ilgisini gerektirmektedir. Bu dönemde yaşanan olumlu ve olumsuz deneyimlerin etkisi bireyin yaşamı boyunca görülmektedir (Aktay, 2020). Çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü; bireyin kontrol konumunda olmadığı dönemde meydana gelen olumsuz deneyimlerden ve kontrol edilemeyen olaylardan kaynaklı olarak çocuğun zarar görmesidir (Kalmakis ve Chandler, 2014). Çocuğu çaresiz bırakan ve sıradan başa çıkma stratejilerini bozan bir olay veya olaylar dizisi ya da her ikisi olarak tanımlanabilir (Armsworth ve Holaday, 1993; Terr, 1990). Bu zarar durumu olumsuz deneyimlerin direkt sonucu olmak ile çocuğun olumlu deneyimlerden mahrum bırakılması olarak da değerlendirilir (Arias ve ark., 2008). Yurdakök ve İnce (2010) ebeveyn, bakıcı veya başka bir yetişkin tarafından çocuğa fiziksel veya psikolojik zarar verme potansiyeli taşıyan ve kabul edilebilir normlarla bağdaşmayan her türlü olayı çocukluk çağı travması olarak betimlemiştir. Terr (2023), çocukluk çağı travmasına maruz kalan bireyin travmasıyla ilgili dört özelliğin hayatı boyunca yerini koruduğunu

belirtiyor. Bunlar, travmatik yaşantıyla ilgili algılanan anıların görselliği, tekrarlayan davranış kalıpları, travmaya dair korkular ve insanlara, yaşama ve geleceğe ilişkin değişen tutumlardır.

Çocuk istismarı ve ihmali, toplumlar açısından bedensel, zihinsel ve ruhsal engellere yol açarak önemli bir sağlık yükü oluşturur (Aslan ve Alparslan, 1999). Yetişkinlik döneminde yaşanan ve tekrarlayan travma, bireyin kimliğinin daha önce biçimlenmiş yapısını etkiler ancak çocukluk döneminde tekrar eden travma kişiliği şekillendirir ve çarpıtır. İstismarcı bir çevrede yetişen çocuk, zorlu adaptasyon süreçleriyle karşı karşıyadır. Bu durum, hem yaratıcı hem de yıkıcı olağanüstü yeteneklerin gelişimini zorlaştırır. Bilinç durumları, somatik ve psikolojik bir dizi semptoma zemin hazırlar (Herman, 2017).

1900'lerin ortalarından itibaren yapılan çalışmalar, çocuklukta özellikle yüksek veya sürekli düzeyde psikososyal stres, birincil bağlanma yoksunluğu ve/veya kötü muamele yaşamanın yetişkin davranışını ciddi şekilde etkilediğine dair artan kanıtlar sağlamıştır (Bowlby, 2007). Erken çocukluk döneminde istismara uğrayan bir çocuğun beyninin belirli bölümlerinde malformasyon oluşabilir, bu durum bilişsel, dil veya sosyo-duygusal gelişimini etkileyebilir ve genel olarak zihinsel sağlığı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olabilir (Child Welfare Information Gateway, 2019).

Çocuk istismarı öyküsü olan kişilerin, sağlıklı bir destek mekanizması olmaması durumunda çoğunlukla travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve kaygı bozukluğu olmak üzere daha fazla psikopatolojik sorun sergilediği ve istismara uğramamış kişilere göre somatik şikayetler yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Kişiler arası ilişkiler, iletişim ve başa çıkma becerileri zayıf ve strese karşı daha duyarlıdırlar. Ayrıca duygularını kontrol etmekte zorluk çekerler ve tehlikeli yaşam tarzları sürdürme eğilimindedirler. Yaşamlarında yüksek düzeyde saldırganlık ve suçluluk sergilerler (Tuscic ve ark., 2012).

1.2.3. Çocukluk çağı travma türleri

Çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü: Zarar verici (kötü muamele) davranışlarda bulunma, fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, ihmal ve aile içi şiddet gibi çeşitli formları içeren bir şiddet biçimidir. Bu tür şiddet, düşük, orta ve yüksek gelirli ülkelerdeki çocuklar için ciddi ve yaygın bir sorundur (Walsh ve ark., 2023).

Lubit ve arkadaşları (2003), milyonlarca insanın çocukluk döneminde maruz kaldıkları travmatik deneyimler arasında aile içi istismar, doğal ve teknolojik afetler, ulaşım kazaları, tıbbi travmalar, toplumsal şiddet, ev içi şiddet, saldırılar ve terörizm gibi olayların bulunduğunu belirtmiştir. Alan yazında çocukluk çağı travma türleri; Genellikle fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, ihmal başlıkları altında geçmektedir. Bunun yanı sıra travmatik çocukluk çağı olayları olarak: Doğal afetler, savaş/terörizm, zorunlu göç ve çatışmalı ebeveyn boşanması başlıkları altında kategorize edilmektedir (Buffington ve ark., 2010).

1.2.3.1. Fiziksel istismar

Fiziksel istismar genel olarak bir yetişkinin eylemlerinden kaynaklanan, kaza dışı yaralanmalara maruz kalma olarak tanımlanmaktadır. Bu durumlar, şiddet uygulama ve aşırı cezaya maruz bırakma (sarhoşluk ve aşırı sıcak veya soğukta kalmasına neden olma) ile karakterize edilir (akt. Wolfe ve Jaffe 1991; Kelly, 1983). Başka bir kişi tarafından herhangi bir nedenle çocuğa ve iç dokularada hasara neden olan davranışlar olarak belirtilir (Koç ve ark., 2014).

Çocuklara yönelik fiziksel istismar, yaşamı tehdit eden bir durum olması nedeniyle çocuklar için en tehlikeli istismar türüdür. Aynı zamanda fiziksel istismarın ciddi ve gözle görülür sonuçları (çok sayıda fiziksel yaralanma, kırık, doku ve organ hasarı) göz önüne alındığında kurumların en hızlı müdahale ettiği istismar şeklidir (Tuscic ve ark., 2012). Bunlar arasında en yaygın olarak şunlar yer almaktadır: Elle vurma, tekmeleme, sarsma, ısırma, boğma, yanma ve zehirlenmedir (Dokgöz ve Kar, 2017).

Fiziksel istismar çocuğun gelişimine ket vurarak olumsuz yönde etkileme eğilimindedir. Fiziksel ihmal ve istismara uğrama çocukların çevresindekilerle ilişkiler

kurmasını zorlaştırarak duygusal farkındalıklarının daha düşük olmasına neden olur (Kaplan ve ark., 1999). Fiziksel istismarın çocuklar üzerindeki etkileri, saldırgan ve antisosyal davranışlar, bilişsel bozukluklar ve diğer zihinsel sağlık sorunları, ahlaki standartların içselleştirilmesinde azalma ve ebeveyn-çocuk eğitiminin kalitesinin düşmesi şeklinde kendini göstermektedir (Tuscic ve ark., 2012).

Afifi ve arkadaşlarının (2006) yapmış oldukları araştırmada tüm değişkenler kontrol edildikten sonra, yalnızca fiziksel ceza alan kişilerin, herhangi bir fiziksel ceza veya istismara uğramayanlara kıyasla, yetişkinlikte ağır depresyon, alkol kullanımı, bağımlılık ve dışsallaştırma sorunları yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

1.2.3.2. Duygusal istismar

Çocukluk döneminde duygusal istismara maruz kalma kavramının ilk kez 1970'lerde literatürde yer aldığı görülmektedir. Duygusal istismarın psikiyatrik testlerle tespit edilmesi zordur. Duygusal istismarın ne olduğu konusunda bir fikir birliği bulunmadığından, mağdurların duygusal olarak istismara uğradıklarını, spesifik olmayan semptomların bulunduğunu veya testlerde karakteristik bulgulara sahip olmadıklarını bildirme olasılıkları daha düşüktür. Genel anlamıyla çocukları etkileyen, duygusal ve psikolojik işlevlerine zarar veren kalıcı etkileşim kalıplarında ortaya çıkan olumsuz yetişkin davranışlarını tanımlamaktadır (Thompson ve Kaplan, 1996).

Duygusal istismar, çocuğun baş etmekte zorlandığı eleştirilere uğraması, başkaları tarafından yoğun korkuya maruz bırakılması, aşağılanması, duygularıyla dalga geçilmesi veya yalnızlaştırıldığı durumları ifade eder (Hart ve ark., 1997). Bir ebeveynin veya bakıcının "çocuğa zarar verme veya onu tehdit etme" potansiyeli taşıyan istismar veya ihmal eylemlerinden oluşur (Gilbert ve ark., 2009). Çocuk yalnızca duygusal istismara maruz kalabileceği gibi diğer istismar türleriyle birlikte de görülebilir. Ortamdaki diğer yetişkinlerin, çocuğun yeteneklerinin ötesinde talep veya beklentilere sahip olması, saldırgan davranması, sürekli eleştirme veya küçümseme, sevgi ve ilgi ihtiyacının görmezden gelinmesi davranışlarını ifade eder (Ersanlı ve ark., 2013; Rees, 2010; Thampson ve Kaplan, 1996). Hart ve Brassard (1991), "psikolojik

istismar” olarak adlandırdıkları durumun tanımını beş alt başlıkta incelemişlerdir. Bu başlıklar, karşılaştığı davranışın korku verici olması, izolasyona sebep olması, çocuğun duygularının sömürülmesi, duygusal duyarlılığının reddi ve eylemlerin sürekli yinelenmesi olarak tanımlanmıştır.

Paavilainen ve Tarkka (2003) yapmış oldukları araştırmada bakıcılara göre duygusal ihmal, ebeveynlerin çocuklarına ilgi göstermediği ve bu nedenle sınır koyamadığı veya çocuğun güvenlik duygusunu önemsemediği durumları ifade etmektedir. Bunlar arasında ilgisizlik, yetersiz yetiştirilme ve çocuğa yetersiz bakım sayılabilir. Bu durum aynı zamanda ebeveynlerin çocuklarının hobileri gibi ne yaptığıyla ilgilenmediği anlamına da gelmektedir. Bir çocuğu kızdırmak, onu küçümsemek veya alay etmektir. Bakım verenlerin, dini eğitim aracı olarak kullanarak ya da onları ilahi intikamla tehdit ederek çocuklarını korkutmaları, tehdit etmeleri, aşırı kontrol etmeleri veya "bağlamak" için cezalandırmaları çocuklara yönelik duygusal istismar davranışlarıdır.

Duygusal istismarın doğası diğer istismar türlerinden farklıdır. Fiziksel ve cinsel istismar münferit olaylar olarak görülebilirken, duygusal istismar bakım verenlerle kalıcı uyumsuz etkileşim kalıplarını ifade eder (Glaser, 2002). Duygusal istismarın çocukluk döneminde en sık görülen olumsuz yaşantı olduğu ve tüm diğer tüm istismar ve ihmal türlerinde ortak bir faktör olduğu düşünülmektedir (Stoltenborgh ve ark., 2012). Ayrıca yapılan araştırmalar, duygusal istismarın sadece yaygın bir olgu olmadığını, aynı zamanda çocukların gelişimi üzerinde de olumsuz etkisi olduğunu göstermiştir (Iwaniec ve ark., 2006).

1.2.3.3. Cinsel istismar

Cinsel istismar, kısa ve uzun vadede çocuk gelişiminin tüm alanlarını önemli ölçüde etkileyen küresel halk sağlığı sorunlarından birisidir. Çocuğun cinsel istismarı, çocuğun rızası olmadan gerçekleşen, fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişim düzeyi göz önüne alındığında idrakinin ötesinde olan cinsel eylemlere çocuğun zorla veya ikna yoluyla katılmasını ifade eder (Hıdır ve Kılıç, 2020).

Uzmanlar çocukluk çağı cinsel istismarını şu şekilde tanımlamaktadır:

> Çocuğun tam olarak anlayamadığı, bilgilendirilmiş rıza veremediği veya gelişimsel olarak hazır olmadığı bir cinsel aktiviteye dâhil edilmesidir. Çocuğun cinsel istismarı, bir çocukla bir yetişkin veya başka bir çocuk arasında yaşanabilir. Cinsel aktivitenin failin ihtiyaçlarını karşıladığı veya tatmin ettiği bir aktivite olarak değerlendirilir (Dünya Sağlık Örgütü, 2016).

Çocukluk dönemi cinsel istismarı, 18 yaşın altındaki bir çocukla doğrudan fiziksel temas ve/veya temassız cinsel eylemi içeren, fiili rıza kapasitesinin olmadığı veya sınırlı olduğu cinsel aktivite olarak ele alınmaktadır. En yaygın olarak aile içinde gözlemlenirken, aynı zamanda kurumlarda (okullar, spor kulüpleri vb.), aile dışındaki güvenilen kişiler arasında, yabancılar tarafından ve çevrimiçi taciz yoluyla internet aracılı mağduriyet biçimi olarak da meydana gelebilir (Noll ve ark., 2013). Güç dengesizliği olan bir ilişkide, çocuğun cinsel amaçlarla kullanılması olarak tanımlanır. Cinsel istismarda, diğer tüm istismar türlerinde olduğu gibi mağdur ve fail arasında yaş, olgunluk ve otorite açısından eşitsizlikler vardır (Fernández ve ark., 2008).

Cinsel istismar diğer kötü muameleler arasında diğerlerine göre daha gizil yapı içerisinde bulunmaktadır. İstismar mağduru çocukların ve ailelerinin istismarı açıklama konusunda isteksiz olduğu görülmektedir. Kültürel açıdan istismara uğramanın utanç verici olduğuna yönelik yanlış inançların içerisinde bulunulması bu durumun ortaya çıkmasını zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra çocuğun gelişim dönemi içerisinde cinselliği ve cinsel davranışları anlamlandıramaması da bazı mağdurlarda yetişkin olana kadar istismar öykülerini fark edemediklerini göstermektedir. Bu nedenle cinsel istismarın tanımlanması ve tespit edilmesi zordur (Ferragut ve ark., 2022; Paslı, 2017).

Gewertiz Meydan (2020) ergenlerle yapmış olduğu çalışmada cinsel istismara maruz kalan çocuklarla maruz kalmayan çocuklar arasındaki farklılıkları incelemiştir. Tüm çalışma ölçümlerinde istismara maruz kalan çocukların kontrol grubundan önemli ölçüde farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çocuklarda daha düşük düzeyde benlik algısı,

sosyal destek ve algılanan ebeveynlik kalitesinin yanı sıra daha yüksek düzeyde psikopatolojiye sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Guiney ve arkadaşları (2024), çocuklukta yaşanılan cinsel istismarla yetişkinlikte birçok yaşam alanındaki olumsuz sonuç riski arasındaki ilişkiyi incelemek için boylamsal bir araştırma yapmıştır. Doğumdan 45 yaşına kadar 937 kişiyle gerçekleştirilen çalışmada istismara maruz kalanların içselleştirme bozuklukları, dışsallaştırma bozuklukları, düşünce bozuklukları, intihar girişimleri, sağlık riski taşıyan davranışlar, kötü ağız sağlığı, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ve yüksek çatışmalı ilişkilere sahip olma olasılıklarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Güneş Aslan (2020), 15 araştırmanın derlenmesine yönelik yapmış olduğu çalışmada istismara maruz kalan kız çocuklarının, erkek çocuklara göre sayısının daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Bunun yanı sıra istismara maruz kalan kız çocuklarının yaş ortalaması erkek çocuklara kıyasla daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Failin özellikleri incelendiğinde yüksek oranda fail tanıdıktır. Failin mağdura yakınlığı sırasıyla; tanıdık kişiler, yabancı kişiler, erkek arkadaş ve arkadaş şeklindedir. Mağdur kişilerde psikolojik sorunlara rastlanma oranı %63.22 şeklindedir.

1.2.3.4. İhmal

İhmal, insani yardım çalışanlarının önlemesi ve müdahale etmesi gereken dört istismar biçiminden biri olarak sömürü ve şiddet kapsamına girmektedir (UNICEF, 2004). Çocuk ihmali, bir ebeveynin veya bakım verenin, çocuğun yaşamında temel fiziksel ihtiyaçlarının yanı sıra duygusal, güvenlik ve eğitim ihtiyaçlarını da karşılamadaki başarısızlığını ifade eder (Stoltenborgh ve ark., 2013).

Travmatik çocukluk deneyimleri içerisinde en sık görülen istismar biçimlerinden biridir. Çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmaması veya ihmal edilmesi anlamına gelmesi açısından diğer istismar türlerinden farklılık göstermektedir. Bu ihmal zamanla tekrarlanarak çocukta ciddi sağlık sorunlarına ve çocuğun yaşamının sonlanmasına yol açabilir. İhmalin en yaygın biçimleri fiziksel ve duygusal ihmaldir.

Çocuğun yaşına ve ihtiyaçlarına uygun dikkat, sorumluluk ve korumanın gösterilmemesidir (Avdibegoviç ve Brkiç, 2020).

Mennen ve arkadaşları (2010) çocuk ihmalini, çocukların çeşitli olumsuz deneyimlerini içeren heterojen bir yapı olarak tanımlar. Örnekler arasında yetersiz bakım, yetersiz beslenme, okula devamsızlık ve gerekli tıbbi müdahalenin olmaması sayılabilir. İhmal, genel olarak çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli olan bakım davranışlarının yok sayılması anlamına gelir.

Yapılan araştırmalar ihmal edilen çocukların, ihmal edilmeyen çocuklara göre daha fazla içselleştirici semptomlardan muzdarip olduğunu ortaya koymaktadır. Çocukların daha pasif, içe kapanık, kayıtsız, sosyal ve fiziksel çevreleriyle daha az bütünleşmiş, stres altında çaresiz ve önemli gelişimsel gecikmeler sergiledikleri gözlemlenmektedir. Çocuklar değersizlik mesajlarıyla içselleştirilmekte ve arkadaş edinemeyeceklerine, okulda başarılı olamayacaklarına, öne çıkamayacaklarına inanmaktadır (Egeland ve ark., 2002). Çocuklukta ihmale maruz kalmak, yaşam boyu süren kalıcı psikolojik sorunların güçlü bir göstergesi olabilir (Norman ve ark., 2012).

1.2.3.5. Travmatik bir yaşantı olarak doğal afetler

Doğal afetler, çocuğun doğasının anlayamayacağı çapta yıkımlara, ölümlere ve sosyoekonomik sorunlara neden olmasından dolayı yaşanan felaket sonrası önemli bir risk taşımaktadır (Overstreet ve Mathews, 2011). Kousky (2016), doğal afetlerin çocuklar üzerindeki zararlarını üç maddede ele alıyor. İlk madde çocukların yaşamlarının doğrudan tehlikede olması durumu olan fiziksel sağlığın (yaralanma, yetersiz beslenme, salgın hastalıklar vb.) zarar görmesidir. İkinci faktör, psikolojik sağlığının (travma sonrası stres bozukluğu, yoğun korku duygusu, beklenmeyen kayıplar vb.) zarar görmesidir. Üçüncüsü, çocukların gündelik yaşantısının sekteye uğramasıyla eğitimden mahrum kalma hatta çocuk işçiliğinin yaygınlaşması şeklinde görülebilir. Ayrıca toplum içerisinde acil bir durumun bulunması nedeniyle zayıflayan çocuk koruma sistemi ve koruyucu mekanizmaların aksaması çocukların çeşitli istismar türlerine maruz kalma riskini arttırabilir (Seddighi, 2021).

McFarlane ve Van Hooff (2009), 1983'te çocukken Avustralya orman yangını felaketine maruz kalan yetişkinlere yönelik yaptığı araştırmada, çocuklukta afete maruz kalmanın yetişkinlik döneminde travma sonrası stres bozukluğu ve diğer psikopatoloji oranlarını arttığını gözlemlemiştir.

1.2.3.6. Savaş/terör travması

Savaşın ve terörün doğası gereği, henüz kendini koruma becerisi gelişmemiş çocukların hayatında ciddi sorunlar yaratması muhtemeldir. Göçe zorlanma, şiddet olaylarına tanık olmak, silah taşımak zorunda bırakılma, doğrudan düşmanlar tarafından zarar görme, savaşın yaşandığı ülkelerde büyüyen çocukların karşılaştığı travmatik deneyimlerden bazılarıdır. Savaşın şiddeti ve terörizm, çoğu zaman sevdiği insanların ölümü, normal hayat akışının dışına çıkma, eğitim hakkından yararlanamama ve yaşamında köklü değişikliklere neden olma şeklinde de görülür. Zorlu yaşam şartları organizmanın kendini korumaya yönelik tepkisiyle çocukların beyinlerini, zihinlerini ve bedenlerini etkiler. Her an bir şiddet ve saldırıya maruz kalma tehdidi çocuk için kalıcı bir etki bırakır. Çocuğun dünyaya yönelik, 'Dünya tehlikeli bir yerdir. Yaşadığım yer güvensiz. Her an başıma bir şey gelebilir.' bakış açısı uzun soluklu kaygıya ve beklentisel korkuya neden olur (Fremont, 2004; Joshi ve O'Donnel, 2003; Macksoud ve ark., 1993).

Savaşın ve terörün sebep olduğu travmatik anılar doğal afetlerin ve insanın neden olduğu travmaların etkileri gibidir. Çocukların maruz kaldığı olumsuz yaşantılar sonucunda ortaya çıkan tepkiler arasında: Travma sonrası stres bozukluğu, akut stres bozukluğu, anksiyete, depresyon, uyku güçlükleri, gerileyici davranışlar, ayrılık sorunları ve davranış sorunları bulunur (Fremont, 2004). Savaş travmasına maruz kalma durumu, çocuğa direkt etkisi olmakla ebeveyninde benzer travmatik süreçten geçmesinden dolayı çocuğun destek mekanizmalarını işlevsiz hale getirir. Ebeveyni tarafından destek görememesi çocuğun bağlanma ve olumsuz duygularla baş etme becerisini geliştirmez. Çocuklarda gelişimsel anlamda sorunların yaşanmasına neden olur (Llabre ve ark., 2013).

1.2.3.7. Mecburi göç travması

Mecburi göç, insanların savaş durumu, yaşam haklarının ellerinden alınmaya çalışılması, insan haklarına saldırı ve siyasi nedenler gibi sebeplerden yaşam alanlarını terk etmek zorunda kaldıkları bir süreçtir. Mecburi göç, çocuğun ve ailesi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Çocuğun göçe maruz kalması, göç esnasında yaşananlar ve sonrasında karşı karşıya kaldığı uyum problemleri psikolojik gelişimine ve ruh sağlığına büyük ölçüde etki eder. Küçük çocuklarda bu durum bağlanma sorunlarına ve özerkliklerinin olumsuz etkilenmesine neden olabilirken; daha büyük çocuklarda depresyon, kaygı ve saldırgan davranışlara neden olabilir (Clauss Ehlers, 2019; Pinto Wiese, 2010).

Heptinstall ve arkadaşları (2004), 8-16 yaş arası 40 mülteci çocuğa yönelik yaptığı çalışmada; ailelerin göç öncesi yaşadıkları travma sayısıyla çocukların travma sonrası stres bozukluğu yaşaması arasında anlamlı bir ilişki görmüştür. Benzer bir şekilde, ailelerin göç sonrası yaşadığı stresli olay sayısıyla çocukların depresyon düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yüksek derecede travma sonrası stres bozukluğu puanına sahip olan çocukların, aile üyelerinin şiddetli ölüm deneyimi ve güvensiz sığınma statüsü deneyimiyle anlamlı şekilde bir ilişkisi vardır. Ramadan ve arkadaşları (2024) yapmış oldukları araştırmada mülteci çocukların daha fazla sayıda psikiyatrik tanı aldığını ortaya koymuştur. Herhangi bir travmaya maruz kalmayan çocuklara göre, bilişsel ve psikomotor gelişimlerinde önemli bir gecikme görülmektedir.

1.2.3.8. Çatışmalı ve sağlıklı yürütülemeyen boşanma süreci

Çatışmalı bir aile yaşantısı içerisinde yetişen çocuklar sosyal, akademik ve benzeri birçok alanda problem yaşama riskiyle karşı karşıya kalma durumundadır. Boşanma öncesinde ailede yaşanan büyük çatışmalar boşanma sürecinin de çatışmalı devam etmesiyle çocuklarda derin hasarlara neden olur. Çocukların doğuştan gelen dayanıklılıkları ve savunma mekanizmaları, ebeveynlerinin boşanmasıyla bir dereceye kadar yapıcı bir şekilde başa çıkmalarına olanak tanır. Ebeveynlerin sağlıklı yollarla iletişim kurma ve iş birliği içerisinde bulunmaları çocuğun boşanma sürecini daha az hasar görerek atlatmasını sağlar. Bunun yanı sıra çocuklar boşanmayla doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantılı faktörler nedeniyle istismara uğrayarak zarar görebilir. Bu

zarar durumu; mahkeme sürecine dâhil olma, anne-baba arasında seçim yapmak zorunda bırakılma, ebeveynlerin birbirine karşı çocuğu bir ceza mekanizması olarak kullanması, duygusal baskıya maruz kalma, ebeveynlerden biri veya her ikisinin çocuğun bakım ve ihtiyacıyla daha az ilgilenmesi, boşanma sonrası ebeveynler arası ekonomik istikrarsızlığın çocuklara yansıması, taşınma, okul değiştirme ve arkadaşlarını kaybetme şeklinde gözlemlenebiliyor (Bernet, 2015; Freeman, 2011; Ravitz, 2011; Yıldız, 2017).

Son yıllarda yapılan çalışmalar, genel olarak çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve daha spesifik kapsamda ebeveynler arasındaki yoğun çatışmadan etkilenebilecek biyolojik mekanizmaları araştırmaya başlamıştır (Al Gharaibeh ve Islam, 2014). Araştırmalar, yüksek çatışmalı boşanmalardan gelen çocukların travma sonrası stres belirtileri yaşayabileceğini belirtmekte olup yeteri kadar bu konunun üzerine düşülmemesini eleştirmektedir (Davidson ve ark., 2014; Lange ve ark., 2022). McKay (2020), çocuklar açısından boşanmanın travmatik bir durum olarak açıkça literatürde yer almamasının eksiklik olduğunu dile getirmektedir. Boşanma sürecinin çocuk üzerindeki psikolojik sonuçları ve potansiyel travmatik etkilerinin göz ardı edilemeyeceğinin önemine vurgu yapar. Hovens ve arkadaşları (2010), çocukluk yaşam olaylarıyla yetişkinlikte anksiyete ve depresyon sorunlarıyla karşı karşıya kalma ilişkisini araştırdığı çalışmasında, çocukluk çağı yaşam olayları arasında ebeveynlerin boşanması, erken ebeveyn kaybı ve bakım merkezine yerleşmeye yer vermiştir. Sağlıksız bir şekilde gerçekleşen ebeveyn boşanması, daha az ebeveyn bakımına ve daha fazla duygusal istismara ve ihmale neden olma eğilimindedir (Shan ve ark., 2019). Settle (2010), çatışmalı ayrılık ve aile içi şiddete tanık olan çocukların, kaygı, depresyon, geri çekilme belirtileri, dikkat sorunları, bedensel yakınmalar, kurallara aykırı davranışlar, saldırgan davranışlar, düşünce sorunları, sosyal sorunlar, olumsuz içselleştirme, davranış sorunları ve dışsallaştırma davranışları yaşadığını yaptığı çalışmada ortaya koymuştur.

1.2.4. Yapılan araştırmalar

1.2.4.1. Yurt içi yapılan araştırmalar

Erözkan (2015) 882 geç ergenden oluşan örneklem grubu ile yaptığı çalışmasında fiziksel, duygusal ve cinsel istismarla fiziksel ve duygusal ihmalin korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleriyle pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Peker (2017) çalışmasında duygusal istismar, cinsel istismar, fiziksel istismar ve fiziksel ihmalin kaygılı bağlanma, duygusal ihmalin ise kaçıngan bağlanma stili üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu sonucuna varmıştır.

Dereboy ve arkadaşları (2018) 635 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdikleri araştırmalarında çocukluk çağı travmatik yaşantılarının duygu düzenleme becerileri ve kimlik duygusunun gelişimini etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Özgen (2023) istismarın çocuklarda şiddet eğiliminin artmasına, değersizlik ve suçluluk duygularının gelişmesine, benlik saygısının azalmasına ve yıkıcı davranışların açığa çıkmasına yol açtığı bulgularına ulaşmıştır.

Arslan (2015), ergenlik döneminde anne babadan algılanan duygusal istismar ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçladığı araştırmasında; anne-babadan algılanan duygusal istismarın doğrudan hem psikolojik sağlamlık hem psikolojik rahatsızlıklar üzerinde anlamlı düzeyde bir etkiye sahip olduğu sonucunu gözlemlemiştir.

Bayar (2023) çocukluk istismarı ve ihmali sonrası psikolojik sağlamlıkla ilişkili çocukluk dönemi destekleyici ve koruyucu faktörlerinin incelendiği araştırmasında çocukluk istismarı ve ihmalinin genç yetişkinlikteki psikolojik sağlamlığı ve psikopatolojik belirtileri yordadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tunç (2016) borderline kişilik bozukluğu tanılı ve tanılı olmayan (kontrol) gruplarda depresif semptom ve çocukluk çağı travmalarının, dürtüsellik, kendine zarar verme ve intihar davranışları üzerindeki yordayıcı rolünü incelemeyi amaçladığı araştırmasında; tanısı bulunan grubun çocukluk çağında duygusal istismara maruz kalma ve depresif semptomlar düzeyi arttıkça dürtüsel davranışların da artma görüldüğü, çocukluk çağında duygusal istismara maruz kalma düzeyi arttıkça kendine zarar verme davranışının da arttığı sonuçlarına ulaşmıştır.

1.2.4.2. Yurt dışı yapılan araştırmalar

Wiersma ve arkadaşlarının (2019) yetişkinlerde depresyonun kronikleşmesi (yaşamın son dört yılında 24 ay veya daha uzun sürede depresyonda olmak) açısından çocukluk çağı travması ve çocukluk yaşam olaylarının önemini inceledikleri çalışmalarında; çoklu çocukluk travmalarının depresyonun kronikliğinin bağımsız bir belirleyicisi olabileceği sonucuna varılmıştır.

Watson ve arkadaşlarının (2014) bipolar bozukluk ve çocukluk çağı travmaları arasındaki ilişkiyi 60 bipolar hastası ve 55 kontrol grubu ile inceledikleri çalışmalarında bipolar hastalarının kontrol grubuna oranla daha fazla çocukluk çağı travması bildirdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Ellason ve Rose (1997) çocukluk çağı travması ve psikiyatrik belirtilerin ilişkisini incelemeye yönelik yaptıkları çalışmada belirtilen çocukluk dönemi travması ve psikotik semptomlar arasında önemli bir ilişkiyi gözlemlemişlerdir.

Daalman ve arkadaşlarının (2012) çocukluk çağı travması ve işitsel sözel halisülasyonlar ile ilişkisini inceledikleri araştırmada; çocukluk döneminde yaşanan cinsel ve duygusal travmanın, kişiyi genel olarak halisülasyon deneyimlemeye daha yatkın hale getirdiği sonucuna ulaşmışlardır.

Mathews ve arkadaşlarının (2008) çocukluk çağı travması ve obsesif-kompulsif semptomlar arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında duygusal istismar, fiziksel istismar ve yüksek düzeyde obsesif-kompulsif semptomlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Trıffleman ve arkadaşlarının (1995) yaptıkları çalışmada çocukluk çağı travmalarının yaşam boyu süren travma sonrası stres bozukluğunu önemli ölçüde etkilediği, madde bağımlılığı ve alkol bağımlılığı ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Whisman (2006) çalışmasında fiziksel istismar ve cinsel istismara maruz kalma durumunun evliliklerin boşanmayla sonlanmasında etkisi olabildiği, cinsel istismara maruz kalan kişilerin evlilik tatmininin daha düşük olduğu sonucunu gözlemlemiştir.

1.3. Zaman Perspektifi

1.3.1. Zaman kavramı

Zaman; yaşamın önemli bir parçası, yaşamımızı içinde geçirdiğimiz anlar toplamıdır. Aynı zamanda varoluşumuzun şekillenmesini önemli ölçüde etkileyen,

gözlemlenebilir dünyamızın çeşitli temel boyutlarından biridir. Zamanın, insanın yaşam döngüsü boyunca doğasını, rolünü ve önemini anlamak ve keşfetmek yüz yıllardır insanların dikkatini çeken bir alandır (Kostić ve Chadee, 2017). Dil tarihi incelendiğinde 'zaman' kelimesi önce geçmiş, şimdi ve gelecek kelimeleriyle anlamlandırılıyordu. Antik çağlardan beri anlamlandırılmaya çalışılan kavram 2000 yıllık bilinmezliğin ardından modern fiziğin 'nedensellik' kavramını ortaya koymasıyla yanıt bulmaya başladı. Pisagor ve Aristoteles'in sayıya ilişkin spekülasyonları ve Zenon'un paradokslarıyla 'zaman' bilinmezliği yeni anlamlar kazandı (akt. Reichanbach, 1991; Nichols ve Hall, 1981). Zaman kavramı, genel anlamıyla doğrusal olarak tek yönlü olarak sürekli hareket halinde olan ve geçmişten şimdiki zamana geçiş süreci olarak değerlendirilmeye başlandı (Birx, 2009).

Zaman, dünyada meydana gelen olaylardan bağımsız olarak durmaksızın ileriye doğru bir akış içerisindedir (Baron ve Miller, 2016). İnsanın fiziksel dünyaya karşı gözlemleri, duyguları, düşünce süreçleri zamana yayılarak sürekli bir hareketlilik hali içerisinde bulunur. Kişinin anda yaşadıkları her seferinde geçmişe dönüşür. Geçmişten, bugüne ve geleceğe yönelik olan akış kişinin dünyadaki varlığı boyunca devam ederek hafızasına yerleşir (Reichenbach, 1991). Guyau (1890), zamanı bölünmez bir an, geçmişle gelecek arasında bir geçiş anı, aynı anda doğup ölen, son derece küçük bir parça şeklinde tanımlar. Zaman, insanın günlük yaşamında yaptığı eylemlerin (işe gitmek, uyumak, kişisel bakım vb.) yayılımını ifade eder. Bireyin 'zaman kullanımı', 'yaşam temposu', 'zaman algısı' ve 'zaman yönelimi' yaşam faaliyetlerini etkileyen 4 faktördür (McGrath ve Tschan, 2004).

İnsanlar fiziki dünyalarının gerçekliğini işlerken odak noktalarını yaşantılarına (geçmişe), günlük olaylara (şimdiki zaman), hedeflere ve ihtimallere (gelecek) odaklar. Bu süreç süreklilik arz ederek, çoğunlukla kişinin bilincinde olmadığı bir şekilde gerçekleşir (Keough ve ark., 1999; Zimbardo ve Boyd, 2008). Bu bilinçsizlik durumunun, insanın yaşam faaliyetlerinin kronolojik ve psikolojik olarak zamana bağlı olduğunu ortaya koymasıyla araştırmacılar 'psikolojik zaman' kavramına odaklanmışlardır (Sircova ve ark., 2014).

1.3.2. Psikolojik zaman

İnsanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için dünyanın dönüşüyle uyum içerisinde olmaları gerekmektedir. Bu uyum durumunun merkezinde bireyin yaşamında geçen süreyi temsil eden zaman kavramı vardır. İnsan için zaman kavramı, fiziksel geçen süre olan zamanın yanı sıra öznel zaman algısı yani psikolojik zamandır (Zakay, 2016).

Psikolojik zaman, insanlar için zamanda yaşanılan deneyimleri ve zamanın geçiş hissini ifade eder. Bireyin zamanın nasıl geçtiğine yönelik olan algısı bu duruma örnek olarak verilebilir. Yaşanılan iki olay aynı sürede gerçekleşmesine karşın kişiler birinin diğerinden daha hızlı geçtiğini düşünebilir. Doğrusal bir ok yönünde ilerleyen zaman kavramına karşın psikolojik zaman aynı doğrultu ve aralıkta değildir (Mölder ve Arstila, 2019). Arstila ve Lloyd (2021), psikolojik zamanı geçmiş yönüne dair genel bir duygu, o yön boyunca uzandığı düşünülen ve fenomenal içerikleriyle tanımlanan belirli bir tarih, orada yer aldığı hayal edilen ve deneyimin bir parçası olarak sahip olunan olaylar dizisi olarak değerlendirir. Levin ve Zakay (1989) ise psikolojik zamanı; bireyin yaşadığı algısal, duygusal, bilişsel veya fizyolojik değişimlerin miktarı olarak belirtir.

Sosyo-duygusal seçicilik modeli, zaman psikolojisinin bireyin hayati fonksiyonlarını desteklemesinin yanı sıra yaşam hedeflerinin tercihinde önemli bir rol üstlendiğini öne sürer. Birey, yaşantıları ve gözlemleriyle bilgiyi edinir. Elde edilen bilgi bilişsel süreçlerden geçer ve duygu düzenlenmesini sağlar. Birey için zaman, psikolojik olarak uzun soluklu olarak değerlendirildiğinde temeli bilgi olan hedefler ön plana çıkar. Bunun aksine, zaman sınırlı olarak düşünüldüğünde duygusal hedefler öncelik kazanır (Carstensen ve ark., 1999; Flanagan ve Wing 1997). Zimbardo ve arkadaşları (1997) yaptıkları çalışmada bu durumu kanıtlar nitelikte sonuçlara ulaşmışlardır. Riskli araç kullanımına yönelik yapılan araştırmada zamanı uzun soluklu olarak değerlendiren sürücülerin daha dikkatli araba kullandığı, kısa süreli değerlendiren sürücülerin ise daha riskli düzeyde araba kullandıkları ortaya çıkmıştır. Örnekte de anlaşıldığı üzere zaman bilişinin insanlar için farklı bakış açılarına yol açtığına yönelik yapılan çalışmalar ‘zaman perspektifi’ kavramının psikoloji dünyasında yer bulmasına katkı sağlamıştır.

1.3.3. Zaman perspektifi

Zaman perspektifi, insanların gerçek dünyayı, zamanı ve sosyal dünyalarını algıladıkları, bilgileri yorumladıkları ve müzakere ettikleri önemli bir bilişsel süreci ifade eder (Holman ve Zimbardo, 2009). Fiziki zaman kavramının dışında, yalnızca nesnel uyaranlara odaklanmayan, bireyin şahsi olarak inşa ettiği ve yeniden yapılandırdığı bir bakış açısıdır (Block ve Zakay, 1995). Lewin (1951), zaman perspektifini bireyin belirli bir zamanda var olan psikolojik geleceği ve psikolojik geçmişine ilişkin görüşlerinin toplamı olarak değerlendirir. Hendricks ve Peters (1986), benzer bir şekilde geçmiş yaşantıların, şu anda yaşanan ve öngörülen zamanın bireysel farklılıklara, düşüncelere, duygulara, yaşam evrelerine ve gerekli adaptasyonlara etkisi şeklinde betimler. Zaman perspektifi üzerine önemli çalışmalar yapan Zimbardo ve Boyd (2014), insanın davranışları üzerinde güçlü bir etkisi olan insan deneyimini geçmiş, şimdi ve gelecek zaman çerçevelerine ayıran bilişsel süreçler olarak tanımlar. Zimbardo ve arkadaşları (2012), zaman perspektifini aşağıdaki şekil ile kavramsallaştırmıştır:

Şekil 2. Kavramsal zaman perspektifi modeli (Zimbardo ve ark., 2012)

Zaman perspektifi modeli; teorik analizler, nitel çalışmalar, odak gruplar, faktör analizleri ve katılımcılardan alınan geri bildirimler doğrultusunda üç ana zaman diliminden oluşur. Şekil 2.'de gösterildiği gibi kişilerin bilişsel süreçlerinin çıktısı olarak; geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek zaman olarak kavramsallaştırılmıştır. Geçmiş zaman perspektifi, kendi içerisinde geçmiş olumlu ve geçmiş olumsuz olmak

üzere iki başlık altında değerlendirilir. Şimdiki zaman ise hazcılık ve kadercilik olarak birbirine zıt iki kavramdan oluşur. Gelecek zaman kavramı tek başlık altında değerlendirilir (Zimbardo ve Boyd, 1999). Bu üç zaman diliminin değerlendirilmesinde olumlu ve olumsuz olmak üzere iki faktör görülmektedir. Zamanın olumlu değerlendirilmesi, genel anlamıyla hayatın olumlu yönlerini fark etme ve odaklanma yetenekleriyle ortaya çıkar. Olumsuz tutum ise yaşanılan ya da yaşanma ihtimali olan durumları olumsuz olarak algılama ve olumsuza odaklanmayla ilişkilidir (Stolarski ve ark. 2015; Szczesniak ve Timoszyk Tomczak 2018).

1.3.3.1. Geçmiş zaman perspektifi:

Yakın zamanda, bir süre önce ya da çok daha önce meydana gelen olaylar hakkında konuşulduğunda, hoş ya da hoş olmayan anılardan bahsedildiğinde, bilinçli ya da bilinçsiz olarak yaşanan olaylara karşı tutum ve duygular konuşmanın içeriğine dâhil olur (Nedeljković, 2017). Bu durum, şimdide yaşanılan olayların veya düşünce yapılarının bir anıyla ilintili olan duygusal tepkilerden kaynaklandığını gösterir. Aslında nitelendirilen durum geçmiş yaşam deneyimleriyle ilgili kaydedilen kalıpları, duyguları, davranışları, algıları ve yapıları ifade eder (Levine, 2022). Bireyin geçmişe yönelik tutumları yaşanılan olayın kendisinden daha önemlidir. Geçmişe yönelik hatırlananlar kişinin şimdiki zamanda vereceği kararları etkiler. Bireyin geçmişe yönelik olarak pozitif yönlü veya negatif yönlü tutumları bulunabilir. Bu durum ‘geçmiş olumsuz zaman perspektifi’ ve ‘geçmiş olumlu zaman perspektifi’ olarak nitelendirilir (Zimbardo ve ark., 2012).

1.3.3.1.1. Geçmiş olumlu zaman perspektifi

Geçmiş olumlu zaman perspektifi, bireyin geçmişte yaşadığı olumlu olarak değerlendirdiği anılarına ilişkin iyi ve hoş şeyleri hatırlama eğilimidir. Kişi, geçmişteki anılarına karşı genellikle olumlu bir duygu besler. Geçmiş mutlu deneyimlerin anıları aracılığıyla şimdiki andaki yaşantılarını yargılar, değerlendirir ve tepki verir. Geçmişi kucaklayıcı bir şekilde hatırlayan birey; kültürüne, geleneklerine ve ritüellere bağlıdır (Zimbardo ve Boyd, 1999; Zimbardo ve ark., 2012). Genellikle geçmişe yönelik olumlu zaman perspektifine sahip bireylerin, geniş bir sosyal ağ çevresi ve yüksek düzeyde aile desteği geçmişleri mevcuttur (Holman ve Zimbardo, 2009).

Yapılan çalışmalar geçmişi olumlu bireyin, öznel iyi oluş halini arttırdığını göstermektedir. Bu nedenle psikolojik büyüme ve kendini gerçekleştirme için kişinin geçmişe olumlu yönde bakmaya ihtiyacı vardır (Baldwin, 2015).

1.3.3.1.2. Geçmiş olumsuz zaman perspektifi

Geçmişe yönelik olumsuz zaman perspektifi, birey için hoş olmayan veya travmatik olaylara ilişkin gerçek deneyimlerin ya da negatif etkisi olmayan yaşantıların olumsuz bir şekilde yeniden yapılandırılmasıdır. Bazen bu durum her ikisinin bir karışımı olarak da ortaya çıkabilen, geçmişe ilişkin genel olarak olumsuz, itici bir bakış açısıdır (Zimbardo ve Boyd, 1999). Geçmiş olumsuz zaman perspektifi, birey için geçmişte yaşanılan veya algılanan olumsuz yaşantının zihinde kendisini tekrar etmesiyle karakterize edilir. Zihnin algıladığı ve hatırladığı olaylar hoş olmayan ve rahatsız edici olarak bireyin biliş sisteminde yer edinir (Boniwell ve Zimbardo, 2015). Zimbardo ve Boyd (1999), zaman perspektifine yönelik geliştirdikleri ölçekte geçmiş olumsuz zaman perspektifini; "Geçmişte başıma gelen kötü şeyleri düşünüyorum. Kaçırdığım güzel şeyleri düşünüyorum." gibi olumsuz yaşantıların ve olası yaşanabilecek olumlu yaşantıların yaşanmamasını belirten maddelerle değerlendirir.

İlgili alan yazın incelendiğinde geçmiş zaman olumsuz zaman perspektifinin, zararlı madde kullanımı (tütün, uyuşturucu vb.), fiziksel aktivite veya yaşam memnuniyeti gibi sağlıkla ilgili birçok davranışı etkilediği belirtilmiştir (Muro ve ark., 2015).

1.3.3.2. Şimdiki zaman perspektifi

Şimdiki zaman perspektifine sahip olan insanlar anda yaşayan insanlardır. Birey, geçmişteki yaşanmışlıkları olumlu veya olumsuz olarak değerlendirmeye yönelmez. Geleceğe yönelik olarak değerlendirmelerden çok daha az etkilenir ya da hiç etkilenmez. Bireyin odak noktası 'şu an' dır. Bir karar verme durumuyla karşı karşıya kaldığında yaşanılan andaki içsel güçlerini ve dışsal baskıları referans alır (Zimbardo ve ark., 2012). Şimdiki zaman perspektifi, an ile ilgili birbirine zıt iki bakış açısına sahip olan 'şimdiki zaman hazcı' ve 'şimdiki zaman kaderci' başlıklarıyla değerlendirilir.

1.3.3.2.1. Şimdiki zaman hazcı zaman perspektifi

Şimdiki zaman hazcı perspektifi, yaşamı günlük olarak değerlendirir. ‘Şimdi ve burada’ kavramının net olarak görüldüğü bakış açısına sahiptir. Bu bakış açısına sahip bireyler; çevrelerinde meydana gelen olayları kendi faydalarına dönüştürerek, en üst düzeyde çıkar elde etme yeteneğine sahiptirler. Hayata dair heyecan aramak ve zevk almaya odaklanmak önceliklerdir. Bu tür davranışlar geçmiş ve gelecek üzerine düşünme eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu yönelimin olumsuz tarafı, bu tür davranışların sonuçlarına dikkat edilmeksizin gerçekleşmesidir. Geçmişteki hazcı yaklaşımlarından dolayı yaşamış oldukları sorunlardan ders çıkarmaksızın geleceklerine yönelik sağlıklı karar verme eğilimleri yoktur. Öncelikleri, andaki isteklerinin gerçekleşmesidir. Hazcı perspektife sahip kişiler, bağımlılık türlerine, dikkatsizlik sonucu gerçekleşen kazalara, yaralanmalara, akademik ve kariyer plansızlıklarının getirdiği başarısızlıkla karşı karşıya kalma riskine sahiptirler (Boniwell, 2005; Sobol Kwapinska, 2013; Zimbardo ve ark., 2012).

1.3.3.2.2. Şimdiki zaman kaderci zaman perspektifi

Şimdiki zaman kaderci bakış açısı, insan yaşamının kader tarafından belirlendiği inancından yola çıkar. Bireyler geçen zaman ve yaşanan olaylar üzerinde kontrolü olmadığına inanır. Bu durum gelecekle ilgili plan yapmamayı teşvik eder. Kişi sorumluluk almaksızın pasif bir şekilde şansının yaver gitmesini ve hayatın kendisine güzel anlar getirmesini bekler (Przepiorka ve Sobol Kwapinska, 2021). Zimbardo ve Boyd (1999), şimdiki kaderci zaman yönelimini “Geleceğin önceden belirlendiği ve bireysel eylemlerden etkilenmediği inancıdır. İnsan ‘kaderin’ kaprisli insafına kaldığı için şimdiki zamana teslimiyetle katlanır" şeklinde açıklamıştır. Şimdiki kaderci bakış açısına sahip bireyler, bir durum karşısında karar vermeleri gerektiğinde, ‘Eğer olacaksa, olacak.’ ve ‘Neden büyük planlar yapalım? Kader her zaman yardım eder.’ gibi düşüncelerle sorumluluğun kadere verildiği bakış açısını yansıtırlar (Zimbardo ve ark., 2012).

1.3.3.3. Gelecek zaman perspektifi

Gelecek zaman perspektifi kavramı, insanın yaşam süresine ilişkin inanışlarının yaşamına etkisini ifade eder. Yaşam süresi insan için belli olmayan, kısıtlı veya sınırsız olarak algılanabilir. Yaşayacağı zamana yönelik öznel algısı; yaşam hedeflerinde,

gerçekleştireceği faaliyetlerde ve seçimlerinde önemli etkiye sahiptir (Carstensen, Isaacowitz ve Charles, 1999).

Gelecek zaman perspektifine yönelik olan birey, genellikle haz odaklı yaklaşımlarını öteleyerek gelecekteki hedefleri ve elde edeceği sonuçlar için çalışmakla ilgilenir. Yaşamında uzun soluklu olarak etki edecek durumlara önem verir. Örneğin; doktor kontrollerinin düzenli yapılması, diş sağlığına dikkat edilmesi, sağlıklı beslenmeye önem gösterme ihtimalleri daha yüksektir. Akademik başarılarında ve kariyer planlamalarında başarılı olma eğilimindedirler. Bireyin hedefleri (örneğin aileyle ilgili, manevi, eğitimsel, mesleki veya ekonomik), yaşamdaki anlam duygusunun gücü üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Yaşamla ilgili kendilerini uzun soluklu olarak güvende hissedecekleri ortamları oluşturmaya yönelik motivasyonları yüksektir (Boniwell, 2005; Klamut, 2002).

1.3.3.4. Dengeli zaman perspektifi

Zaman perspektifi, belirli bir zamana yönelik olarak bireyin önyargı içinde bulunmasına neden olursa ve bu durum karar verme mekanizmasını sürekli olarak etkileme durumuna yol açarsa bir kişilik özelliği haline gelebilir. Bireyin kendisi, kişiler arası ilişkileri ve dünyayla olan ilişkisini etkileme noktası zaman perspektifinin işlevsiz hale geldiğini göstermektedir. Bu işlevsizliğin yaşanmaması veya yeniden düzene girmesi için kişinin dengeli bir zaman perspektifine ihtiyacı vardır (Boniwell, 2005).

Zimbardo ve Boyd (1999) dengeli zaman perspektifini, olayın şekline, durumun değerlendirilmesine ve bireyin motivasyon kaynaklarına bağlı olarak zaman perspektifini gerektiği gibi değiştirebilme becerisi olarak belirtmektedir. Sağlıklı bir dengeli perspektif, kişinin geçmiş, şimdi ve gelecek zaman bakış açısının ihtiyaç duyulan çözüm yolları için aktif bir şekilde kullanılmasıdır (Sircova ve ark., 2014).

Morgenroth ve arkadaşları (2021), denge halinin dışında olan üstbilişsel zamansal başa çıkmanın dört yolunu yeniden dengeyi bulabilmek için gerekli görmektedir. Bireyin, zamanın geçici olduğunu (geçmiş zamandan uzaklaşma) fark etmesi, odak

noktasını şimdiki zamana vermesi, geleceğe dair olumlu hayallere yeniden odaklanması ve olumlu geçmiş deneyimlerini hatırlaması işlevsel olarak yeniden denge haline dönmesini sağlayacaktır. Kısacası dengenin sağlıklı bir şekilde sağlanması için bireyin optimum düzeyde tüm zaman perspektiflerine ihtiyacı vardır. Kişi, dengeli bir zaman perspektifine doğru yaklaştıkça, şimdiyi yaşamayı keşfeder. Geçmişteki işlevsiz olan olumsuz anılar yerine geçmişteki olumlu ve işlevsel olan anıları kullanmayı öğrenir. Geleceğe yönelik planlar yaparak ve planları gerçekleştirmek için sorumluluk almaya başlar (Zimbardo ve ark., 2012).

1.3.4. Yapılan araştırmalar

Uzun yıllar farklı kültürlerde gerçekleştirilen araştırmalar, belirli bir zaman dilimine yönelik sürekli önyargılı bir zaman perspektifinin bazı patolojik hastalıklarla ilişkili olduğu ve aynı zamanda belirli kişilik faktörlerine aracılık ettiğini öne sürmektedir (Muro ve ark., 2015).

1.3.4.1. Yurt içi yapılan çalışmalar

Akkoç Arabacı (2020), 350 katılımcıyla zaman perspektifiyle psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkide psikolojik esnekliğin aracı rolünü incelediği bir araştırma yaptı. Araştırma sonuçları, bireylerin zaman perspektifi profillerinin ve psikolojik esnekliğin psikolojik iyi oluşu yordadığını ortaya çıkarmıştır. Araştırma sonuçlarına göre dengeli zaman perspektifi sapmalarının, psikolojik esneklik yoluyla psikolojik iyi oluş üzerinde dolaylı etkisi vardır.

Çivitçi ve Baltacı (2018) yaptıkları çalışmada, geçmiş zaman olumlu ve gelecek zaman perspektiflerinin yaşam doyumunu olumlu yönde yordadığı, geçmiş zaman olumsuz zaman perspektifinin yaşam doyumunu olumsuz yönde yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Şimdiki zaman hazcı ve kaderci bakış açısının yaşam doyumunu yordamadığı belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada geçmiş zaman olumsuz zaman perspektifi sosyal karşılaştırma yönelimini olumsuz yönde yordarken geçmiş zaman olumlu, şimdiki zaman hazcı, şimdiki zaman kaderci ve gelecek zaman perspektifleri sosyal karşılaştırma yönelimini yordamamıştır. Akırmak (2021), yapmış olduğu çalışmada

dengeli zaman perspektifinin, yüksek sorumluluk ve iç kontrol odağıyla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

1.3.4.2. Yurt dışı yapılan çalışmalar

Figueira ve Bártolo Ribeiro (2013), yapmış oldukları çalışmada farklı zamansal perspektiflerin farklı kişilik boyutlarıyla ilişkili olduğunu gözlemlemiştir. Araştırma sonuçları, daha önce yapılan çalışmalarda ortaya çıkan olumsuz geçmişle nevrotiklik arasındaki önemli bir korelasyon olduğu sonucunu desteklemiştir. Olumlu geçmiş perspektifinin uyumluluk özelliği, hazcı bakış açısının dışadönüklük, kaderci ve gelecek yönelimli bakış açısının vicdanlı olma karakter özellikleriyle eşleştiği ortaya çıkmıştır. Stolarski ve arkadaşları (2013), zaman perspektifi ve ruh hali arasındaki ilişkiyi incelemek için yaptıkları çalışmada; geçmiş olumsuz ve şimdiki hazcı zaman perspektiflerinin mevcut duygusal durumların en güçlü yordayıcıları olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca gelecek zaman perspektifinin enerjik uyarılmayı öngördüğünü kanıtlanmasına karşın, bu etki durumunun mevcut hazcı yaklaşım tarafından bastırıldığı gözlemlenmiştir. Carstensen ve arkadaşlarının (1999) dezavantajlı çocuklarla yaptıkları araştırmada; dezavantajlı çocukların gelecek zaman perspektifinin daha düşük olma eğiliminde olduğu ortaya konmuştur. Çocukların, sosyal güvensizlik içerisinde olmaları, gelecek planlamalarını ve uzun vadeli hedeflerini olumsuz etkilediği ve bu durumun geleceğe yönelik bir bakış açısı geliştirmelerini engellediği gözlemlenmiştir.

Wiesmann ve arkadaşları (2018) tutarlılık duygusu, zaman perspektifi ve pozitif yaşlanma arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarında, tutarlılık duygusunun pozitif yaşlanma için temel yordayıcı değişken olduğunu, tutarlılık duygusunun, zaman perspektifi ve pozitif yaşlanma ilişkisinin aracısı olduğunu ortaya çıkardı. Araştırmada negatif geçmişe odaklanma eksikliği ve yüksek gelecek yöneliminin tutarlılık duygusunu öngördüğü tespit edildi. Przepiorka ve Sobol (2021), zaman perspektifi, kişisel minnettarlık ve yaşam tatmini arasındaki ilişkileri inceledi. Araştırma Polonya'da yaşayan 18-75 yaş aralığındaki 591 kişiyle gerçekleştirildi. Araştırma sonuçlarına göre şükran duygusunun zaman perspektifi ve yaşam doyumu boyutları arasında aracı rol oynadığı bulundu.

Zaleski, Cycon ve Kurc (2001) yaptıkları çalışmada gelecek zaman perspektifinin ve özellikle uzun vadeli hedeflere sahip olmanın refahın, anlamlı yaşamın, sosyal öz yeterliliğin ve gerçekçiliğin hemen hemen tüm yönleriyle pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur.

Zimbardo ve Boyd (1999), madde kullanımının belirleyicisi olarak zaman perspektifini inceledikleri çalışmada, şimdiki zaman perspektifine sahip kişilerin daha sık alkol, uyuşturucu ve tütün kullanımı bildirmesiyle ilişkili olduğunu buldu. Gelecek zaman perspektifiyle bildirilen madde kullanımı ise negatif ilişkiliydi. Bu bulgular, zaman perspektifinin, madde kullanımıyla ilgili davranışları incelerken ve müdahale programlarını planlarken dikkate alınması gereken önemli bir bireysel farklılık yapısı olduğunu göstermiştir.

1.4. Belirsizliğe Tolerans

Çalışmanın bu bölümünde belirsizlik, belirsizliğe tahammülsüzlük, belirsizliğe tolerans ve alan yazınındaki çalışmalar sunulmuştur.

1.4.1. Belirsizlik kavramı

Belirsizlik, insan yaşamını birçok alanda etkileyen önemli faktörlerden biri olarak son yıllarda psikoloji, tıp, sosyoloji ve felsefe gibi farklı disiplinlerde önemli bir yer bulmuştur (Kirzhetska ve ark. 2022; Reis Dennis ve ark., 2021). İnsan yaşantısında bilgi eksikliği, geleceğe yönelik tahmin eksikliği, birden fazla ihtimale sahip olma isteğine karşın olamama durumlarıyla gözlemlenebilir. Yaşam döngüsünde, yaklaşan olayların doğasına ilişkin yetersiz bilgi nedeniyle ortaya çıkabilir. Tahmin edilebilir ve öngörülemeyen olayların sürekliliği boyunca değiştiği görülebilir (Hillen ve ark., 2017; Palermo, 2014).

Belirsizlik mutlak bir durum olmaktan ziyade kişisel ve öznel bir durumdur. Belirsizlik ifadeleri, bunları dile getiren kişiye aittir ve kişinin gerçek dünyayla arasındaki ilişkiyi ifade eder. Farklı sosyo kültürel çevreler, kişinin bilgiye yönelik bakış açısı, zihnin sosyo bilişsel işleyişi belirsizliğin bireyselliğini ortaya koymaktadır (Gunnar ve ark., 1989; Lindley, 2013).

Belirsizliğin insanın yaşam döngüsü içerisindeki dönüşümünde öncelikli olarak belirsizliğe neden olacak bir uyaranla karşı karşıya gelme durumu vardır. Uyaran olasılık, belirsizlik veya karmaşıklığın bulunduğu bir olgu olabilir. Birey uyaranla karşı karşıya kaldıktan sonra bilişsel değerlendirmeyi takip eden duygusal değerlendirmeyle davranışsal reaksiyon gösterir (Anderson ve ark., 2019; Hillen ve ark., 2017).

Belirsizlik kavramı insandan insana değiştiği gibi bireyin içsel süreçlerinde de farklı şekillerde ortaya çıkar. Bilişsel düzeyde belirsizliği olumsuz olarak değerlendiren kişi tehdit olarak algılayabilirken, olumlu olarak değerlendirme eğiliminde olan kişi fırsat olarak algılayabilir. Duygu dünyası içerisinde hoşgörüyle karşılayabilir ya da belirsizlik durumundan endişe duyabilir. Davranışsal olarak değerlendirildiğinde ise savaş-kaç bakış açısıyla uzaklaşmayı veya yaklaşmayı seçebilir (Hillen ve ark., 2017). Tajfel (1974), belirsizliğin, insan yaşamında tutarlılığı araması nedeniyle motivasyonel bir yapısı olduğunu, tutarlılığı aramanın insanın benlik algısını geliştirdiğini belirtmiştir. Bu bakış açısının yanı sıra yapılan çalışmalar insan yaşamında belirsizliği azaltmanın daha yüksek motivasyon sağlayacağını dile getirmiştir (Hogg, 2007). Belirsizliğin olumlu olup olmamasına yönelik farklı bakış açıları, belirsizliğin insan üzerindeki etkilerini keşfetmek adına ‘belirsizliğe tahammülsüzlük’ ve ‘belirsizliğe tolerans’ kavramlarını ortaya çıkarmıştır (Parker, 2020).

1.4.2. Belirsizliğe tahammülsüzlük

Belirsizliğe tahammülsüzlük, Frenkel Brunswik (1949) tarafından otoriter kişilik üzerine yaptığı çalışmasında ortaya çıkmıştır. Belirsizliğe tahammülsüzlük, kişi için rahatsız edici olan ve her zaman karşı karşıya kalma ihtimali olan belirsizlik durumuna karşı bireyin çoğu zaman davranış olarak gösterdiği deneyimlerdir (Hillen ve ark., 2017). İnsanın yaşanma ihtimali çok küçük olsa dahi, istenmeyen bir olayın yaşanmasını kabul edilemez olarak değerlendirmesi, belirsizliğe karşı aşırı tepki gösterme eğilimi olarak tanımlanabilir (Dugas ve ark., 2001). Freeston ve arkadaşları (1994), belirsizliğe tahammülsüzlüğü bilgi işlemeyi saptıran, yanlış değerlendirmelere sebep olan, belirsizliğe karşı bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkiler şeklinde

değerlendirir. Belirsizliğe tahammülsüzlük, bireyin bilinmezliği tehdit olarak algılaması sonucunda, herhangi bir belirsizlik durumunda genelleştirme yaparak stres ve olumsuz duygular yaşamasıdır. Bu durum, bireylerin problem çözme becerilerini işlevsiz hale getirerek belirsizlik durumu içerisinde kapana kısılma veya kaçmaya yönelik eğilimini arttırır (Buhr ve Dugas, 2006; Morriss ve ark., 2016; Parker, 2020).

Belirsizliğe tahammülsüzlük kavramının, yaygın anksiyete bozukluğunda endişeyi açıkladığı ve endişe için sürdürücü bir faktör olduğu görülmüştür (McEvoy ve ark., 2012). Suárez Rico ve arkadaşları (2009), kaygı ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün üç ortak önemli etkeni olduğunu belirtmiştir. Birinci etken bilinmezliğin kişinin kontrolünde olmaması durumudur. Birey tek başına bir olayla veya gelecekle ilgili bir durumu öngöremez. Bu durumda tahammülsüzlük düzeyinin artmasına neden olur. İkinci etken gelecekte yaşanacak olumsuz durumların kaçınılmazlığıdır. İnsanlar yaşamlarının bir yerinde bir olumsuzlukla muhakkak karşı karşıya kalacaktır. Bunu biliyor olmak bireylerde belirsizliğin getirmiş olduğu bir kaygıya yol açar. Üçüncü ve son etmen bireyin 'ölüm' kavramıyla ilgili tehditlere odaklanmasıdır. Gelecekte yaşanabilecek tüm diğer tehditler ve ilgili potansiyel sonuçlar gerçekleşene kadar belirsiz kalır. Bu durumda bireyde kaygı ve korku duygularının tekrarlanmasına neden olur (Carleton, 2012; Clark ve Beck, 2010). Belirsizliğe tahammülsüzlükle endişe duygusu arasındaki ilişki incelendiğinde, belirsizliğe tahammülsüzlüğün endişenin en belirgin yordayıcısı olduğu ortaya konmuştur (Buhr ve Dugas, 2006).

Literatürdeki diğer çalışmalara bakıldığında belirsizliğe tahammülsüzlüğün, nevrotik kişilik yapısı, çeşitli fobiler (sosyal fobi, agorafobi vb.), panik bozukluk, yaygın anksiyete bozukluğu, obsesif kompulsif bozukluk ve depresyon semptomlarıyla önemli oranda ilişkili olduğu görülmüştür (McEvoy ve Mahoney, 2011).

Bireyin sosyal ilişkileri açısından değerlendirildiğinde; belirsizliğe tahammülsüz kişilerin, sosyal durumlarda strese, endişeye veya derin düşüncelere dalma gibi tekrarlayan tepkiler verme olasılıkları daha yüksektir. Bu durum kişiler arası ilişkilerin kalitesini düşürerek kişiyi yalnızlığa itme eğilimine neden olur (Morgan ve Banerjee, 2008).

1.4.3. Belirsizliğe tolerans

Belirsizlik, kişinin varoluş süreci boyunca yaşamında olması muhtemel bir etkendir. Bu nedenle bireyin, uyum içerisinde yaşamayı öğrenmesi gereken en önemli kavramlardan bir tanesidir. Uyum sağlanabilen belirsizlik, bireyin karşılaşma ihtimali olan zorluklara karşı baş edebileceğine yönelik bir inanç duymasını sağlar, psikolojik sağlamlığını artırarak yaşamı boyunca denge içerisinde olmasını destekler (Carleton, 2012; Dugas ve ark., 2005; Lindley, 2013). Smithson (1989), belirsizliği bireyin bilgisizliği ve bilinçli farkındalığı olarak iki kategoriye ayırmıştır. Bireyin bilmediğini fark ettiği nokta bilinçli farkındalık yaşadığı noktadır. Belirsizliğe tolerans, bu farkındalık durumunun kişi için işlevsel olarak kullanılma halidir. Kişinin yaşamı boyunca karşı karşıya kaldığı belirsiz durum ve olayları tolere edebilme becerisine yönelik bilişsel eğilimini tanımlayan işlevselleştirilmiş bir kavramdır. İçsel bir kaynak olan belirsizliğe tolerans, literatürde bir kişilik özelliği olarak geçmektedir (Dugas ve ark., 2004; Kirzhetska ve ark., 2022).

Bilinmeyenle ilgili değişimi yönetme ve tolere etme kapasitesi, bireyin deneyimlerini sağlıklı bir şekilde anlamlandırması ve değerlendirmesi için önemlidir (Smith, 2002). Belirsizliğe karşı tolerans sahibi olan kişiler, yeni bir belirsizlik durumuyla karşı karşıya kaldıklarında uyaranı gözlemlerler. Yeni bir deneyim kaynağı olarak olumlu bir değerlendirme sürecinden geçirirler. Çözümü olmayan bir durum olarak değerlendirmedikleri belirsizlikten kaçınmayarak yönetebileceklerine inanırlar. Bu durum bireyin problem çözme becerileri geliştirmesini destekleyerek, içsel olarak yeni kaynaklar elde etmelerini sağlar (Budner, 1962; Williams ve Baláž, 2006).

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde belirsizliğe toleransı yüksek ve düşük olan kişilerin bakış açısı Tablo 2'de gösterilmiştir (Budner, 1962; Dugas ve ark., 2005; Fergus ve Rowatt, 2014; Kassirer ve Kopelman, 1987).

Tablo 2

Belirsizliğe Toleransı Yüksek ve Düşük Olan Kişilerin Bakış Açısı

Belirsizliğe toleransı yüksek kişiler	**Belirsizliğe toleransı düşük kişiler**
Belirsizliği çözülmesi gereken bir sorun olarak algılama,	Belirsizliği tehdit olarak algılama,
Belirsizlik karşısında çok az ya da hiç olumsuz duygu yaşamama,	Belirsizlik karşısında olumsuz duygular (kaygı, endişe, korku vb.) yaşama,
Güvenilir dünya algısı,	Her an bir tehlikeyle karşılaşabilirim bakış açısı,
Belirsizliğe karşı nötr ya da harekete geçirici bir durum olarak algılama,	Belirsizlik stres ve sıkıntıya neden olur bakış açısı,
Doğru seçim yapma becerisi getirir.	Harekete geçmeyi engeller.

1.4.4. Yapılan araştırmalar

Belirsizliği tolere etme kapasitesi bilişsel bir öğrenme sürecidir. İnsan bu öğrenme sürecinde belirsizliğe esneklik veya tahammülsüzlük gösterebilir. Bu durum yaşam süreci içerisinde birçok etkiye yol açmaktadır (Fergus ve Rowat, 2014; Wosket, 1999).

1.4.4.1. Yurt içi yapılan araştırmalar

Berdan (2021), belirsizliğe tahammülsüzlükle psikolojik semptomlar alt boyutları arasında pozitif, bilişsel esneklikle psikolojik semptomlar alt boyutları arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, kişinin belirsizliğe tolerans düzeyi arttıkça bilişsel esneklik kazandığını ve psikolojik semptom yaşama eğiliminin azaldığını göstermektedir. Korkmaz ve Güloğlu (2021)

belirsizliğe tahammülsüzlüğün ve yaşamın anlamının depresyon ve kaygı için önemli yordayıcılar olduğu sonucuna varmıştır.

1.4.4.2.Yurt dışı yapılan araştırmalar

Pavlova ve Kornilova (2023), lisans öğrencilerine yönelik yaptıkları çalışmada belirsizliğe toleransın, karar verme sürecinde duygusal bilginin kullanımının belirleyicisi olduğu sonucuna varmıştır. Uyumsuz duygu düzenlemeyle belirsizliğe tahammülsüzlük arasında orta derecede pozitif bir ilişki bulunmaktadır (Sahib ve ark., 2023).

Boelen ve Reijntjes (2009), 126 yetişkin katılımcıyla belirsizliğe tolerans ve sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi inceledi. Araştırma sonucuna göre belirsizliğe toleransın sosyal kaygı üzerinde önemli bir etkisi olduğu ortaya çıktı. Buhr ve Dugas (2006) belirsizliğe toleransın endişeyle önemli ölçüde ilişkili olduğunu öngörmüştür. Dugas ve arkadaşları (2001) başka bir çalışmada belirsizliğe toleransın endişeyle yüksek düzeyde, obsesyon/kompülsiyonlarla orta düzeyde ve panik duygusuyla zayıf düzeyde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Quinlan ve arkadaşları (2021), 24 katılımcıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla belirsizliğe toleransın, kariyer kimliği ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide aracı rol üstlendiğini ortaya çıkarmıştır. Katılımcıların belirsizlikle ilgili durumlardan kaçınma eğilimi olduğunu belirtmiştir. Belirsizliğe toleransın olumlu etkisinin, rastlantısal becerilerle kariyer kararı öz yeterliliği üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunun belirtilmesidir (Kim ve ark., 2016).

Bottera ve arkadaşlarının (2024) çalışmasında kişinin olumsuz değerlendirme korkusu ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi, yeme bozukluğu ve klinik bozulmayla pozitif olarak ilişkili görülmüştür. Sternheim ve arkadaşlarının (2024) araştırma sonucu bu durumu desteklemektedir. Ergenlerle yaptıkları çalışmada; anoreksiya nervoza ergenleri akranlarına kıyasla önemli ölçüde yüksek düzeyde davranışsal engelleme, belirsizliğe tahammülsüzlük ve sürekli kaygı bildirmiştir.

1.5. Reddedilme Duyarlılığı, Çocukluk Çağı Travmatik Yaşam Öyküsü, Zaman Perspektifi ve Belirsizliğe Tolerans Arasındaki İlişkileri İnceleyen Araştırmalar

Çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkiye odaklanan araştırmalara bakıldığında; Erözkan (2015) tarafından yapılan araştırmada reddedilme duyarlılığıyla çocukluk döneminde fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismar, duygusal ihmal ve cinsel istismar arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur. Richards (2017), ergenlik döneminde reddedilme duyarlılığıyla çocukluk döneminde travmaya maruz kalma arasında anlamlı ve benzersiz bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Chesin ve arkadaşları (2015) yapmış oldukları çalışmada çocuklukta yaşanan duygusal ihmal ve istismar arasında anlamlı bir ilişki bulmasına karşın fiziksel ve cinsel istismar arasında bir ilişki bulmamıştır. Serçe (2023), çalışmasında çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve reddedilme duyarlılığı arasında pozitif yönde ilişki bulmuştur. Tutucu (2021), çalışmasında aile öngörülemezliği toplam puanı ve tüm alt boyutlarının, reddedilme duyarlılığıyla pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur.

Çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve belirsizliğe tolerans arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında Zhang ve arkadaşları (2022), 209 üniversite öğrencisiyle yapmış oldukları çalışmada, belirsizliğe tahammülsüzlük puanıyla çocukluk çağı travma puanları arasında pozitif korelasyon bulmuştur. Dirican ve arkadaşları (2023) yaptıkları araştırmada duygusal istismarın, belirsizliğe tahammülsüzlükle anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Mares ve arkadaşları (2023) yaptıkları çalışmanın sonucunda çocukluk çağı travmalarının artan belirsizliğe tahammülsüzlükle ilişkili olabileceğini ileri sürmüştür. Ghaderi ve arkadaşları (2020), duygu düzenleme ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün çocuklukta kötü muameleyle kendine zarar verme arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini gösterdi. Bu durum belirsizliğe tahammülsüzlük ve çocuklukta kötü muamele arasında bir ilişki olabileceğini göstermektedir. Yılmaz ve Satıcı (2024) benzer bir aracılık etkisi ortaya koymuştur. Yaptıkları çalışmada belirsizliğe tahammülsüzlüğün çocukluk çağındaki psikolojik kötü muamelenin manevi iyi oluşla ilişkilisinde aracı etki gösterdiğini ortaya koymuştur.

Çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve zaman perspektifi arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda, çocukluk çağı travmasıyla travma sonrası stres bozukluğu arasında zaman perspektifinin aracı rol oynadığı görülmüştür (Hadianfard ve ark., 2020). Wang ve arkadaşları (2021) zaman perspektifinin, çocukluk çağı travmasıyla depresif semptom şiddeti arasında aracı bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Hosseini Ramaghani ve arkadaşları (2019) benzer bir aracılık etkisi araştırmasında zaman perspektifinin çocukluk çağı travması ve deneyimsel kaçınma arasında aracı rol oynadığını göstermiştir. Karayılan (2023), çalışmasında bireyin ailede yaşadığı problemli durumlar ve zaman perspektifi arasında ilişki bulmuştur. Ailede yaşanan sorunlu durumlardan olumsuz etkilenenlerin bireylerin olumsuz geçmiş zaman perspektifine yatkın olduğu ortaya çıkmıştır. Karan (2021) çocukluk çağı travmaları ve disosyatif yaşantılar arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada; geçmiş zaman olumsuz ve şimdiki zaman kaderci zaman perspektifinin aracı rolü olduğunu ortaya koymuştur.

Reddedilme duyarlılığı ve zaman perspektifiyle ilgili çalışmalara bakıldığında: Bernstein ve Benfield (2013), yaptıkları çalışmada geçmiş-negatif zaman perspektifinin daha yüksek reddedilme duyarlılığına neden olduğunu, olumlu geçmiş zaman perspektifinin reddedilme duyarlılığını düşürdüğü sonucunu gözlemlemiştir. Alan yazında reddedilme duyarlılığı ve zaman perspektifi kavramlarının birlikte çalışıldığı az sayıda araştırma olmasına karşın, otobiyografik bellek çalışmaları iki kavram arasındaki ilişkiyi inceleme noktasında destekleyici bir noktadadır. Weeks (2011) otobiyografik bellek ve reddedilme duyarlılığı değişkenlerini incelediği çalışmasında; reddedilme duyarlılığı yüksek olan katılımcıların, reddedilme anılarını anlamlı derecede daha önemli, daha olumsuz ve daha az olumlu bulduklarını ortaya koymuştur. Bu durum geçmişi olumsuz değerlendirmenin reddedilme duyarlılığı üzerindeki etkisini göstermektedir. Şen ve Pakyürek (2023) otobiyografik belleğin olumlu ya da olumsuz içeriğe sahip olmasına ve duyusal detayların, özellikle de duygusal özelliklerinin hatırlanmasına bağlı olarak reddedilme duyarlılığının değiştiği sonucuna varmıştır.

Reddedilme duyarlılığı ve belirsizliğe tolerans arasındaki ilişkiyi inceleyen, Sato ve arkadaşları (2018) çalışmasında, reddedilme duyarlılığıyla belirsizliğe tolerans arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Hatipoğlu (2022) algılanan ebeveyn reddinden, baba reddiyle belirsizliğe tahammülsüzlüğün alt boyutu olan engelleyici kaygı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulmuştur.

BÖLÜM II: YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, uygulama/işlem ve verilerin analiziyle ilgili bilgiler sunulmuştur.

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide geçmiş zaman perspektifinin ve belirsizliğe toleransın aracı etkisini incelemek için nicel araştırma geleneği içerisinde yer alan; değişkenleri betimleyerek ayrıntılı bir şekilde ele alan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişki tarama modeli; tasarlanan çalışmada en az iki değişken arasındaki etkileşimleri ortaya çıkarmayı amaçlar. Bu amaç doğrultusunda değişkenler arasındaki ilişki, birbirlerine olan etkileri ve farklılıklarını ortaya koymak hedeflenir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırma örneklemi, 25-65 yaş aralığında olan okuma yazma bilen ve çalışmaya katılmaya gönüllü 400 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcılara kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Kartopu örnekleme, araştırmanın konusuyla ilgili bir kişiye ulaşılarak bu kişi aracılığı ile diğer katılımcılara ulaşılması sağlanmaktadır (Çıngı, 2009). Araştırma örneklemi için WhatsApp uygulaması üzerinden ölçekler iletilerek farklı gruplarda dağılımının gerçekleşmesi ile örneklem grubu oluşmuştur.

Araştırmaya katılan bireylerin demografik özellikleri Tablo 3'te sunulmuştur. Örneklem grubunun %23.75'i (n=95) 25-30 yaş, %36'sı (n=144) 31-40 yaş, %24.5'i (n=98) 41-50 yaş, ve %15.75'i (n=63) 51-65 yaş aralığındadır. 400 katılımcının %75.8'ini (n=303) kadınların ve %24.2'sini (n=97) erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Katılımcıların medeni durumuna bakıldığında %21.2'sinin (n=85) katılımcının bekâr ve %78.8'inin (n=315) evli olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumuna bakıldığında; %8.5'i (n=34) ortaokul ve altı, %20.8'i (n=83) lise, %55.5'i (n=222) üniversite ve %15.2'si (n=61) yüksek lisans/doktora mezunudur.

Tablo 3

Katılımcıların demografik özellikleri

Gruplar	**Frekans(n)**	**Yüzde (%)**
Yaş (Ort=39,230±9,651; Min=25; Maks=64**)**		
30 ve Altı	95	23.75
31-40	144	36.0
41-50	98	24.5
51 ve Üzeri	63	15.75
Cinsiyet		
Erkek	97	24.2
Kadın	303	75.8
Medeni Durum		
Evli	315	78.8
Bekar	85	21.2
Eğitim Durumu		
Ortaokul ve Altı	34	8.5
Lise	83	20.8
Üniversite	222	55.5
Yüksek Lisans Doktora	61	15.2

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada katılımcıların demografik bilgilerini elde etmek amacıyla demografik bilgi formu, çocukluk çağı travmatik yaşantılarına yönelik veri elde edebilmek için Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği-Kısa Formu, reddedilme duyarlılığını ölçebilmek için Yetişkin Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği, olumlu ve olumsuz geçmiş zaman perspektiflerine yönelik veri alabilmek için Zimbardo Zaman Perspektifi Ölçeği-

Geçmiş Olumsuz/Olumlu bölümü ve belirsizliğe tolerans düzeylerini ölçebilmek için Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği uygulanmıştır. Veri toplama araçlarıyla ilgili ayrıntılı bilgiye aşağıda yer verilmiştir.

2.3.1. Kişisel bilgi formu

Örneklem grubundaki katılımcıların sosyodemografik özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak üzere hazırlanan formda, katılımcılardan yaş, cinsiyet, medeni durum ve eğitim durumu hakkında sorulan sorulara cevap vermeleri istenmiştir.

2.3.2. Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği- Kısa Formu (ÇÇTÖ-28)

Araştırmada çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsüne yönelik verilerin elde edilmesi için Bernstein ve arkadaşlarının (1994) geliştirdiği ve Türkçe uyarlamasını Şar ve arkadaşlarının (2012) yaptığı Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği-Kısa Formu kullanılmıştır.

Çocukluk çağı travmaları ölçeğinin oluşumuna bakıldığında ilk olarak 70 maddeden oluştuğu görülmektedir. Bernstein ve arkadaşları (2003), 70 maddelik formun uzun sürmesi ve katılımcılara yük olması nedeniyle daha kısa bir ölçek geliştirme ihtiyacını vurgulamıştır. Ayrıca, kısa formun hem normal hem de klinik ortamlarda kullanılmasının eşit düzeyde yararlı olacağı düşünüldüğünden (örneğin; farklı popilasyonlarla ilgili karşılaştırmalı çalışmaların yapılması) kısa form çalışmaları yapılmıştır. 4 farklı örneklem grubuyla yapılan çalışmalar sonucunda maddelerin, farklı travmatik çocukluk yaşantısına yönelik eşit şekilde performans gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bu durum oluşturulan kısa formlu halinin ölçüm değişmezliğini desteklediğini göstermektedir.

Şar ve arkadaşları (2012), ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirliğini ölçmek için dissosiyatif bozulma tanısı olan bireyler ve bu bireylerin aile üyelerinden oluşan, sosyodemografik bilgileri eşleştirilmiş bir kontrol grubuyla çalışma yapmıştır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda; ölçeğin iç tutarlılığını ifade eden Cronbach alfa değeri (N=123) .93 olarak bulunmuş, Gutmann yarım test katsayısı ise .97'dir. Ölçeğin iç tutarlılığını ölçmek adına yapılan analizde bir maddenin puanın, o madde dışarıda

tutularak ölçeğin toplam puanının ortalamasıyla arasındaki ilişki incelendiğinde (istanai olarak 4. Madde dışındaki maddelerin) Pearson korelasyon katsayısı .30'un üzerinde çıkmıştır. Ölçeğin yapısal geçerliliği incelendiğinde 3 farklı katılımcı grubunun test toplam puanı ve alt puan ortalamalarının birbirinden anlamlı düzeyde farklılaşması ölçeğin yapısal geçerliliğinin olduğunu göstermektedir.

Ölçek maddelerinin temel bileşen analizi sonucunda, fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar ve ihmal olmak üzere dört faktör ortaya çıkmıştır (Bernstein ve diğerleri, 1994). Faktörlerden fiziksel istismar ölçekteki 9, 11, 12, 15, 17 maddeleri, duygusal istismar 3, 8, 14, 18, 25 maddeleri, cinsel istismar 20, 21, 23, 24, 27 maddeleri ve ihmal 1, 2, 4, 5, 6, 7, 13,19, 26, 28. maddelerinin puanlanmasıyla ölçülmektedir. Puanlama yapılırken katılımcıların pozitif ifadelerini ölçen 1, 2, 4, 5, 7, 13, 19, 26, 28, 31 maddelerinin ters çevrilmesi gerekmektedir (Şar ve ark. 2012). Araştırmadan elde edilen verilerin analizi sonucunda Cronbach alfa değeri (N=400) .89 bulunmuştur.

2.3.3. Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği (RDÖ)

Araştırmada reddedilme duyarlılığına yönelik verilerin elde edilmesi için Downey ve Feldman'ın (1996) geliştirdiği ve Türkçe uyarlamasını Göncü Köse ve arkadaşlarının (2017) yaptığı Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği kullanılmıştır.

Reddedilme duyarlılığı ölçeğinin oluşumuna bakıldığında Downey ve Feldman (1996) çalışmayı iki aşamada yürütmüştür. İlk aşamada reddedilme duyarlılığıyla ilgili bir ölçüt geliştirilmiş, ikinci aşamada ise reddedilme duyarlılığının yakın ilişkilerdeki etkisini göstermeyi amaçlamıştır. Lisans öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada katılımcılara hayatlarında önemli bir role sahip olan kişiden talepte bulunmaları gereken olaylar sunulur. Katılımcıların, alacakları cevaplar doğrultusunda endişeli olup olmadıkları ve taleplerinin kabul görüp görmeyeceğine yönelik olan algıları ölçülür. Katılımcılar 1-6 arasında puan verdikleri sorularda iki duruma yönelik bakış açılarını iletirler. Birinci durum katılımcının reddedilmeye yönelik kaygısını ifade ederken (hiç kaygılanmam-çok kaygılanırım), ikinci durum reddedilmeye yönelik beklentisini (hiç olası değil-çok büyük olasılıkla) yansıtır. Katılımcılardan elde edilen

veriler analiz edildiğinde Cronbach alfa değeri .83 bulunmuş olup Pearson koralasyon katsayısı .30'un üzerinde çıkmıştır.

Ölçeğin Türkiye'deki gelişimine bakıldığında; daha önce ölçeğin çeşitli Türk araştırmacılar (Erözkan, 2004; Göncü ve Sümer, 2011; Özen ve ark., 2011; Sarıçam, 2011) tarafından kullanılmasına karşın Türkçeye uyarlaması Göncü Köse ve arkadaşları tarafından (2017) gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması adına Özen ve arkadaşlarının (2011) yaptıkları araştırmanın verileri ve Göncü ve Sümer'in (2011) araştırmasının verileri kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda reddedilme duyarlılığı ölçeğinin Türkçeye uyarlanmış halinin iç tutarlılık katsayısının .85 olduğu görülmüştür. Bu araştırmadan elde edilen verilerin analizi sonucunda Cronbach alfa değeri (N=400) .87 bulunmuştur.

2.3.4. Zimbardo Zaman Perspektifi Ölçeği (ZZPÖ)

Araştırmada geçmiş olumlu ve olumsuz zaman perspektifine yönelik verilerin elde edilmesi için Zimbardo ve Boyd'un (1999) geliştirdiği ve Türkçe uyarlamasını Akırmak'ın (2021) yaptığı Zaman Perspektifi Ölçeği kullanılmıştır.

Zimbardo ve Boyd (1999) zaman perspektifiyle ilgili yapılan araştırmaları (DeVolder ve Lens, 1982; Levine 2008; Stratham ve ark. 1994) incelediğinde zaman perspektifinin tüm boyutlarıyla ele alınmadığını, araştırmalarda bu durumun kopukluğa yol açtığını ve teori eksikliğinden kaynaklı bir test geliştirilmesi ihtiyacında bulunmuşlardır. Bu amaç doğrultusunda geçmiş, gelecek ve şimdiki zaman bakış açısını aynı anda ölçen Zaman Perspektifi Envanterini geliştirmişlerdir. Envanter geçmiş negatif, geçmiş pozitif, şimdiki kaderci, şimdiki hazcı ve gelecek zaman olmak üzere 5 öğesi bulunmaktadır. Katılımcılar 56 maddelik envanterde 'hiç doğru değil' cevabından 'çok doğru' cevabına kadar 5 derece ile cevap verebilmektedir. Yapılan çalışmanın verileri analiz edildiğinde geçmiş zaman olumsuz zaman perspektifinin .82, geçmiş zaman olumlu zaman perspektifinin .80, şimdiki zaman kaderci zaman perspektifinin .74, şimdiki zaman hazcı zaman perspektifinin .79 ve gelecek zaman perspektifinin .77 Cronbach alfa değerine sahip olduğu, güvenilirlik aralığının .70- .80 aralığında olduğu görülmüştür.

Akırmak (2021) ölçeğin Türkçeye uyarlanması, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasının test edilmesi için örneklem grubunu üniversite öğrencilerinin oluşturduğu bir araştırma yapmıştır. Yapılan araştırmada verilerin analizi sonrasında; test-tekrar test güvenirlik oranları geçmiş zaman olumsuz .84, geçmiş zaman olumlu .82 ve gelecek zaman perspektifi .79 ile yüksek güvenirlik göstermiştir. Şimdiki zaman kaderci .72 için orta güvenirlik ve şimdiki hazcı zaman perspektifi için .63 düşük güvenirlik göstermiştir. Türkçe uyarlaması yapılan ölçeğin güvenilirlik sonuçları, kabul edilebilir iç tutarlılık ve test-tekrar test güvenilirlik göstermiştir. Bu araştırmadan elde edilen verilerin analizi sonucunda Cronbach alfa değerleri (N=400) olumsuz geçmiş zaman perspektifi için .86 ve olumlu geçmiş zaman perspektifi için .85 bulunmuştur.

2.3.5. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12)

Araştırmada, belirsizliğe toleransa yönelik verilerin elde edilmesi için Freeston ve arkadaşlarının (1994) 27 maddede Fransızca geliştirdiği Belirsizliğe Tahammülsüzlük ölçeğinin, Carleton ve arkadaşları (2007) tarafından düzenlenen 12 maddelik versiyonunun Sarıçam ve arkadaşları (2014) tarafından Türkçeye uyarladığı Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği kullanılmıştır.

Carleton ve arkadaşları (2007), ilk belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeğinin Fransızca olması, çeşitli yönlerden sınırlı (psikometrik ölçümler vb.) olması ve Norton'un (2005) yaptığı çalışmada daha istikrarlı ve etkili bir ölçüm aracı önermesini göz önünde bulundurarak 12 maddelik ölçeği oluşturmuştur. Türkçe versiyonunun Sarıçam ve arkadaşları (2014) tarafından uyarlanan ölçek yetişkinlere yönelik 5'li likert tipli bir ölçektir. Ölçeğe verilen cevaplar 'bana tamamen uygun' ve 'bana hiç uygun değil' şeklindedir. Ölçek puanlaması her bir soruya verilen cevabın puanlarının toplanması şeklinde gerçekleştiği için 12-60 arasındadır. Ölçekte herhangi bir ters madde bulunmamaktadır. İleriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı olarak iki başlık kategorize edilen ölçeğin toplam puan için Cronbach alfa değeri .88 ve test-tekrar test korelasyon katsayısı .74 olarak bulunmuştur. Bu araştırmadan elde edilen verilerin analizi sonucunda Cronbach alfa değerleri (N=400) belirsizliğe tahammülsüzlük için .87 bulunmuştur.

2.4. Uygulama-İşlem

Araştırmanın verileri Medipol Üniversitesinin Etik Kurul biriminden 20.02.2024 tarihinde alınan onayın ardından 25.02.2024-15.04.2024 tarihleri arasında Google Forms online anket programı kullanılarak WhatsApp uygulaması üzerinden toplanmıştır. Çalışmaya katılım gönüllük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılar bilgilendirilmiş onam formunu onayladıktan sonra sırasıyla kişisel bilgi formu, çocukluk çağı travmaları ölçeği, reddedilme duyarlılığı ölçeği, zaman perspektifi ölçeği geçmiş zaman bölümü ve belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeği sorularını yanıtlamışlardır.

2.5.Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler bilgisayarda IBM SPSS 22.0 istatistik programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Aşırı değerlerin saptanarak analize katılmamaları için z değerleri hesap edilerek veri temizliği yapılması amaçlanmıştır. Sonuç olarak 407 katılımcıdan elden edilmiş veriler, 400'e düşürülerek ve analiz gerçekleştirilmiştir. Örneklem gruplarının tanımlayıcı özelliklerinin belirlenmesinde frekans ve yüzde analizleri, ölçeğin incelenmesinde ise ortalama ve standart sapma istatistikleri kullanılmıştır. Çalışma değişkenlerinin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir.

Tablo 4

Normal Dağılım

	Basıklık	**Çarpıklık**
Çocukluk Çağı Travması Toplam	.841	.954
Olumsuz Geçmiş	-.468	.224
Olumlu Geçmiş	.662	-.767
Reddedilme Duyarlılığı Toplam	-.364	1.042
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam	-.451	-.168

İlgili literatürde değişkenlerin basıklık ve çarpıklık değerleri +1.5 ile -1.5 (Tabachnick ve Fidell, 2013), +2.0 ile -2.0 (George ve Mallery, 2010) arasında olan sonuçlar normal

dağıldığı kabul edilmektedir. Araştırmada değişkenlerin normal dağıldığı görülmüştür. Bu sonuçlar doğrultusunda verilerin analizinde parametrik yöntemler kullanılmıştır.

Araştırmanın sürekli değişkenleri arasındaki ilişkinin ortaya konması için Pearson korelasyon analizi, doğrusal regresyon analizi ve hiyerarşik regresyon analizi, Hayes (2013) tarafından SPSS için geliştirilen PROCESS Model 4 kullanılarak incelenmiştir. Süreç modelinde aracı değişkenin bağımsız ve bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiye etkisi toplam etki puanı, dolaylı etki puanı ve doğrudan etki puanı belirlenerek incelenmiştir. Sonuçta elde edilen analizler güven aralıkları ve 5000 ön yükleme örneği kullanılarak oluşturulmuştur. Katılımcıların tanımlayıcı özelliklerine göre ölçek düzeyindeki farklılıkları incelemek için bağımsız gruplar t-testleri, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve post hoc analiz (Tukey) kullanılmıştır.

Etki büyüklükleri Cohen katsayısı (d) ve eta-kare katsayısı (η2) kullanılarak hesaplanmıştır. Etki büyüklüğü, gruplar arasındaki farkın anlamlı kabul edilecek kadar büyük olup olmadığını gösterir (Büyüköztürk ve ark., 2018).

Araştırma modeli Baron ve Kenny (1986) tarafından belirlenen ara değişken koşullarına göre analiz edilmiştir. Bir değişkenin ara değişken olabilmesinin koşulları aşağıdaki gibidir. Bağımsız değişkenin a yoluyla ara değişkeni etkilemesi, aracı değişkenin b yoluyla bağımlı değişkeni etkilemesi, bağımsız değişkenin c yoluyla bağımlı değişkeni etkilemesi gerekmektedir. Aracı değişken modele dahil edildiğinde bu etkinin ya tamamen ortadan kalkması (tam aracılık) ya da azalması (kısmi aracılık) gerekmektedir. Bu şartlar doğrultusunda hiyerarşik regresyon modelleri uygulanarak, aracılık rolünü belirlemeye yönelik adımlar gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM III: BULGULAR

3.1. Kavramlara İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında çocukluk çağı travması, reddedilme duyarlılığı, belirsizliğe tolerans ve zaman perspektifine yönelik betimleyici veriler sunulmuştur. Ayrıca değişkenler arası ilişkiye ve aracı modele ilişkin verilere yer verilmiştir.

3.1.1. Reddedilme duyarlılığına (RD) yönelik bulgular

Bu bölümde RD puan ortalamaları ve tanımlayıcı özelliklere (yaş, cinsiyet, medeni durum ve eğitim düzeyi) göre farklılaşma durumu sunulmuştur.

3.1.1.1. RD puan ortalamaları

Katılımcıların reddedilme duyarlılığına yönelik; aritmetik ortalama, standart sapma ve minimum-maksimum düzeyleri Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5

RD Puan Ortalamaları

	N	X̄	Ss	Min.	Maks.	Alpha
Reddedilme Duyarlılığı Toplam	400	61,980	35,271	9,000	215,000	0,878

Katılımcıların reddedilme duyarlılığı toplam ortalaması 61.980±35.271 (Min=9; Maks=215) olarak saptanmıştır. Verilerdeki dağılım, katılımcılar arasında reddedilme duyarlılığı açısından geniş bir çeşitlilik olduğunu göstermektedir. Cronbach Alfa değeri 0.878 olarak hesaplanmıştır.

3.1.1.2. RD puanlarının tanımlayıcı özelliklere göre farklılaşma durumu

Reddedilme duyarlılığı puanlarının tanımlayıcı özelliklere göre farklılaşma durumunu incelemek için yapılan analiz sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6

Reddedilme Duyarlılığı Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu

Demografik Özellikler	n	Reddedilme Duyarlılığı Toplam
Yaş		X̄±SS
30 ve Altı	95	65.874±37.037
31-40	144	60.472±36.485
41-50	98	61.245±33.543
51 ve Üzeri	63	60.698±32.629
F=		.514
p=		.673
Cinsiyet		X̄±SS
Erkek	97	61.897±37.104
Kadın	303	62.007±34.727
t=		-.027
p=		.979
Medeni Durum		X̄±SS
Evli	315	57.686±31.860
Bekar	85	77.894±42.300
t=		-4.816
p=		**.000**
Eğitim Durumu		X̄±SS
Ortaokul ve Altı	34	69.118±36.127
Lise	83	59964±34.810
Üniversite	222	59.946±35.459
Yüksek Lisans Doktora	61	68.148±34.341
F=		1.427
p=		.234

Tablo 6'da belirtilen analiz sonuçlarına göre evlilerin reddedilme duyarlılığı toplam puanları ($\bar{x}$=57.686), bekârların reddedilme duyarlılığı toplam puanlarından ($\bar{x}$=77.894) düşük bulunmuştur (t=-4.816; p=0<.05; d=.589; η^2=.055). Bu durum bekâr yetişkinlerin reddedilmeye yönelik daha duyarlı olduğunu göstermektedir. Tablo 6'da belirtilen analiz sonuçlarına göre katılımcıların reddedilme duyarlılığı toplam puanları yaşa, cinsiyete ve eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir (p>.05).

3.1.2. Çocukluk çağı travmasına (ÇÇT) yönelik bulgular

Bu bölümde ÇÇT puan ortalamaları ve tanımlayıcı özelliklere (yaş, cinsiyet, medeni durum ve eğitim düzeyi) göre farklılaşma durumu sunulmuştur.

3.1.2.1. ÇÇT puan ortalamaları

Katılımcıların çocukluk çağı travmasına yönelik; aritmetik ortalama, standart sapma ve minimum-maksimum düzeyleri aşağıdaki Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7

ÇÇT Puan Ortalamaları

	N	X̄	Ss	Min.	Maks.	Alpha
ÇÇT Toplam	400	43.628	10.210	29.000	96.000	.898

Katılımcıların çocukluk çağı travması toplam ortalaması 43.628±10.210 (Min=29; Maks=96) olarak belirlenmiştir. Katılımcıların en düşük 29 puan ve en yüksek 96 puan aldıkları görülmektedir. Cronbach Alfa değeri 0.89 olarak hesaplanmıştır.

3.1.2.2. ÇÇT Puanlarının tanımlayıcı özelliklere göre farklılaşma durumu

Çocukluk çağı travması puanlarının tanımlayıcı özelliklere göre farklılaşma durumunu incelemek için yapılan analiz sonuçlarına Tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 8

ÇÇT Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu

Demografik Özellikler	n	Çocukluk Çağı Travması Toplam
Yaş		X̄±SS
30 ve Altı	95	42.800±10.537
31-40	144	44.410±10.299
41-50	98	44.265±10.053
51 ve Üzeri	63	42.095±9.708
F=		1.091
p=		.353
Cinsiyet		X̄±SS
Erkek	97	41.722±8.079
Kadın	303	44.238±10.744
t=		-2.122
p=		**.015**
Medeni Durum		X̄±SS
Evli	315	43.438±10.021
Bekar	85	44.329±10.915
t=		-.714
p=		.476
Eğitim Durumu		X̄±SS
Ortaokul ve Altı	34	45.382±11.646
Lise	83	45.060±10.796
Üniversite	222	42.901±10.117
Yüksek Lisans Doktora	61	43.344±8.700
F=		1.273
p=		.283

Tablo 8'de verilen analiz sonuçları incelendiğinde çocukluk çağı travması toplam puanı yaş, medeni durum ve eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir (p>.05). Verilen analiz sonuçlarına göre cinsiyet ile çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü arasındaki ilişki incelendiğinde erkeklerin çocukluk çağı travması toplam

puanları ($\bar{x}$=41.722), kadınların çocukluk çağı travması toplam puanlarından ($\bar{x}$=44.238) düşük bulunmuştur (t=-2.122; p=0.015<.05; d=.248; η^2=.011).

3.1.3. Zaman perspektifine (ZP) yönelik bulgular

Bu bölümde ZP puan ortalamaları ve tanımlayıcı özelliklere (yaş, cinsiyet, medeni durum ve eğitim düzeyi) göre farklılaşma durumu sunulmuştur.

3.1.3.1. ZP puan ortalamaları

Katılımcıların reddedilme duyarlılığına yönelik; aritmetik ortalama, standart sapma ve minimum-maksimum düzeyleri Tablo 9.'da yer almaktadır.

Tablo 9

Zaman Perspektifi Puan Ortalamaları

	N	$\bar{X}$	Ss	Min.	Maks.	Alpha
Olumsuz geçmiş	400	29,245	6,888	14,000	48,000	0,863
Olumlu geçmiş	400	34,400	6,461	11,000	45,000	0,856

Katılımcıların "olumsuz geçmiş" ortalaması 29.245±6.888 (Min=14; Maks=48), "olumlu geçmiş" ortalaması 34.400±6.461 (Min=11; Maks=45) olarak saptanmıştır.

3.1.3.2. ZP puanlarının tanımlayıcı özelliklere göre farklılaşma durumu

Zaman perspektifi puanlarının tanımlayıcı özelliklere göre farklılaşma durumunu incelemek için yapılan analiz sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10

ZP Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu

Demografik Özellikler	n	Olumsuz geçmiş	Olumlu geçmiş

Yaş		X̄±SS	X̄±SS
30 ve Altı	95	28.695±6.716	34.074±6.259
31-40	144	29.979±7.224	33.882±6.711
41-50	98	29.776±6.633	34.327±6.765
51 ve Üzeri	63	27.571±6.539	36.191±5.453
F=		2.200	2.021
p=		.088	.110
Cinsiyet		X̄±SS	X̄±SS
Erkek	97	27.567±6.664	35.959±5.402
Kadın	303	29.782±6.883	33.901±6.697
t=		-2.780	2.752
p=		**.006**	**.002**
Medeni Durum		X̄±SS	X̄±SS
Evli	315	29.286±7.013	34.527±6.401
Bekar	85	29.094±6.441	33.929±6.699
t=		.227	.756
p=		.820	.450
Eğitim Durumu		X̄±SS	X̄±SS
Ortaokul ve Altı	34	32.588±5.753	33.059±7.973
Lise	83	31.241±6.484	34.145±5.751
Üniversite	222	28.423±6.812	34.748±6.563
Yüksek Lisans Doktora	61	27.656±7.215	34.230±6.103
F=		7.475	.759
p=		**.000**	.518
PostHoc=		1>3, 2>3, 1>4, 2>4 (p<.05)	

Verilerin analizi sonucunda katılımcıların geçmiş olumsuz, geçmiş olumlu puanları yaşa ve medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermemektedir (p>.05).

Tablo 10'da verilen analiz sonuçlarına göre erkeklerin olumsuz geçmiş puanları ($\bar{x}$=27.567), kadınların olumsuz geçmiş puanlarından ($\bar{x}$=29.782) düşük bulunmuştur (t=-2.780; p=.006<.05; d=.324; η^2=.019). Erkeklerin olumlu geçmiş puanları ($\bar{x}$=35.959), kadınların olumlu geçmiş puanlarından ($\bar{x}$=33.901) yüksek bulunmuştur (t=2.752; p=.002<.05; d=.321; η^2=.019). Bu durum kadınların geçmiş zaman perspektifinde erkeklere göre daha fazla olumsuz bakış açısına sahip olduğunu ve daha az olumlu bakış açısı olduğunu göstermektedir.

Verilerin analizi sonucunda katılımcıların olumsuz geçmiş puanları eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir (F=7.475; p=0<.05; η^2=0.054). Farkın nedenine yol açan kaynağı bulabilmek adına post hoc Tukey testi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre farkın nedeni ortaokul mezunu veya daha alt düzey eğitimi olanların olumsuz geçmiş puanlarının ortalamasının ($\bar{x}$=32.588) üniversite mezunlarının olumsuz geçmiş puanlarının ortalamasından ($\bar{x}$=28.436) yüksek olmasıdır (p<.05). Lise mezunlarının olumsuz geçmiş puanlarının ortalamasının ($\bar{x}$=31.241) üniversite

mezunlarının olumsuz geçmiş puanlarının ortalamasından ($\bar{x}$=28.436) yüksek olmasıdır (p<.05). Ortaokul mezunu veya daha alt düzey eğitimi olanların olumsuz geçmiş puanlarının ortalamasının ($\bar{x}$=32.588) eğitim durumu yüksek lisans doktora olanların olumsuz geçmiş puanlarının ortalamasından ($\bar{x}$=27.666) yüksek olmasıdır (p<.05). Lise mezunlarının olumsuz geçmiş puanlarının ortalamasının ($\bar{x}$=31.241) eğitim durumu yüksek lisans doktora olanların olumsuz geçmiş puanlarının ortalamasından ($\bar{x}$=27.666) yüksek olmasıdır (p<.05). Katılımcıların olumlu geçmiş puanları eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir (p>.05).

Bu durum eğitim durumunun geçmişe yönelik olumlu bakış açısını etkilemediğini gösterirken, eğitim düzeyi azaldıkça olumsuz geçmiş zaman perspektifinin arttığını göstermektedir.

3.1.4. Belirsizliğe toleransa (BT) yönelik bulgular

Bu bölümde BT puan ortalamaları ve tanımlayıcı özelliklere (yaş, cinsiyet, medeni durum ve eğitim düzeyi) göre farklılaşma durumu sunulmuştur.

3.1.4.1. BT puan ortalamaları

Katılımcıların belirsizliğe tahammülsüzlüğe yönelik; aritmetik ortalama, standart sapma ve minimum-maksimum düzeyleri Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11

BT Puan Ortalamaları

	N	X̄	Ss	Min.	Maks.	Alpha
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam	400	38.180	9.512	12.000	60.000	.869

Katılımcıların belirsizliğe tahammülsüzlük toplam ortalaması 38.180±9.512 (Min=12; Maks=60) olarak saptanmıştır.

3.1.4.2. BT tanımlayıcı özelliklere göre farklılaşma durumu

Belirsizliğe toleransa yönelik, belirsizliğe tahammülsüzlük puanlarının tanımlayıcı özelliklere göre farklılaşma durumunu incelemek için yapılan analiz sonuçları Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12

BT Puanlarının Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşma Durumu

Demografik Özellikler	n	Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam
Yaş		X̄±SS
30 ve Altı	95	39.516±9.866
31-40	144	39.243±9.664
41-50	98	36.194±9.704
51 ve Üzeri	63	36.825±7.651
F=		3.123
p=		**0.026**
PostHoc=		1>3, 2>3 (p<0.05)
Cinsiyet		X̄±SS
Erkek	97	37.918±9.239
Kadın	303	38.264±9.611
t=		-0.312
p=		0.755
Medeni Durum		X̄±SS
Evli	315	37.616±9.493
Bekar	85	40.271±9.343
t=		-2.296
p=		**0.022**
Eğitim Durumu		X̄±SS
Ortaokul ve Altı	34	38.059±9.689
Lise	83	37.518±10.090
Üniversite	222	38.315±9.598
Yüksek Lisans Doktora	61	38.656±8.406
F=		0.200
p=		0.896

Tablo 12'de görüldüğü şekilde katılımcıların belirsizliğe tahammülsüzlük toplam puanları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3.123$; $p<.05$; $\eta^2=.023$). Farkın nedenine yol açan kaynağı bulabilmek adına post hoc Tukey testi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre farkın nedeni 30 yaş ve altı olanların belirsizliğe tahammülsüzlük toplam puanlarının ortalamasının ($\bar{x}=39.516$), 41-50 yaş olanların belirsizliğe tahammülsüzlük toplam puanlarının ortalamasından ($\bar{x}=36.194$) anlamlı biçimde yüksek olmasıdır ($p<.05$). 31-40 yaş olanların belirsizliğe tahammülsüzlük toplam puanlarının ortalamasının ($\bar{x}=39.243$), 41-50 yaş olanların belirsizliğe tahammülsüzlük toplam puanlarının ortalamasından ($\bar{x}=36.194$) anlamlı biçimde yüksek olmasıdır ($p<.05$). Bu durum belirsizliğe tolerans açısından değerlendirildiğinde ilerleyen yaşlardaki katılımcıların belirsizliği tolere düzeyinin

daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 12'de gösterilen verilere göre evlilerin belirsizliğe tahammülsüzlük toplam puanları ($\bar{x}$=37.616), bekârların belirsizliğe tahammülsüzlük toplam puanlarından ($\bar{x}$=40.271) düşük bulunmuştur (t=-2.296; p=.022<.05; d=.281; η^2=.013). Veri analizleri değerlendirildiğinde evli bireylerin belirsizliği tolere etme düzeyinin bekârlara göre yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Katılımcıların belirsizliğe tahammülsüzlük toplam puanları cinsiyet ve eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir (p>.05). Bu durum cinsiyet, eğitim durumu ve belirsizliğe tolerans arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir.

3.2. ÇÇT, RD, ZP ve BT Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Katılımcıların çocukluk çağı travması, reddedilme duyarlılığı, zaman perspektifi ve belirsizliğe tolerans düzeylerini belirten boyutlar arasındaki ilişkiler korelasyon analiziyle incelenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13

Çocukluk Çağı Travması, Reddedilme Duyarlılığı, Zaman Perspektifi ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Puanları Arasında Korelasyon Analizi

		Çocukluk Çağı Travması Toplam	Olumsuz Geçmiş	Olumlu Geçmiş	Reddedilme Duyarlılığı Toplam	Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam
	r	1.000				

Çocukluk Çağı Travması Toplam	p	.000				
Olumsuz Geçmiş	r	.490**	1.000			
	p	.000	.000			
Olumlu Geçmiş	r	-.688**	-.489**	1.000		
	p	.000	.000	.000		
Reddedilme Duyarlılığı Toplam	r	.461**	.378**	-.473**	1.000	
	p	.000	.000	.000	.000	
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam	r	.171**	.373**	-.218**	.314**	1.000
	p	.001	.000	.000	.000	.000

3.2.1. ÇÇT ve RD arasındaki ilişkiye yönelik bulgular

Tablo 13'te belirtilen analizlere göre çocukluk çağı travmaları ve reddedilme duyarlılığına ilişkin; çocukluk çağı travması toplam puanları ve reddedilme duyarlılığı toplam puanı arasında korelasyon analizleri incelendiğinde:

- Reddedilme duyarlılığı toplam puanla çocukluk çağı travması toplam puan arasında r=.461 pozitif zayıf (p=.000<.05),

Yapılan analizler sonucunda reddedilme duyarlılığıyla çocukluk çağı travması ve çeşitli istismar türleri arasında pozitif ve zayıf düzeyde ilişkiler olduğu görülmektedir.

3.2.2. ÇÇT ve ZP arasındaki ilişkiye yönelik bulgular

Tablo 13'te belirtilen analizlere göre çocukluk çağı travmaları ve zaman perspektifine yönelik; çocukluk çağı travması toplam puanları ve olumsuz geçmiş, olumlu geçmiş zaman perspektifi arasında korelasyon analizleri incelendiğinde;

- Olumsuz geçmişle çocukluk çağı travması toplam puan arasında r=.49 pozitif zayıf (p=.000<.05),

- Olumlu geçmişle çocukluk çağı travması toplam puan arasında r=-.688 negatif orta (p=.000<.05) korelasyon bulunmuştur

Yapılan analiz sonuçlarına göre çocukluk çağı travmatik yaşam olaylarının olumlu zaman perspektifi ve olumsuz zaman perspektifiyle ilişkili olduğu görülmektedir. Özellikle duygusal ihmal ve istismar gibi durumların, olumlu geçmiş deneyimleriyle

güçlü negatif ilişkiler gösterdiği görülmektedir.

3.2.3. ÇÇT ve BT arasındaki ilişkiye yönelik bulgular

Tablo 13'te belirtilen analizlere göre çocukluk çağı travmaları ve belirsizliğe toleransa yönelik; çocukluk çağı travması toplam ve belirsizliğe tahammülsüzlük toplam puanları arasında korelasyon analizleri incelendiğinde;

- Belirsizliğe tahammülsüzlük toplam puanla çocukluk çağı travması toplam puan arasında r=.171 pozitif çok zayıf (p=.001<.05),

Bu bulgular, çocuklukta yaşanan travmatik yaşantıların, yetişkinlikte belirsizliğe tahammülsüzlükle ilişkili olduğunu göstermektedir.

3.2.4. RD ve ZP arasındaki ilişkiye yönelik bulgular

Tablo 13'te belirtilen analizlere göre reddedilme duyarlılığı ve zaman perspektifine ilişkin; reddedilme duyarlılığı toplam puanla olumsuz geçmiş, olumlu geçmiş arasında korelasyon analizi incelendiğinde:

- Reddedilme duyarlılığı toplam puanla olumsuz geçmiş arasında r=.378 pozitif zayıf (p=.000<.05),
- Reddedilme duyarlılığı toplam puanla olumlu geçmiş arasında r=-.473 negatif zayıf (p=.000<.05) korelasyon bulunmuştur.

Bu sonuçlar, reddedilme duyarlılığının bireyin geçmişte yaşadığı deneyimlere bakış açısıyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Olumsuz geçmiş zaman perspektifi reddedilme duyarlılığını artırırken, olumlu geçmiş zaman perspektifi bu duyarlılığı azaltmaktadır.

3.2.5. RD ve BT arasındaki ilişkiye yönelik bulgular

Tablo 13'te belirtilen analizlere göre reddedilme duyarlılığı ve belirsizliğe tolerans arasındaki ilişkiye yönelik yapılan analiz sonuçları:

- Belirsizliğe tahammülsüzlük toplam puanla reddedilme duyarlılığı toplam puan arasında r=.314 pozitif zayıf (p=.000<.05),

Bu bulgular, reddedilme duyarlılığının, belirsizliğe tahammülsüzlükle ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak reddedilme duyarlılığı ve belirsizliğe tolerans arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

3.2.6. BT ve ZP arasındaki ilişkiye yönelik bulgular

Tablo 13'te belirtilen analizlere göre zaman perspektifi ve belirsizliğe tolerans arasındaki ilişkiyi inceleyen analiz sonuçları;

- Belirsizliğe tahammülsüzlük toplam puanla olumsuz geçmiş arasında r=.373 pozitif zayıf (p=.000<.05),
- Belirsizliğe tahammülsüzlük toplam puanla olumlu geçmiş arasında r=-.218 negatif çok zayıf (p=.000<.05),

Bu bulgular, belirsizliğe tahammülsüzlüğün bireylerin geçmişe yönelik olumlu ve olumsuz zaman perspektifiyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

3.3. Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

Bu bölümde değişkenler arasında üç farklı aracı model incelenmiştir. Aracı rollerden ikisi zaman perspektifine yönelik olmakta olup olumsuz geçmiş ve olumlu geçmiş zaman perspektiflerinin çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide aracı rolüne yönelik analizler sunulmuştur. Diğer bir model ise çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide belirsizliğe toleransın aracı rolünün incelenmesidir.

3.3.1. ÇÇT ve RD arasındaki ilişkide ZP aracı rolüne ilişkin bulgular

Bu bölümde çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasında olumsuz geçmiş ve olumlu geçmiş zaman perspektiflerinin aracı etkisine yönelik elde edilen analizler sunulmuştur.

3.3.1.1. ÇÇT ve RD arasındaki ilişkide olumsuz geçmiş zaman perspektifinin aracı rolü

ÇÇT ve RD arasındaki ilişkide olumsuz geçmişin aracı rolüne ilişkin yapılan analiz sonuçları Tablo 14'te verilmiştir.

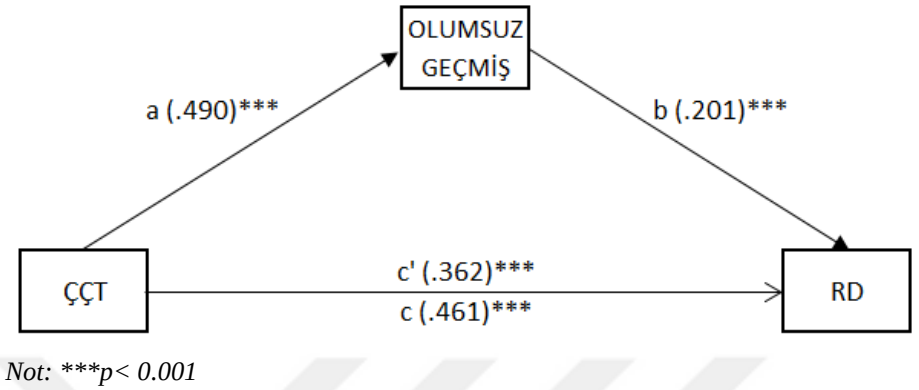
Tablo 14

ÇÇT ve RD Arasındaki İlişkide Olumsuz Geçmişin Aracılık Rolü

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	SE	t	p	%95 CI Alt	%95 CI Üst
Olumsuz geçmiş	ÇÇT (a)	.490	.030	11.204	**.000**	.272	.388
	R=.490; R-sq=.240; F=125.522; p=.000						
RD	ÇÇT (c)	.461	.154	10.353	**.000**	1.289	1.893
	R=.461; R-sq=.212; F=107.183; p=.000						
RD	ÇÇT (c')	.362	.173	7.232	**.000**	.911	1.591
	Olumsuz geçmiş (b)	.201	.257	4.013	**.000**	.525	1.533
	R=.493; R-sq=.243; F=63.675; p=0.000						
Toplam Etki		1.591	.154	10.353	.000	1.289	1.893
Doğrudan Etki		1.251	.173	7.232	.000	.911	1.591
Dolaylı Etki		.098	.027	-	-	.047	.154

ÇÇT (x̄:43.628, ss:10.210), RD (x̄:61.980, ss:35.271) ve olumsuz geçmiş zaman perspektifinin (x̄:29.245, ss:6.888) Cohen değerleri incelendiğinde ÇCT ve RD (d:.707), ÇÇT ve olumsuz zaman perspektifi (d:1.65), RD ve olumsuz zaman perspektifi (d:1.288) grupları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Tablo 14'te korelasyon katsayıları değerlendirildiğinde ÇÇT, RD arasında (r:.461) ve ÇÇT, olumsuz geçmiş zaman perspektifi arasında (.490) orta düzeyde pozitif ilişki görülmektedir. ÇÇT'nin RD üzerindeki etkisine (R^2:.212) ve ÇÇT'nin olumsuz geçmiş zaman üzerinde etkisine (R^2:.240) bakıldığında orta büyüklükte bir etki görülmektedir. Tablo 14 incelendiğinde RD ve ÇÇT arasındaki ilişkide toplam etki değerinin ß=1.591 olduğu görülmektedir. Bu değer, ÇÇT'nin RD üzerindeki toplam etkisini göstermektedir ve istatistiksel olarak anlamlıdır. ÇÇT'nin RD üzerindeki doğrudan etkisine bakıldığında etki büyüklüğünün (ß=1.251) anlamlı olduğu görülmektedir. ÇÇT, aracı bir değişken olmaksızın RD üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Dolaylı etki, ÇCT'nin RD üzerindeki etkisinin olumsuz geçmiş zaman perspektifi aracılığıyla ne kadar olduğunu göstermektedir (ß=1.591). Tablo 14 incelendiğinde bu etki anlamlı görülmektedir. Verilerin analizi sonucunda RD üzerindeki toplam değişim %21.22 oranında ÇÇT tarafından açıklandığı görülmektedir (F=107.183; p=.000<.05). ÇÇT ile olumsuz geçmiş zaman arasındaki ilişki Şekil 3'te görüldüğü üzere a yoluyla anlamlı bulunmuştur (F=125.522; p=.000<.05). ÇÇT ile RD arasındaki ilişki c yoluyla anlamlı bulunmuştur (F=107.183; p=.000<.05). Olumsuz geçmiş ile RD arasındaki ilişki yine şekilde görüldüğü üzere anlamlıdır (F=63.675; p=.000<.05). Ortaya çıkan bu sonuçlar araştırma modelinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Değişkenler arasında doğrudan olmayan etkiye ilişkin güven aralığı (%95 CI [.047; .154]) "0" olmadığından aracılık

etkisi olduğu görülür. ÇÇT ile RD arasındaki ilişki (ß=.461) modele olumsuz geçmiş zaman perspektifi eklendiğinde (ß=.362) azalmaktadır (p<.05).

Şekil 3. ÇÇT ve RD Arasındaki İlişkide Olumsuz Geçmişin Aracılık Rolü

Tablo 14'te incelenen çocukluk çağı travması ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide olumsuz geçmiş bakış açısının aracı rolüne ilişkin analiz sonucundan ortaya çıkan model Şekil 3'te sunulmuştur. Şekil 3'te görüldüğü üzere olumsuz geçmiş bakış açısı, çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasında kısmi aracı etki göstermektedir.

3.3.1.2. ÇÇT ve RD arasındaki ilişkide olumlu geçmiş zaman perspektifinin aracı rolü

ÇÇT ve RD arasındaki ilişkide olumlu geçmişin aracı rolüne ilişkin yapılan analiz sonuçları Tablo 15.'de verilmiştir.

Tablo 15

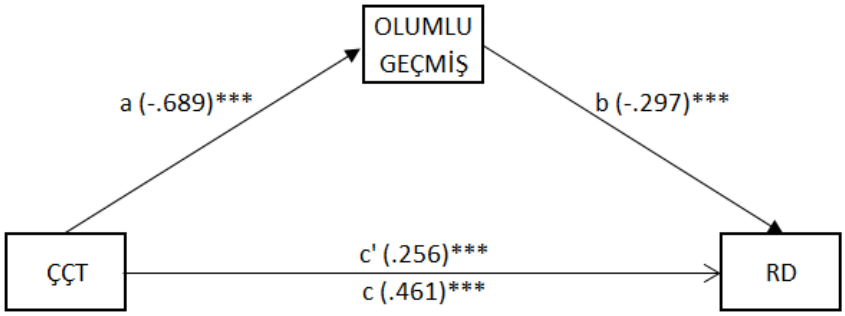
ÇÇT ve RD Arasındaki İlişkide Olumlu Geçmişin Aracılık Rolü

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	SE	t	p	%95 CI Alt	%95 CI Üst
Olumlu geçmiş	ÇÇT (a)	-.689	.023	-18.938	**.000**	-.481	-.391
	R=.689; R-sq=.474; F=358.662; p=.000						
RD	ÇÇT (c)	.461	.154	10.353	**.000**	1.289	1.893
	R=.461; R-sq=.212; F=107.183; p=.000						
RD	ÇÇT (c')	.256	.206	4.297	**.000**	.480	1.289

Olumlu geçmiş (b)	-.297	.325	-4.987	**.000**	-2.262	-.983
R=.509; R-sq=.259; F=69.240; p=.000						
Toplam Etki	1.591	.154	10.353	.000	1.289	1.893
Doğrudan Etki	.885	.206	4.297	.000	.480	1.289
Dolaylı Etki	.205	.042	-	-	.118	.284

ÇÇT (x̄:43.628, ss:10.210), RD (x̄:61.980, ss:35.271) ve olumlu geçmiş zaman perspektifinin (x̄:34.400, ss:6.461) Cohen değerleri incelendiğinde ÇCT ve RD (d:.707), ÇÇT ve olumlu zaman perspektifi (d:1.022), RD ve olumlu zaman perspektifi (d:.1.063) grupları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Tablo 15'te korelasyon katsayıları değerlendirildiğinde ÇÇT ile RD arasında (r:.461) orta düzeyde pozitif ilişki ve ÇÇT ile olumlu geçmiş zaman perspektifi arasında (r:-.689) orta düzeyde negatif ilişki görülmektedir. ÇÇT'nin RD üzerindeki etkisine (R^2:.212) ve ÇÇT'nin olumlu geçmiş zaman üzerinde etkisine (R^2:.474) bakıldığında orta büyüklükte bir etki görülmektedir. Tablo 15 incelendiğinde RD ve ÇÇT arasındaki ilişkide toplam etki değerinin ß=1.591 olduğu görülmektedir. Bu değer, ÇÇT'nin RD üzerindeki toplam etkisini göstermektedir ve istatistiksel olarak anlamlıdır. ÇÇT'nin RD üzerindeki doğrudan etkisine bakıldığında etki büyüklüğünün (ß=.885) anlamlı olduğu görülmektedir. ÇÇT, aracı bir değişken olmaksızın RD üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Dolaylı etki, ÇCT'nin RD üzerindeki etkisinin olumlu geçmiş zaman perspektifi aracılığıyla ne kadar olduğunu göstermektedir (ß=.205). Tablo 15 incelendiğinde bu etki anlamlı görülmektedir.

Verilerin analizi sonucunda RD üzerindeki değişim %21.22 oranında ÇÇT tarafından açıklamaktadır (F=107.183; p=.000<.05). ÇÇT ile olumlu geçmiş arasındaki ilişki şekil 4'te görüldüğü üzere a yoluyla anlamlı bulunmuştur (F=358,662; p=.000<.05). ÇÇT ile RD arasındaki ilişki c yolu anlamlı bulunmuştur (F=107.183; p=.000<.05).

Olumlu geçmiş ile RD arasındaki ilişki yine şekilde görüldüğü üzere b yoluyla anlamlı bulunmuştur (F=69.240; p=.000<.05). Ortaya çıkan sonuçlar modelin anlamlı olduğunu göstermektedir. Değişkenler arasındaki doğrudan olmayan etkiye ilişkin güven aralığı (%95 CI [.118; .284]) "0" olmadığından aracılık etkisi bulunduğu görülmektedir. ÇÇT ile RD arasındaki ilişki (ß=.461) modele olumlu geçmiş eklendiğinde (ß=.256) azalmaktadır (p<.05).

Not: ***$p < 0.001$

Şekil 4. ÇÇT ve RD Arasındaki İlişkide Olumlu Geçmişin Aracılık Rolü

Tablo 15'te incelenen çocukluk çağı travması ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide olumlu geçmiş bakış açısının aracı rolüne ilişkin analiz sonucundan ortaya çıkan model Şekil 4'te sunulmuştur. Şekil 4.'de görüldüğü üzere olumlu geçmiş bakış açısı, çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasında kısmi aracı etki göstermektedir.

3.3.2. ÇÇT ve RD arasındaki ilişkide BT'ın aracı rolü

ÇÇT ve RD arasındaki ilişkide belirsizliğe toleransın aracı rolüne ilişkin yapılan analiz sonuçları Tablo 16.'da verilmiştir.

Tablo 16

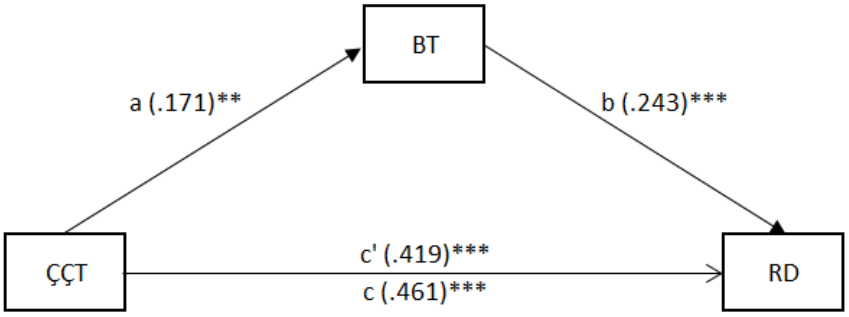
ÇÇT ve RD Arasındaki İlişkide BT'nin Aracılık Rolü

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	SE	t	p	%95 CI Alt	%95 CI Üst

BT	ÇÇT (a)	.171	.046	3.460	**.001**	.069	.250
	R=.171; R-sq=.029; F=11.968; p=.000						
RD	ÇÇT (c)	.461	.154	10.353	**.000**	1.289	1.893
	R=.461; R-sq=.212; F=107.183; p=.000						
RD	ÇÇT (c')	.419	.150	9.627	**.000**	1.152	1.744
	BT (b)	.243	.161	5.575	**.000**	.583	1.218
	R=.519; R-sq=.269; F=73.184; p=.000						
	Toplam Etki	1.591	.154	10.353	.000	1.289	1.893
	Doğrudan Etki	1.448	.150	9.627	.000	1.152	1.744
	Dolaylı Etki	.042	.015	-	-	.014	.074

ÇÇT (x̄:43.628, ss:10.210), RD (x̄:61.980, ss:35.271) ve BT'nin (x̄:38.180, ss:9.512) Cohen değerleri incelendiğinde ÇCT ve RD (d:.707), ÇÇT ve BT (d:.55), RD ve BT (d:..92) grupları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Tablo 16'da korelasyon katsayıları değerlendirildiğinde ÇÇT ile RD arasında (r:.461) orta düzeyde pozitif ilişki ve ÇÇT ile BT arasında (r:.171) zayıf pozitif ilişki görülmektedir. ÇÇT'nin RD üzerindeki etkisine (R^2:.212) ve ÇÇT'nin BT üzerinde etkisine (R^2:03) bakıldığında etki görülmektedir. Tablo 16 incelendiğinde RD ve ÇÇT arasındaki ilişkide toplam etki değerinin ß=1.591 olduğu görülmektedir. Bu değer, ÇÇT'nin RD üzerindeki toplam etkisini göstermektedir ve istatistiksel olarak anlamlıdır. ÇÇT'nin RD üzerindeki doğrudan etkisine bakıldığında etki büyüklüğünün (ß=1.448) anlamlı olduğu görülmektedir. ÇÇT, aracı bir değişken olmaksızın RD üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Dolaylı etki, ÇCT'nin RD üzerindeki etkisinin BT aracılığıyla ne kadar olduğunu göstermektedir (ß=.042). Tablo 16 incelendiğinde bu etki anlamlı görülmektedir.

Verilerin analizi sonucunda RD üzerindeki toplam değişim %21.22 oranında ÇÇT tarafından açıklamaktadır (F=107.183; p=.000<.05). ÇÇT ile BT arasındaki ilişki şekil 5'te görüldüğü üzere a yoluyla anlamlı bulunmuştur (F=11.968; p=.000<.05). ÇÇT ile RD arasındaki ilişki c yolu şeklinde anlamlı bulunmuştur (F=107.183; p=.000<.05). BT ile RD arasındaki ilişki şekilde görüldüğü üzere b yoluyla anlamlı bulunmuştur (F=73.184; p=.000<.05). Ortaya çıkan sonuçlar modelin anlamlı bulunduğunu göstermektedir. Değişkenler arasındaki dolaylı etkiye ilişkin güven aralığı (%95 CI [.014; .074]) "0" olmadığından aracılık etkisi görülmektedir. ÇÇT ile RD arasındaki ilişki (ß=.461) BT eklendiğinde (ß=.419) azalmaktadır. Bu bulguya göre ÇÇT ile RD arasında BT'nin kısmi ara değişken olduğu saptanmıştır.

Not: **p< 0.1, ***p< 0.001

Şekil 5. ÇÇT ve RD Arasındaki İlişkide BT'ın Aracılık Rolü

Tablo 16'da incelenen çocukluk çağı travması ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide belirsizliğe toleransın aracı rolüne ilişkin analiz sonucudan ortaya çıkan model Şekil 5'te sunulmuştur. Şekil 5'te görüldüğü üzere belirsizliğe tolerans, çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasında kısmi aracı etki göstermektedir.

4. BÖLÜM IV: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. TARTIŞMA

Bu kısımda verilerin analiziyle elde edilen bulgular literatür eşliğinde yorumlanmıştır.

4.1.1. RD, ÇÇT, ZP ve BT'nin demografik değişkenlere göre incelenmesine ilişkin tartışma

Yapılan araştırmada çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü, reddedilme duyarlılığı, zaman perspektifi ve belirsizliğe tolerans değişkenlerinin sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Çalışmada cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve medeni durum sosyodemografik özellikler olarak ele alınmıştır.

4.1.1.1. ÇÇT'nin demografik değişkenlere göre incelenmesine yönelik tartışma

Araştırmanın bulgularına göre katılımcıların çocukluk çağı travmalarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı ve örneklem grubunda kadınların erkeklere göre daha fazla çocukluk çağı travmasına sahip olduğu görülmüştür.

Alanyazın incelendiğinde cinsiyet ve çocukluk çağı travmatik yaşantısı arasında farklı sonuçlar gözlemlenmektedir. Çavuşoğlu (2020)'nun araştırmasında cinsiyete göre istismar ve ihmal puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulması araştırmadan elde edilen bulgulara benzer bir sonucu ortaya koyduğunu göstermektedir. Altunpul (2022) ve Bulmuş (2021) çalışmalarında cinsiyet ve çocukluk dönemi travmatik yaşantıları arasında cinsel istismar ve fiziksel ihmal arasında farklılıklar olduğu sonucuna varmıştır. Kadınların cinsel istismara maruz kalma düzeyi erkeklere göre daha yüksek iken erkeklerin fiziksel ihmale maruz kalma düzeyinin kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Dünya Sağlık Örgütünün (2016) yayınladığı raporda her beş kadından biri ve 13 erkekten biri çocukluk döneminde cinsel istismara maruz kaldığını bildirmiştir. Bu sonuçlarda araştırmayı destekler nitelikte kadınların cinsel istismara uğrama yüzdesinin daha fazla olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra yapılan çalışmalarda cinsiyet ve çocukluk çağı travmaları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamadığı sonucuna da ulaşılmaktadır (Çavuşoğlu, 2020; Kourt, 2011; Kubin Mete, 2023).

Alanyazında ortaya çıkan farklılıklar için Schore (2017)'nin bilişsel olgunlaşma düzeyi nedeniyle kız ve erkek çocukların olumsuz travmatik deneyimlerden farklı şekilde etkilediğini dile getirmesi önemli bir etken olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra kültürel farklılıklar nedeniyle, kültür içerisinde kadın ve erkeklere verilen anlam ve değerin anlaşılması yapılan araştırmalar için önemli bir farkındalık

sağlayacaktır. Özellikle duygusal ihmalin ve duygusal istismarın birey için daha anlaşılmaz olması kişinin maruz kalma farkındalığını zorlaştırmaktadır.

Çocukluk döneminde maruz kalınan travma belirtileri yetişkinliğin gelişiyle birlikte farklı şekillerde kendisini göstermektedir. Bu belirtilere travmaya maruz kalan kişinin kariyer gelişimini etkileyen eğitim düzeyi de dahildir (Hardner ve ark., 2018). Yapılan araştırmada çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve katılımcıların eğitim durumu arasındaki ilişki incelendiğinde fiziksel istismar ve duygusal ihmalin eğitim durumuyla arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Bu ilişki özellikle eğitim durumu daha düşük olan katılımcıların, daha yüksek bir eğitim durumuna sahip olanlara kıyasla daha fazla ihmal ve istismara maruz kaldığını belirtmesinden kaynaklanmaktadır. Alanayazındaki çalışmalar incelendiğinde benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir (Aydın ve İşmen, 2003; Baylan, 2019; Copeland ve ark., 2018; İnan, 2015).

Porche ve arkadaşları (2011), yaptıkları çalışmada çocukluk çağında maruz kalınan travmanın kişinin eğitim hayatını bırakması konusunda ilişkili olduğunu, madde kullanımı ve davranış problemlerinin bu ilişkiye aracılık ettiğini ortaya koymuştur. Ortaya çıkan bu sonuç çocukluk çağı travması ve eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi anlamlandırmak adına önemli bir etken olarak görülmektedir. Haidl ve arkadaşları (2021) yapmış olduğu çalışmada benzer bir sonuç olarak çocukluk çağı travmalarının kişinin psikolojik ve bilişsel sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olduğu için eğitim düzeyi üzerinde bir etkiye sahip olduğunu ileri sürmüştür.

Alanyazındaki çalışmalarla ortak bir zeminde bulunan araştırma sonucu çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsünün çocuğun gelişim süreci boyunca farklı durumlarda genellikle olumsuz bir şekilde kendisini gösterdiği ve kişinin gelecek yaşamına yönelik önemli bir etken olduğu görülmektedir.

4.1.1.2. RD'nin demografik değişkenlere göre incelenmesine yönelik tartışma

Reddedilme duyarlılığı modeli, reddedilmeye karşı daha hassas olan bireylerin romantik bir ilişkiye girme olasılığının daha düşük olması gibi etmenlerden dolayı

kişinin yakın ilişkileri açısından farklılık göstereceğini öngörüyor (Romero-Canyas ve ark., 2010). Bu bakış açısı kapsamında araştırmadan elde edilen analiz sonuçları incelendiğinde bekâr yetişkinlerin reddedilmeye yönelik evli yetişkinlere göre daha duyarlı olduğu görülmüştür. Bulguların diğer çalışmalarla ortak ve farklı yönlerini incelemek için yapılan literatür taramasında reddedilme duyarlılığıyla medeni durum arasındaki ilişkiyi inceleyen az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Yeterli verinin olmaması nedeniyle duygusal ilişki veya flört ilişkisi bu bağlam altında değerlendirilecektir.

Alan yazında ortaya çıkan bu araştırma sonucuna benzer sonuçların ağırlıklı olduğu görülmektedir. Tasa ve Mutlu (2022) evli bireylerin, bekâr bireylere göre reddedilme duyarlılığı konusunda daha olumlu bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Kökdemir (2016) araştırmasında duygusal bir ilişki içerisinde olan katılımcıların, ilişkisi olmayan katılımcılara göre reddedilme duyarlılığının daha düşük düzeyde olduğu sonucuna varmıştır. Nowland ve arkadaşları (2018) reddedilme duyarlılığının, romantik ilişkilerde tehdit duyarlılığıyla pozitif ilişkili olduğunu ve yalnızlıkla romantik ilişkilerde tehdit duyarlılığı arasındaki ilişkiye aracılık ettiği sonucuna varmışlardır. Elde edilen sonuçlardan reddedilme duyarlılığı yüksek kişilerin özellikle flört ilişkisinde yalnızlığı seçtiği ya da reddedilme döngüsünden kaynaklı olarak yalnızlaştığı gözlemlenmektedir. Norona ve Welsh (2014) yaptıkları çalışmada reddedilme duyarlılığının ilişki tatminiyle olumsuz yönlü bir bağlantı içerisinde olduğu sonucuna varmıştır. Deng ve arkadaşları (2019) yaptıkları çalışmada romantik ilişki durumundaki bireysel farklılıkların kişinin görünüşüyle ilgili reddedilme duyarlılığıyla anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu sonucuna varmıştır. Spesifik olarak, herhangi bir romantik ilişkisi olmayan bekâr bireyler, daha düşük öz değerlendirme çekiciliğiyle açıklanan daha yüksek dış görünüş reddedilme duyarlılığına sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Meehan ve arkadaşları (2018) yaptıkları çalışmanın sonucunda, yüksek reddedilme duyarlılığına sahip kişilerin kaçınmayı amaçlayan bilişse-duygusal ve davranışsal tepkilerinin reddedilme beklentilerini karşıladığı sonucuna varmıştır. Ortaya çıkan bu durum Freedman (2020)'in reddedilme duyarlılığına yönelik olarak "Reddedilme

duyarlılığı, romantik ilişkilerde daha az tatmin, saldırgan ve şiddet içeren davranışlar, güvensiz bağlanma ve kendini susturmayla ilişkilidir.” bakış açısını desteklemektedir.

Reddedilme duyarlılığıyla ilgili yaptıkları çalışmalarla dikkat çeken Downey ve Feldman (1996) yüksek reddedilme duyarlılığına sahip bireylerin yetişkinlik dönemi içerisinde sağlıklı ilişkiler kurmalarının önünde önemli bir engel olarak reddedilme duyarlılığını sunmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular literatür ışığında değerlendirildiğinde kişinin kendisine (görünüş vb.) ve çevresindeki kişiler tarafından reddedilmeye yönelik oluşturdukları duyarlılığın flört ve evlilik ilişkisinin kalitesi konusunda önemli bir soruna yol açtığı görülmektedir. Bireyler bir ilişkiye başlamak konusunda zorluk çekmekte, reddedilme döngüsünden kaynaklı kaygılı beklentilerin kendini gerçekleştiren kehanet misali yaşamına yansımasına neden olmakta, evlilik ilişkisi içerisinde ise aile içi çatışmalara yol açtığı görülmektedir.

Reddedilme duyarlılığının, yaş, eğitim durumu ve cinsiyet açısından farklılık göstermediği görülmüştür.

4.1.1.3. ZP’nin demografik değişkenlere göre incelenmesine yönelik tartışma

Block (2014), bireylerin zaman algısındaki cinsiyet farklılıklarının önemini vurgulayarak, konuyla ilgili daha fazla araştırma yapılmasını desteklemiştir. Araştırmamızda, zaman perspektifinin demografik değişkenlerle arasındaki ilişki incelendiğinde; cinsiyete göre anlamlı farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Analiz sonuçları değerlendirildiğinde kadınların geçmiş zaman olumsuz zaman perspektifine daha yatkın olduğu görülürken tam tersi erkek katılımcıların geçmiş zaman olumlu zaman perspektifine yatkın olduğu sonucuna varılmıştır. Yurt içi ve yurt dışı araştırmalar incelendiğinde araştırmamızın bulgularını destekleyecek sonuçların olduğu gibi tersi yönde sonuç veren araştırmalarda görülmektedir. Drapeau ve arkadaşları (2010) yaptıkları çalışmada kadınların erkeklere göre daha yüksek düzeyde olumsuz yaşantı bildirdiği sonucuna varmıştır. Akkoç Arabacı (2020) yaptığı çalışmada araştırmamızı destekler nitelikte erkek katılımcıların olumlu geçmiş zaman

perspektifinin kadın katılımcılara karşı daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Bunun yanı sıra Karan (2021), yaptığı çalışmasında geçmiş zaman perspektiflerine yönelik cinsiyetin anlamlı bir fark oluşturmadığını ortaya koymuştur. Araştırmanın yapıldığı yıla bakıldığında ülkemizde COVİD–19 döneminin olduğu yıllara denk geldiği görüldüğünden araştırmada geçen "çalışmayanlarda geçmiş olumsuz perspektifin daha yüksek olduğu" sonucunun dönemle ilgili olarak ortaya çıkmış olabileceği, araştırma sonucumuzla ortaya çıkan farklılığın bu durumla ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Zimbardo ve Boyd (1999) yaptıkları çalışmada erkeklerin kadınlara oranla daha fazla şimdiki zaman perspektifine odaklandıklarını, kadınların gelecek zaman perspektifinin daha ağır bastığını, geçmiş zaman perspektifinde önemli farklar olduğunu, kadınların erkeklere oranla geçmiş zaman olumlu zaman perspektifinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde araştırmamızın sonuçlarına ters düşen araştırmalardan bir tanesi de Chen ve arkadaşları (2016)'nın yapmış olduğu çalışmadır. Çalışmada araştırmamızın tam tersi verileri ortaya koymuşlardır. Bu durumun nedeni olarak kültürel farklılıkların, toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi olabileceği düşünülmektedir. Bireylerin yaşadıkları kültürde cinsiyetlere atfedilen roller zamana yönelik perspektiflerini etkilemektedir. Her kültürün kendi normları ve değerleri vardır ve bu normlar, cinsiyet rollerini belirler. Örneğin, bazı kültürlerde erkeklerin güçlü, bağımsız ve duygularını kontrol altında tutan bireyler olması beklenirken, kadınlardan daha duygusal, besleyici ve başkalarına bağımlı olmaları beklenebilir (Enns, 2010). Örneğin evin geçimini cinsiyet rollerinden yalnızca birinin sağlaması gerektiğine yönelik sahip olunan bir bakış açısı kişinin daha çok gelecek yönelimli olmasına neden olmaktadır. Bu tarz durumlar göz önüne alındığında kültürel farklılıklar ve kültür bazında değerlendirmenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Sosyodemografik özellikler içerisinde zaman perspektifiyle anlamlı bir farklılık oluşan bir diğer etmen eğitim durumudur. Verilerin analizi sonucunda eğitim durumuyla geçmişe yönelik olumlu bakış açısının ilişkili olmadığı görülürken, eğitim düzeyi ve olumsuz geçmiş zaman perspektifi ters orantılı bir şekilde birbirini etkilemektedir.

Akkoç Arabacı (2020) araştırma bulgularına benzer sonuçlara ulaşmıştır. Araştırma sonuçlarına göre olumsuz geçmiş zaman perspektifi yüksek lisans mezunu kişilerde ortaokul ve altına kıyasla daha düşük puana sahiptir. Bireyin yaşamında olumsuz anıları ve bu anılara verdiği anlam, yaşamının kalan kısmında yaşam doyumu üzerinde önemli etkiye sahiptir (Sailer ve ark., 2014). Akademik yaşantı ve kariyer planlamasıyla ilgili verilmesi gereken kararlarda geçmişe yönelik olumsuz bakış açısı kişinin sağlıklı karar alma mekanizmasını etkilemektedir (Peetsma, 2000). Bireyler geçmişe yönelik olumsuz bakış açısı nedeniyle (örneğin; liseye geçiş sınavında beklediği sonucu alamamak) gelecekte karşılaşacağı yeni durumlar karşısında (örneğin; üniversiteye geçiş sınavı) kaygı durumuna yönelik beklenti içerisinde bulunabilirler. Olumsuz zaman perspektifine takılı kalmak geleceğin yönetilmesinde bumerang etkisi yaşamaya neden olabilir. Alanyazın incelemesinde eğitim durumu, akademik gelişim ve kariyer planlamasıyla konularına en çok ilgi çeken zaman perspektifi gelecek zaman perspektifidir. Ancak yalnızca gelecek zaman perspektifine odaklanmak bireyin diğer zaman perspektiflerinden etkilenme düzeyini yok saymaya neden olabilir. Bu nedenle eğitim durumu ve zaman perspektifinin daha geniş kapsamlı incelenmemesi alanyazında eksiklik olarak görülmüştür. Mello ve Worrell (2006) yaptıkları araştırmada benzer bir sonuca ulaşarak akademik açıdan zaman perspektifinin tüm yönelimleri içeren çok faktörlü bir etken olarak incelenmesi gerektiği önerisini sunmuşlardır.

4.1.1.4. BT'nin demografik değişkenlere göre incelenmesine yönelik tartışma

Verilerin analizi sonucunda belirsizliğe toleransla sosyodemografik özelliklerden yaş ve medeni durumun ilişkili bir yapısının olduğu görülmüştür. Yaş açısından değerlendirildiğinde ilerleyen yaşlardaki katılımcıların belirsizliği tolere düzeyinin daha yüksek olduğu, yaş grubu düştükçe belirsizliği toleransında düştüğü görülmektedir.

Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde araştırma sonuçlarıyla benzer çalışmaların olduğu gözlemlenmektedir. Okayama ve arkadaşları (2023), 11-89 yaş arası 2280 kişi ile yaptıkları araştırmada ergenlerin yetişkinlere ve yaşlı yetişkinlere kıyasla belirsizliğe toleranslarının daha düşük olduğu sonucunda ulaşmışlardır. Bu durum

yaşın düşmesiyle birlikte belirsizliğe tolerans düzeyinin düştüğünü göstermektedir. Aka (2021), 18-69 yaş arası 845 kişiyle gerçekleştirdiği araştırmasında; beliren yetişkinlik dönemine dahil kişilerin belirsizliğe tahammülsüzlüğün alt boyutu olan engelleyici kaygılarının 42-69 yaş arasındaki kişilere kıyasla daha yüksek olduğu, benzer şekilde belirsizliğe tahammülsüzlük puanlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum 18-25 yaş arasındaki gençlerin belirsizliğe tolerans düzeyinin daha düşük olduğu sonucunu göstermektedir.

Benzer çalışmaların ortaya çıkmasının yanı sıra belirsizliğe tolerans ve yaş değişkeni arasında herhangi ilişki bulunmayan çalışmalarında varlığına rastlanmıştır. Berdan (2021), yalnızca üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada yaşla belirsizliğe tahammülsüzlük arasında bir ilişki tespit etmemiştir. Araştırma örneklemi incelendiğinde bu durumun nedeni olarak üniversite öğrencilerinin yaş aralığının birbirine yakın olması ve geniş bir yaş aralığını temsil etmemesi olarak düşünülmektedir. Şahintekin (2021), çalışmasında yaş ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasında bir ilişkiye rastlamamasına karşın alanyazında ilişki ortaya koyan çalışmaların olmasından kaynaklı farklı gruplar üzerinde yeni çalışmaların yapılabileceği sonucuna varmıştır.

Araştırmamızda ortaya çıkan belirsizliğe toleransın yaşla artması bireylerin yaşları ilerledikçe yaşam dönemlerinde belirsizlik kavramını azaltmaları (örn; iş yaşantısı, aile yaşantısı, yaşanacak yer vb.) tolerans düzeylerinin artmasına yol açtığını düşündürmüştür. Yaş grubu küçüldükçe belirsizliğe toleransın düşmesi bireylerin yaşantısal olarak belirsizlik durumlarıyla ilgili tecrübe eksikliklerinden kaynaklanabileceği, yeni bir ortama (örn; yeni işe başlama ya da iş arama, evlilik birlikteliği gerçekleştirecek olma, şehir ya da ülke değiştirme vb.) dahil olmanın belirsizlikle karşı karşıya kalmasına neden olacağı düşünülmektedir. Ayrıca ilerleyen yaş dönemleriyle birlikte kişilerin duygusal gelişimlerinin tamamlanacağı, duygu kontrolünü daha iyi sağlayabilecekleri ve psikolojik esneklik kazanabilecekleri göz önünde bulundurulmalıdır (Zimmermann ve Iwanski, 2014).

Belirsizliğe tolerans ve medeni durum arasındaki ilişkiye bakıldığında evli bireylerin belirsizliği tolere etme düzeyinin bekârlara göre yüksek olduğu gözlemlenirken benzer şekilde kaygıyı tolere edebilme düzeyleri de farklılık göstermektedir. Benzerlik ve farklılıkları incelemek adına yapılan alan çalışmasında; İskenderoğlu (2022)'nun pandemi dönemine ilişkin yaptığı çalışmada evli olan katılımcıların belirsizliğe yönelik kaygı düzeyinin bekârlara oranla düşük olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Salihoğlu (2021) çalışmasında evli bireylerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin bekar bireylere göre daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Chen ve Hong (2010) yaptıkları çalışmada belirsizliğe toleransı yüksek kişilerin daha sağlıklı yakın ilişkiler içerisinde bulunduğunu, ilişki kalitesinin artmasını desteklediğini ileri sürmüştür. Tüm bu sonuçlar değerlendirildiğinde medeni durum ve belirsizliğe tolerans arasındaki ilişkide evli bireylerin belirsizliğe toleransının daha yüksek olması; sosyal destek mekanizmaları, belirsizlik durumuna karşı partner desteği, tek başına karar vermenin yanı sıra kararlarında sorumluluk paylaşımı, yaşantısındaki belirsizlik durumlarının azalması gibi nedenler dolayısıyla olabileceği düşünülmektedir.

Yapılan çalışmaların bir kısmı ise belirsizliğe toleransın medeni duruma göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna varmıştır (İşleyen, 2021; Şahintekin, 2021). Ersöz ve arkadaşları (2016) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada medeni durum ve belirsizliğe tolerans arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna varmış olmasına karşın çalışmanın üniversite öğrencilerinden oluşması ve 389 kişilik katılımcı sayısı olan araştırmada yalnızca 8 kişinin evli olması nedeninin etkili olabileceği düşünülmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde araştırmaların genellikle üniversite popülasyonundan seçilmesi medeni durumla ilgili istatistiklerin ortaya koyulmasını sınırlandırmaktadır. Yapılacak araştırmalarda farklı yaş gruplarının değerlendirilmesinin belirsizliğe tolerans ve medeni durum arasındaki ilişkiyi daha iyi ortaya koyabileceği düşünülmektedir.

4.1.2. RD, ÇÇT, ZP ve BT arasındaki ilişkilere yönelik tartışma

Bu bölümde değişkenlere yönelik bulgular tartışılacaktır.

4.1.2.1. RD ve ÇÇT arasındaki ilişkiye yönelik bulguların tartışılması

Yapılan analizler sonucunda reddedilme duyarlılığıyla çocukluk çağı travması arasındaki ilişkiye yönelik bulgular incelendiğinde: çocukluk çağı travması toplam ve reddedilme duyarlılığı arasında pozitif yönlü ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuç çocukluk döneminde yaşanan travma ve istismar türlerinin bireylerin reddedilme duyarlılığı üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir. Araştırma alanyazındaki çalışmalarla karşılaştırıldığında benzer sonuçlara varıldığı görülmektedir. Erözkan (2015) çalışmasında çocukluk döneminde yaşanan fiziksel istismar, duygusal istismar, duygusal ihmal, fiziksel ihmal ve cinsel istismarın reddedilme duyarlılığını önemli ölçüde açıkladığı sonucunda varmıştır. Tutucu (2021) araştırmasında aile öngörülmezliği ve reddedilme duyarlılığı arasında pozitif yönlü ilişki bulmuştur. Downey ve arkadaşları (1997) benzer şekilde çocukluk döneminde yaşanan travmanın yetişkinlik dönemini kapsayacak şekilde reddedilme duyarlılığına neden olduğunu tespit etmiştir. Şakrak (2023), çalışmasında bireyin duygusal şiddete maruz kalmasının reddedilme duyarlılığını etkilediği sonucuna varmıştır.

Literatür taramasında gözlemlenen bir diğer durum reddedilme duyarlılığının ve çocukluk çağı travmalarının benzer ilişkiler içerisinde bulunduğudur. Mozley ve arkadaşları (2018) yaptıkları çalışmada çocukluk çağı olumsuz yaşantılarının reddedilme duyarlılığı yoluyla kişinin saldırgan tutumunu etkilediği sonucuna varmıştır. Çocukluk çağı travmaları ve reddedilme duyarlılığının saldırgan tutumlarla ayrı ayrı çalışmalarda benzer sonuçlar gösterdiği görülmektedir (Dinç ve Küçük, 2021; Jacobs ve Harper, 2013; Lansford ve diğerleri, 2007; Murphy ve Russell, 2018; Wilson ve ark., 2009). Gao ve arkadaşları (2017) reddedilme duyarlılığı ve psikolojik sağlığa ilişkin yaptığı çalışmasında reddedilme duyarlılığının depresyon, kaygı ve yalnızlık duygusuyla ilişkili olduğu sonucuna varmıştır. Yapılan çalışmalar reddedilmeye yönelik kaygılı beklentilerin, sosyal kaygının artmasına yol açtığı, bu durumunda sosyal geri çekilmeye neden olduğunu göstermektedir (London ve ark. 2007; Watson ve Nesdale, 2012). Çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsünün de benzer şekilde sosyal kaygıya ve sosyal geri çekilmeye neden olduğu sonuçları mevcuttur (Çaylak, 2022; Hjelseng ve ark., 2022; Malagón Amor ve ark., 2020; Yüksel, 2012; Wakuta ve ark., 2023). Benlik saygısıyla reddedilme duyarlılığı ve çocukluk çağı travmatik yaşam

öyküsünün ilişkisi farklı çalışmalarla incelendiğinde benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir (Berensoy ve Downey, 2013; Çağlayaner ve Çoklar Okutkan, 2021; Çobanoğlu, 2020; Güneri Yöyen, 2016; Li ve Liang, 2023; Set, 2019; Zhou ve ark, 2020). Stresle çocukluk çağı travmaları ve reddedilme duyarlılığına ilişkin çalışmalar iki faktörün de bireyin stres düzeyi üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir (Brady ve Back, 2012; Chango ve ark., 2012; Liu ve ark., 2014; Meşe, 2021; Schaan ve ark., 2019).

Araştırma sonucu ve literatürdeki benzer sonuçlar değerlendirildiğinde; çocukluk dönemi içerisinde yaşanan travmatik olayların çocukların duygusal ve bilişsel dünyalarını olumsuz yönde etkilemesinden kaynaklı olarak, aile içerisinde veya çevreyle kurduğu ilişkilerde kendisini reddedilmiş olarak değerlendirebileceği ve bu durumun yetişkinlik dönemine yansıyacağını öngörmektedir. Ebeveyn kabul red teoreminin ve kişilerarası kabul red teoreminin ortak zeminde buluştuğu nokta bireyin algıladığı veya anlamlandıramadığı kabul ve red durumlarıdır. Yaşantısal öğrenmeler yoluyla travmatik süreçlerin değerlendirilmesiyle ortaya çıkan reddedilmeye yönelik bilişsel yapılar, olumsuz inançlar ve öğrenilen davranışlar yetişkinlik döneminde farklı şekillerde kendisini gösterir (Levy ve ark., 2001; Rohner ve ark., 2005). Pietrzak ve arkadaşlarının (2005) reddedilme duyarlılığıyla ilgili çalışmasında 'Kişilerarası bir kırılganlık olarak reddedilme duyarlılığı' başlığını seçmesi sosyal ilişkiler açısından reddedilme duyarlılığının önemini göstermektedir. Kişinin reddedilmeye yönelik duyarlılığı kişisel yaşantısında zorlanmalar yaşamasına ve yaşam kalitesinin düşmesine neden olur. Literatürdeki çalışmaların birbiriyle benzerliği ruh sağlığı açısından değerlendirildiğinde çocukluk çağı travmasına maruz kalan kişilerin reddedilme duyarlılığı geliştirmesi nedeniyle koruyucu, önleyici ve müdahale edici programlara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

4.1.2.2. ÇÇT ve ZP arasındaki ilişkiye yönelik bulguların tartışılması

Yapılan araştırmada çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve zaman perspektiflerinden olumsuz geçmiş zaman ve olumlu geçmiş zaman perspektifleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar çocukluk çağı

travmatik yaşam olaylarının olumlu zaman perspektifini azaltabileceği ve olumsuz zaman perspektifini artırabileceğini göstermektedir.

Literatür incelemesi araştırma sonuçlarının Türkiye'de ve yurt dışında yapılan çalışmalarla örtüştüğünü göstermektedir. Karan (2021) araştırmasında benzer bir şekilde çocukluk döneminde travmaya maruz kalan çocukların, yetişkinlik döneminde geçmişin olumsuz etkisi içerisinde kalma eğilimde olduğunu belirtmiştir. Karayılan (2023), çalışmasında benzer şekilde geçmişte ailesiyle olumsuz ilişkilere sahip bireylerin olumsuz geçmiş zaman perspektifine yönelik bir yatkınlıkları olduğu sonucuna varmıştır. Wang ve arkadaşları (2021) araştırmalarında daha fazla çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsüne sahip kişilerin geçmişe yönelik daha olumsuz bakış açısına sahip oldukları sonucuna varmıştır. Hosseini Ramaghani ve arkadaşlarının (2019) yaptığı çalışma sonuçları çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsünün travma sonrası stres bozukluğu, üstbiliş ve kişinin zaman perspektifiyle doğrudan ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir.

Travmatik olaylara uyum sağlamak kişinin dengeli bir zaman perspektifinde olmasını desteklemektedir. Yani uyum kişinin geçmiş, gelecek ve şimdi arasında işlevsel olarak bir bakış açısına sahip olmasını sağlamaktadır (Tomich ve Tolich, 2021). Ancak çocuğun olumsuz yaşantılara maruz kalması yaşanılan olayın sıklığı ve şiddetiyle birlikte çocuğun baş etme mekanizmalarını devre dışı bırakmaya ve otobiyografik hafızasında önemli bir yer tutmasına neden olmaktadır. Bu durum çocukların hızla gelişen nörobilişsel, fiziksel, sosyal ve psikolojik kapasitelerinde olumsuz etki bırakmasına yol açmaktadır (Gregorowski ve Seedat, 2013). Travma bazlı psikolojik stres etkenlerine karşı çocuk biyolojik tepkiler geliştirerek, gelecek yaşamı için organizmayı meydan okumaya veya tehdide hazırlar. Çocuğun hayatta kalması için tasarlanmış karmaşık, iç içe geçmiş ve yüksek düzeyde korunmuş merkezi sinir sisteminin getirdiği tepkilere neden olur (Boyce ve Ellis, 2005). Bu durumun bir etkeni olarak çocukluk döneminde yaşanan travmada kalan bireylerin bugün kullanması gereken başa çıkma stratejilerini göz ardı ederek sıklıkla kaçınma davranışı içerisinde bulunduğu görülmektedir (Zimbardo ve Boyd, 2008). Sword ve arkadaşları (2014) travma sonrası stres bozukluğunun bireyler üzerinde geleceğe yönelik bakış açısının

azaltacağını ve geçmişteki olumsuz yaşantının etkisi içerisinde kalacaklarını öne sürmektedir.

Auerbach (2014) disosiyasyon yaşayan bir hastanın terapi sürecindeki (psikanalitik yaklaşım) zamansallığına ilişkin fenomenolojik deneyimlerini incelediği çalışmasında çocukluk döneminde travmatik yaşantılara maruz kalmış kişinin farklı zaman aralıklarındaki anılarıyla yeniden çalışmasının disosiyasyonu azalttığını gözlemlemiştir. Yapılan bu çalışma çocukluk döneminde yaşanan olumsuz anıların kişiler üzerindeki etkisinin büyüklüğünü ve anılarla yeniden çalışmanın işlevselliğini gözler önüne sermektedir. Stige ve arkadaşlarının (2013) çocukluk çağı travmasına maruz kalmış ve iyileşme sürecinde olan kadın katılımcılarla gerçekleştirdiği araştırması sonucunda "kişinin duygularını ve eylemlerini anlamanın yeni yollarını bulmak, uyuşukluktan hayati temasa geçmek, kendi ihtiyaçlarının savunucusu olmak, artan eylemlilik duygusunu deneyimlemek, zor duygu ve seçimlerle baş etmek" temaları ortaya çıkmıştır. Temalar incelendiğinde geçmişin olumsuz etkisinden ziyade yeni baş etme mekanizmalarının devreye girdiği ve geçmişi daha olumlu hatırlamaya yönelik çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Özetle, kişinin sağlıklı ruh sağlığına sahip olabilmesi için dengeli bir zaman perspektifine sahip olması, geçmiş travmatik yaşantıların etkisinden çıkmasına ve psikolojik esneklik kazanmasına yardımcı olabilir.

4.1.2.3. ÇÇT ve BT arasındaki ilişkiye yönelik bulguların tartışılması

Araştırmada çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve belirsizliğe tolerans arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar çocuklukta yaşanan travmatik yaşantıların, yetişkinlikte belirsizliğe tahammülsüzlüğü artırma eğiliminde olduğunu, bu durumun belirsizliğe toleransı negatif yönde etkilediği görülmektedir.

Literatürde yurt içi ve yurt dışı çalışmalar incelendiğinde araştırma sonuçlarının birbirini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Aka (2021) erken dönem uyumsuz şemaların ve kişilik özelliklerinin belirsizliğe tahammülsüzlüğü yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Hatipoğlu (2022) ebeveyn kabul reddi ve belirsizliğe tahammülsüzlüğü incelediği çalışmasında anne reddiyle ilgili bir ilişki gözlemlemezken, baba reddi ve

belirsizliğe tahammülsüzlüğün alt boyutlarından olan engelleyici kaygı arasında ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Erguvan (2015) ebeveyn tutumları ve belirsizliğe tahammülsüzlüğü incelediği çalışmasında belirsizliğe tahammülsüzlük toplam puanı, ileriye yönelik kaygıyla ebeveyn tutumları arasında ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Şendülger (2021) belirsizliğe tahammülsüzlük ve yaygın anksiyete bozukluğu ilişkisinde şema modlarından öfkeli çocuk, incinmiş çocuk, kopuk korungan, talepkar ebeveyn ve cezalandırıcı ebeveyn modlarının aracılık etkisi olduğu sonucuna varmıştır. Uludağ (2023) çalışmasında bu araştırmanın sonuçlarına benzer bir şekilde olumsuz çocukluk yaşantıları ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Yurt dışındaki çalışmalar incelendiğinde psikolojik tarvmanın belirsizliğe toleransı azalttığı ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyini arttırdığı sonuçları görülmektedir (Arbona ve ark., 2022; Bardeen ve ark., 2013; Lytvyn, 2020).

Çalışmalardan elde edilen sonuçların birbirini destekler nitelikte olması çocukluk döneminde yaşanan olumsuzlukları kişinin belirsizlik karşısında baş etme becerileri geliştirmesini engellediğini göstermektedir. Belirsizliğin neden olduğu kaygı ve öfke duygularının olumsuz geçmiş yaşantıya sahip yetişkinlerde de görüldüğü gözlemlenmektedir. Bireyler bilmeme ve öngörememe durumunu tehlikeyle karşı karşıya kalma olarak algılama eğilimine sahiptirler. Travmanın da çocuk için anlamının ‘tehlikeli ve zarar verici bir durum’ olduğu göz önünde bulundurulduğunda kişinin yaşantısında tetiklenmelere neden olacağı görülmektedir. Bu durumda belirsizliğe karşı toleransın düşmesiyle birlikte yaşanması olası olumsuz durumların olasılığını abartma, net olmayan verileri tehdit edici şekilde yorumlamaya neden olmaktadır (Collins, 2023; Yook vd., 2010). Rosencrans ve arkadaşlarının (2017) yaptığı çalışmada çocukluk döneminde duygusal ihmale maruz kalmanın belirsizliğe toleransı düşürerek kişinin yaşam kalitesini etkilediği sonucu, konuyla ilgili daha fazla araştırma yapılması gerektiğini düşündürmektedir.

4.1.2.4. RD ve ZP arasındaki ilişkiye yönelik bulguların tartışılması

Araştırmada reddedilme duyarlılığı ve zaman perspektifi arasındaki ilişki incelenmiştir. Reddedilme duyarlılığının bireyin geçmişte yaşadığı deneyimlere bakış

açısıyla ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Olumsuz geçmiş zaman perspektifi reddedilme duyarlılığını artırırken, olumlu geçmiş zaman perspektifi bu duyarlılığı azaltmaktadır.

Bernstein ve Benfield (2013) yaptıkları araştırmada, bireyin geçmiş zamanda yaşadıklarını olumlu ya da olumsuz olarak anlamlandırma şeklinin, kişinin sosyal dışlanmayı ne kadar öngöreceğini ve nasıl tepki vereceğini yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Brekalo ve Kerestes (2024) genç kadın yetişkinlerle gerçekleştirdikleri çalışmada katılımcıların yaşamlarında önem verdikleri kişilerden reddedildiğine dair anılarını hatırlamalarının reddedilme duyarlılığı yoluyla yalnızlıklarını etkilediği sonucuna varmıştır. Çardak ve arkadaşları (2012) algılanan ebeveyn stiliyle reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkiyi incelediğinde çocukluk döneminde ebeveynlere yönelik oluşan algının reddedilme duyarlılığını etkilediği sonucuna varmıştır. Olumsuz geçmiş zaman perspektifinin travmatik ve stresli deneyimlerin ardından saldırgan davranışları arttırması ve yaşam sorunlarına neden olması, reddedilme duyarlılığıyla saldırganlık arasındaki ilişkiye benzemektedir. Birey için algılanan reddedilme durumu kişi için öfkeye ve kişiler arası ilişkilerinde sorunlar yaşamasına neden olmaktadır (Ayduk ve ark., 1999; Ayduk ve ark., 2008). Bunun yanı sıra reddedilme duyarlılığıyla ilgili yapılan çalışmalar bağlanma stilleriyle ilişkisini de ortaya koymaktadır. Bağlanma stilleri, yaşamın ilk dönemlerinde ebeveyn ve bakım veren kişilerle kurulan bağlardan kaynaklanır ve bu durum reddedilme duyarlılığıyla zaman perspektifi arasındaki ilişkiyi desteklemektedir (Downey ve Feldman, 1994; Hazan ve Shaver, 1994; Sloman, 2014).

Reddedilme duyarlılığının oluşum şemasını araştıran çalışmalar geçmiş dönemde yaşanan kabul görmeme durumunun bilişsel anlamda kişi üzerinde olumsuz etki bıraktığı sonucuna varmıştır. Bu durum kişinin benlik algısı ve öz düzenleme becerileri üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır (Baumeister ve ark., 2002; Baumeister ve ark., 2005). Bilişsel anlamda kişi kalıp yargıları nedeniyle bir yüz ifadesini, ses tonunu veya bağlamı geçmişte yaşanan reddedilme durumuyla bağdaştırarak reddedilme duyarlılığını gün yüzüne çıkartır (Bernstein ve ark., 2008; Gardner ve ark., 2000; Picket ve ark., 2004).

Araştırma sonuçları ve literatürdeki çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda reddedilme duyarlılığının kişilerin etkileşim ağlarıyla dolu olan dünyada önemli bir etken olduğu görülmekle birlikte kişinin geçmiş deneyimlerinin ve bu deneyimlere yöneliminin önemli bir etkisi olduğu görülmektedir.

4.1.2.5. RD ve BT arasındaki ilişkiye yönelik bulguların tartışılması

Araştırmada reddedilme duyarlılığı ve belirsizliğe tolerans arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlar reddedilme duyarlılığının, belirsizliğe tahammülsüzlük, belirsizliğe tahammülsüzlüğün alt boyutları olan engelleyici kaygı ve ileriye yönelik kaygıyla pozitif bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir. Bu, bu üç faktör arttıkça bireylerin reddedilmeye karşı duyarlılıklarının da arttığını ancak bu ilişkilerin zayıf düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak reddedilme duyarlılığı ve belirsizliğe tolerans arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde reddedilme duyarlılığı ve belirsizliğe toleransın birlikte incelenmesine yönelik az sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Verilerin diğer çalışmalarla kıyaslanarak yorumlanabilmesi için farklı başlıklı çalışmalar da ek olarak incelenmiştir. Bu çalışmalardan biri Kawamoto ve arkadaşları (2017) çalışmasında merak sahibi insanların, yeni bilgiler elde etmelerinden dolayı reddedilmeye karşı duyarlılıklarının düştüğü sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca sosyal reddedilmenin yine meraklı inanlar için psikolojik uyum sağlamada daha olumlu sonuçlar elde edeceğini belirtmiştir. Wismeijer ve arkadaşları (2014) çalışmasında gizliliğin reddedilme duyarlılığıyla pozitif yönlü ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Boelen ve Reijntjes (2009) belirsizliğe tahammülsüzlük ve sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçları belirsizliğe tahammülsüzlüğün sosyal kaygıyı yordadığı yönündedir. Sosyal kaygı ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişki benzer şekilde birbiriyle ilişkilidir (Lord ve ark., 2022; Tan ve ark., 2023). Sato ve arkadaşları (2018) reddedilme duyarlılığı ve belirsizliğe tolerans değişkenlerini kullanarak yaptıkları araştırmada belirsizliğe toleransın ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün ilişkili olduğu sonucuna varmıştır.

Alanyazındaki çalışmalar, reddedilme duyarlılığı ve belirsizliğe tolerans konularında benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar, kavramların tanımlanmasında ve birey üzerindeki etkilerinde benzerlikler göstermektedir. Reddedilme duyarlılığı kavramı tanımlanırken reddedilmeye ilişkin belirsiz durumların, duyarlılığı yüksek kişiler için olumsuz sonuçlar doğuracağı belirtilmektedir (Downey ve Feldman, 1996). Belirsizliğe tolerans açısından değerlendirildiğinde belirsizlik durumlarını tolere edebilmek için daha fazla bilgiye ihtiyaç duyulduğu görülmektedir (Dugas ve ark., 2004). Araştırmanın sonuçlarına göre reddedilme duyarlılığı ve belirsizliğe tolerans arasındaki ilişkinin bireylerin kaygı ve stres yönetimleri, bilişsel değerlendirmeleri ve duygu düzenleme becerileriyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Reddedilme duyarlılığı yüksek olan bireyler, sosyal reddedilme ihtimaline karşı sürekli bir kaygı ve stres hali içindedirler. Belirsizliğe tolerans ise bireylerin belirsiz durumlarda daha düşük düzeyde kaygı ve stres yaşamalarına neden olur (Carleton, 2012). Bu durum kaygı ve stres yönetiminin değişkenler arasındaki negatif etkisini ortaya koymaktadır. Bilişsel değerlendirmeler açısından bakıldığında, reddedilme duyarlılığı olan bireyler, sosyal etkileşimleri genellikle tehdit edici ve potansiyel reddedilme kaynağı olarak değerlendirirler. Belirsizliğe toleransı düşük olan bireyler belirsiz durumları daha az tehdit edici ve kontrol edilemez olarak algılarlar (Buhr ve Dugas, 2002). İki değişken için ortaya çıkan bilişsel değerlendirme biçimleri kavramlar arasındaki ilişkiyi destekleyici niteliktedir. İlişkinin nedenselliğine yönelik etkili olduğu düşünülen bir diğer faktör duygu düzenleme becerileridir. Belirsizlik ve reddedilmenin ortaya çıkardığı olumsuz duygusal tepkileri kontrol etmek, her iki kavramın da bireylerin duygusal hayatları üzerinde benzer etkiler yaratmasına neden olur (Koerner & Dugas, 2006). İki kavram için bireyin daha fazla farkındalığa sahip olması belirsizliğe toleransını yükselterek bireylerin reddedilmeye karşı duyarlılığını düşürmektedir.

4.1.3. Aracılık rolüne ilişkin bulguların tartışılması

Bu kısımda çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide zaman perspektifinin ve belirsizliğe toleransın aracı rolüne ilişkin bulguların tartışılmıştır.

4.1.3.1. ÇÇT ve RD arasındaki ilişkide ZP'nin aracı rolüne ilişkin bulguların tartışılması

Araştırmada test edilen modellerden biri çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsünün reddedilme duyarlılığıyla ilişkisinde olumsuz ve olumlu geçmiş zaman perspektifinin aracı etkisini incelemektir. Araştırma bulguları travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasında olumsuz geçmiş zaman perspektifinin ve olumlu geçmiş zaman perspektifinin kısmi aracı etkisi olduğunu göstermektedir. Çocukluk çağı taravmaları ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide olumsuz geçmiş zaman perspektifi, olumsuz ilişkiyi arttırma eğilimi gösterirken, olumlu geçmiş zaman perspektifi bu etkiyi hafifletebilir.

Literatür incelemesinde doğrudan çocukluk çağı travmaları, reddedilme duyarlılığı ve zaman perspektifini bir arada inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. İlişki ağıyla ilgili olarak çocukluk çağı travmalarının bireyin yaşam döngüsünde geçmiş dönemde yaşanmış olması, bireyin geçmiş olumsuz ve geçmiş olumlu zaman perspektifini etkilerken, geçmişe yönelik bakış açısının reddedilmeye karşı hatıraların kendisini tekrarlamasına neden olduğu sonuçları diğer çalışmalarla birlikte görülmektedir (Euteneuer ve ark., 2024; Ramadas ve ark. 2024). Zaman perspektifi geçmiş olumsuz ve geçmiş olumlu zaman perspektifi açısından ayrı ayrı değerlendirildiğinde çocukluk çağı travmaları, bireylerin olumsuz geçmiş zaman perspektifini benimsemelerine yol açabilir. Bu perspektif, travmatik anıları sürekli olarak yeniden işlemeye ve bu anıların duygusal yükünü taşımaya neden olarak reddedilme duyarlılığını artırma eğilimi gösterir (Wells, 2000). Otobiyografik anıların, olumsuz duygular üzerinde aktif ve ayırt edici bir rolü olduğu düşünüldüğünde, çocukluk döneminde gerçekleşen travmatik anıların kişilerin psikolojik esneklik geliştirmesini olumsuz yönde etkileyeceği görülmektedir (Philippe ve ark., 2011). Bu durumunun reddedilmeye yönelik duyarlılık oluşturmasına yol açabileceği düşünülmektedir Olumlu zaman perspektifi açısından değerlendirildiğinde olumlu anıları hatırlamak çocukluk çağı travmalarının olumsuz etkilerini hafifletir. Bireylerin travmatik anıları yeniden çerçevelemelerine ve olumlu deneyimlere odaklanarak duygusal dengelerini korumalarına yardımcı olur (Fredrickson, 2001). Bu durum, reddedilme duyarlılığını azaltarak bireylerin sosyal ilişkilerde daha dengeli ve güvenli hissetmelerine yardımcı olabilir.

4.1.3.2. ÇÇT ve RD arasındaki ilişkide BT'nin aracı rolüne ilişkin bulguların tartışılması

Araştırmada test edilen modellerden bir diğeri çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsünün reddedilme duyarlılığıyla ilişkisinde belirsizliğe toleransın aracı etkisini incelemektir. Araştırma bulguları travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasında belirsizliğe toleransın kısmi aracı etkisi olduğunu göstermektedir. Çocukluk çağı travmaları ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide belirsizliğe tolerans olumsuz ilişkiyi hafifletme eğilimindedir.

Alanyazın araştırmasında doğrudan çocukluk çağı travmaları, reddedilme duyarlılığı ve belirsizliğe toleransı bir arada inceleyen çalışmaya rastlanmaması nedeniyle, destekleyici veya çelişkili sonuçlar tartışılamamaktadır. Bunun yanı sıra belirsizliğe tolerans ve reddedilme duyarlılığına ilişkin çalışmaların (Hatipoğlu, 2022; Sato ve ark., 2018) son yıllarda daha sık gündeme gelmesine karşın az sayıda çalışma olması farklı değişkenlerle ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesine neden olmuştur. Değişkenlerin psikolojik esneklik (Doğruer ve ark., 2022, Mallet ve ark., 2021), duygu düzenleme becerileri (Aytaç Alp, 2009; Casini ve ark., 2022; Hafner ve ark., 2019; Karataş, 2020; Sahib ve ark., 2023) ve sosyal benlik (Göncü ve Sümer, 2011; Yao ve ark., 2023) kavramlarıyla ilişkisi incelendiğinde çocukluk çağı travmaları ve reddedilme duyarlılığının olumsuz ilişki ve belirsizliğe toleransın olumlu ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Çocukluk çağı travmalarının, reddedilme duyarlılığının ve belirsizliğe toleransın farklı değişkenlerle benzer sonuçları vermesinin çalışmamızı destekler nitelikte olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra kavramlar arasındaki ilişki incelendiğinde çocukluk çağı travmaları, bireylerin belirsiz durumlarla başa çıkma yeteneklerini olumsuz yönde etkileyebilir. Travmatik deneyimler, bireylerin gelecekteki belirsiz durumları tehdit olarak algılama ve bu durumlara karşı tahammülsüzlük geliştirme olasılığını artırabilir (Shannon ve ark., 2011). Ancak, bazı bireyler travmatik deneyimlere rağmen belirsizliğe tolerans geliştirebilirler. Bu bireyler, belirsiz durumları daha az tehdit edici ve kontrol edilebilir olarak algılayabilirler (Kashdan ve Rottenberg, 2010). Belirsizliğe tolerans, bireylerin sosyal reddedilmelere karşı daha az duyarlı olmalarını sağlayabilir. Belirsizliğe toleransı yüksek olan bireyler, belirsiz ve tehdit edici sosyal durumlara karşı daha olumlu veya nötr tepkiler verebilirler, bu da reddedilme duyarlılığını azaltabilir

(Carleton, 2012). Bu durum, çocukluk çağı travmalarının reddedilme duyarlılığı üzerindeki olumsuz etkisini hafifletebilir. Yani, belirsizliğe tolerans, travmatik yaşam öyküsüyle reddedilme duyarlılığı arasındaki olumsuz ilişkiyi zayıflatabilir.

4.2. SONUÇ

Çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve reddedilme duyarlılığı arasındaki ilişkide zaman perspektifinin ve belirsizliğe toleransın aracı ilişkisini incelemek adına yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlar, çocukluk çağı travmalarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığını göstermiştir. Kadınların erkeklere göre daha fazla çocukluk çağı travmasına sahip olması literatür ışığında değerlendirildiği gibi dünyanın birçok yerinde gözlemlenen bir sonuçtur.

Reddedilme duyarlılığı demografik özellikler açısından değerlendirildiğinde, medeni duruma yönelik farklılıklar ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucuna göre bekâr yetişkinler evli yetişkinlere göre reddedilmeye karşı daha duyarlıdırlar. Literatürle karşılaştırıldığında medeni duruma yönelik az sayıda araştırma yapılması nedeniyle flört ilişkisi başlığı altında yapılan araştırmaların araştırma sonucunu desteklediği görülmüştür.

Zaman perspektifinin olumlu geçmiş zaman ve olumsuz geçmiş zaman perspektifleriyle demografik özellikler incelendiğinde kadınların geçmiş zaman olumsuz zaman perspektifine erkeklere göre daha yatkın olduğu sonucuna varılmıştır. Erkeklerin kadınlara göre daha olumlu bir zaman perspektifine sahip olduğu görülmüştür. Zaman perspektifiyle demografik özellikler arasındaki ilişki görülen diğer farklılaşma durumudur. Bulgular, eğitim durumuyla geçmişe yönelik olumlu bakış açısının ilişkili olmadığını gösterirken, eğitim düzeyi ve olumsuz geçmiş zaman perspektifi negatif yönlü bir şekilde birbirini etkilemektedir. Bu durum çocukluk çağı travmaları ve eğitim durumu arasındaki ilişkiye benzer bir ilişki göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer değişkeni olan belirsizliğe tolerans ve demografik özellikler incelendiğinde belirsizliğe tolerans ve örneklem grubunun yaşı arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Sonuçlar ilerleyen yaşlardaki katılımcıların belirsizliği tolere düzeyinin daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Araştırma sonuçları, belirsizliğe tolerans ve medeni durum arasındaki ilişkide farklılıklar göstermiştir. Veriler evli bireylerin bekâr bireylere göre belirsizliğe tolerans düzeyinin daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Alanyazında benzer sonuçların yanı sıra farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmesine karşın, araştırma yapılan örneklem gruplarının özelliklerinin farklılaşmasının bu duruma neden olabileceği düşünülmektedir.

Değişkenler arasındaki ilişki incelendiğinde, reddedilme duyarlılığıyla çocukluk çağı travması arasındaki ilişkiye yönelik bulgularda çocukluk çağı travması toplam puanı

ve reddedilme duyarlılığı arasında pozitif yönlü ilişki olduğu görülmektedir. Bu durum araştırma modelini destekleyecek bir sonuç olarak değerlendirilmektedir.

Travmatik çocukluk çağı yaşam öyküsüyle zaman perspektifi değişkenleri arasındaki ilişki incelendiğinde, çocukluk dönemindeki travmatik yaşam olaylarının olumlu zaman perspektifini azalttığı görülmektedir. Literatürdeki önceki araştırmalar ve bu araştırmanın bulguları çocukluk çağı travmasının olumlu zaman perspektifini yoradığını göstermektedir. Benzer şekilde yordama durumu olumsuz zaman perspektifiyle de görülmektedir. Çocukluk çağı travmaları olumsuz zaman perspektifini artırmaktadır. Elde edilen bulgular modele ilişkin destekleyici bir veri sunmuştur.

Çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsü ve belirsizliğe tolerans arasındaki ilişki incelendiğinde, elde edilen sonuçlar, çocuklukta yaşanan travmatik olayların bireyin yetişkinlik döneminde belirsizliğe karşı daha tahammülsüz olmasına ve belirsizliğe toleransı olumsuz yönde etkilediğini göstermiştir. Diğer değişkenlerde olduğu gibi bu durum modeli destekleyecek düzeyde çocukluk çağı travmalarının belirsizliğe toleransı yordadığını göstermektedir.

Araştırma değişkenlerinden reddedilme duyarlılığıyla zaman perspektifi arasındaki ilişki incelendiğinde, reddedilme duyarlılığının geçmişte yaşanan olumlu veya olumsuz deneyimlere bakış açısıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Geçmişe yönelik olumsuz bakış açısı reddedilme duyarlılığını artırırken, olumlu bakış açısı reddedilme duyarlılığını azaltmaktadır. Araştırma sonuçları ve literatürdeki diğer çalışmaların bulguları olumsuz zaman perspektifi ve olumlu zaman perspektifinin reddedilme duyarlılığını yordadığını göstermektedir.

Araştırmada aracılık rolünü test etmek için incelenen bir diğer ilişki reddedilme duyarlılığı ve belirsizliğe tolerans arasındaki ilişkidir. Sonuçlar belirsizliğe tahammülsüzlüğün reddedilme duyarlılığı üzerinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu durum belirsizliğe toleransın reddedilme duyarlılığı üzerinde yordayıcı bir etkisinin olduğunu göstermektedir.

Tüm bu ilişkiler göz önüne alındığında ve aracılık ilişkisine yönelik bulgulara bakıldığında araştırma için sınanan üç aracı rolün de geçerli olduğu görülmektedir. Çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsünün reddedilme duyarlılığıyla ilişkisinde geçmiş olumsuz zaman perspektifi, geçmiş olumlu zaman perspektifi ve belirsizliğe tolerans kısmi aracı rol üstlenmektedir. Geçmiş olumsuz zaman perspektifi, çocukluk çağı travmatik yaşam öyküsünün reddedilme duyarlılığına etkisini arttırırken, geçmiş olumlu zaman perspektifi ve belirsizliğe tolerans bu etkiyi azaltma eğilimindedir.

4.3. ÖNERİLER

Bu araştırmadan elde edilen verilerin değerlendirilmesi doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

1. Alan araştırmacılarının;

- Belirsizliğe tolerans, reddedilme duyarlılığı ve zaman perspektifine ilişkin tespit niteliği taşıyan araştırmaları arttırması,
- Belirsizliğe toleransa ilişkin geliştirilen ölçeklerde geçerlilik ve güvenilirliğin arttırılmasına yönelik çalışmalar yapması,
- Araştırmayı daha büyük ve cinsiyet dağılımının eşit olduğu örneklem grubuna uygulaması,
- Sosyodemografik özellikleri arttırarak yeni çalışmalar yapması,
- Konuyu daha ayrıntılı incelemek için nitel araştırma modeliyle benzer çalışmalar yapması,

2. Önleyici rehberlik hizmetleri kapsamında okul psikolojik danışmanlarının;

- Okullarda belirsizliğe toleransın geliştirilmesine yönelik etkinlikleri arttırması ve bilgi elde etmenin yaşam boyu önemine yönelik bakış açısı geliştirmelerini desteklemesi,
- Akran reddine ilişkin ortaya çıkan sorunlarda reddedilme duyarlılığını azaltmaya yönelik çalışmalar yapması,
- Çocukların dengeli zaman perspektifine sahip olmalarını destekleyecek müdahale programları geliştirmesi,
- Çocukların çocukluk çağı travmalarına maruz kalmamaları için veli ve öğretmenlere yönelik bilgilendirme programlarını arttırması,

3. Ruh sağlığı çalışanlarının;

- Travmaya yönelik bireysel danışmanlık kapsamında reddedilme duyarlılığı, belirsizliğe tolerans ve zaman perspektifi kavramlarını danışanın sorun alanına yönelik saptanması,
- Reddedilme duyarlılığı, zaman perspektifi ve belirsizliğe toleransa yönelik sanat terapisi çalışmalarına odaklanılması,
- Çift terapilerinde reddedilme duyarlılığı kavramı açısından ilişki dinamiğinin değerlendirilmesi,
- Boşanma sürecinde olan çiftlere yönelik reddedilme duyarlılığının düşürülmesine ve belirsizliğe toleransın geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması,
- Gelecek kaygısına yönelik destek taleplerinde belirsizliğe toleransın arttırılmasına ilişkin çalışmaların yapılması,
- Akran zorbalığına yönelik mağdur olan çocuk ve ergenlerde reddedilmeye yönelik duyarlılığa ilişkin önleyici ve koruyucu çalışmaların yapılması,
- Öfke kontrol sorunu ve saldırganlığa ilişkin çalışmalarda reddedilme duyarlılığının tespit edilmesi,
- Mesleki veya akademik yaşanan sorun alanlarına ilişkin zaman perspektifinin değerlendirilmesi ve dengeli zaman perspektifine yönelik farkındalığın oluşturulması,
- Kayıp ve yas terapilerinde belirsizliğe toleransa ilişkin farkındalık kazandırılması,
- Yurt dışı ruh sağlığı çalışmalarında aktif olarak kullanılan zaman perspektifi terapisine yönelik farkındalığın gelişmesi,
- Psikoeğitimleri ve grup çalışmalarını konular kapsamında arttırması,

4. Yerel yönetimlerin;

- Sosyokültürel çalışmalar yapan birimlerinin travma, reddedilme duyarlılığı, zaman perspektifi ve belirsizliğe toleransa yönelik farkındalık arttırıcı eğitimler düzenlemesi,
- Travmatik yaşantı bildirimi yapan yetişkin veya çocuklara, kamu hizmeti kapsamında ücretsiz danışmanlık hizmeti sağlanması ve bu hizmetin araştırmanın değişkenleri çerçevesinde değerlendirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Adler, Alfred, İnsanı Tanıma Sanatı, (Çev. Şipal, Kamuran), 23. bs, İstanbul 2022.

Afifi, Tracie O. and Others, "Physical punishment, childhood abuse and psychiatric disorders.", Child Abuse & Neglect, Volume 30, Issue 10, Year 2006, https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2006.04.006 (Last access date:10.03.2024), p. 1093-1103.

Aka, Beren, "Yetişkinkinlerde erken dönem uyumsuz şemalar ve kişilik özelliklerinin KOVID-19 korkusu ve belirsizliğe tahammülsüzlük üzerindeki etkisinin incelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Kent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2021.

Akırmak, Ümit, "The validity and reliability of the Zimbardo time perspective inventory in a Turkish sample.", Curr Psychol, Volume 40, Year 2021, https://doi.org/10.1007/s12144-019-0153-3 (Last access date:16.03.2024), p. 2327-2340.

Akkoç Arabacı, Lütfiye Nur, "Zaman perspektifi ve psikolojik iyi oluş ilişkisinde psikolojik esnekliğin aracı rolü.", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020.

Aktay, Müne, "İstismar ve ihmalin çocuk üzerindeki etkileri ve tedavisi.", Gelişim ve Psikoloji Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, Yıl 2020, 169-184.

Al Gharaibeh, Fakir / Islam, M. Rezaul, "Divorce in the Families of the UAE: A Comprehensive Review of Trends, Determinants, and Consequences.", Marriage & Family Review, Year 2024, https://doi.org/10.1080/01494929.2024.2332696 (Last access date:22.04.2024), p. 1-23.

Altunpul, Neslihan, "Üniversite öğrencilerinin çocukluk çağı istismarı ve ihmali ile suça yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.", Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2022.

Anderson, Eric C. and Others, "The relationship between uncertainty and affect.", Frontiers in Psychology, Volume 10, Year 2019, https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02504 (Last access date:09.04.2024), e. 469966.

Arbona, Consuelo and Others, "Intolerance of uncertainty and DSM-5 PTSD symptom severity among trauma exposed Latina college women.", Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, Volume 31, Issue 3, Year 2022, https://doi.org/10.1080/10926771.2020.1866132 (Last access date:22.04.2024), p. 304-321.

Arias, Ileana and Others, Child Maltreatment Surveillance; Uniform Definitions for Public Health and Recommended Data Elements, 1. ed., Gorgia, 2008.

Armsworth, Mary W. / Holaday, Margot, "The effects of psychological trauma on children and adolescents.", Journal of Counseling & Development, Volume 72, Issue 1, Year 1993, https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1993.tb02276.x (Last access date:15.01.2024), p. 49-56.

Arslan, Gökmen, "Ergenlikte algılanan duygusal istismar ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişki.", Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2015.

Arstila, Valtteri / Lloyd, Dan, Subjective Time: The Philosophy, Psychology and Neuroscience Of Temporality, 1. ed., Cambridge 2021.

Aslan, S. Halime / Alparslan, Z. Nazan, "Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği'nin Bir Üniversite Öğrencisi Örnekleminde Geçerlik, Güvenirlik Ve Faktör Yapısı.", Türk Psikiyatri Dergisi, Cilt 10, Sayı 4, Yıl 1999, s. 275-285.

Auerbach, William, "Time and timelessness in the psychoanalysis of an adult with severe childhood trauma.", Studies in Gender and Sexuality, Volum 15, Issue 3, Year 2014, https://doi.org/10.1080/15240657.2014.939020 (Last access date:20.04.2024), p. 199-213.

Avdibegović, Esmina / Brkić, Maja, "Child neglect-causes and consequences.", Psychiatria Danubina, Volume 32, Issue 3, Year 2020, https://hrcak.srce.hr/ (Last access date:11.02.2024), p. 337-342.

Aydın, Oktay / İşmen, Ayşe Esra, "18-25 Yaş Grubu Erkeklerde Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantısının İncelenmesi" Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt 18, Sayı 7, Yıl 2003, s. 7-20.

Ayduk, Özlem and Others, "Does rejection elicit hostility in rejection sensitive women?", Social Cognition, Volume 17, Issue 2, Year 1999, https://doi.org/10.1521/soco.1999.17.2.245 (Last access date:24.04.2024), p. 245-271.

Ayduk, Özlem and Others, "Individual differences in the rejection–aggression link in the hot sauce paradigm: The case of rejection sensitivity.", Journal of Experimental Social Psychology, Volume 44, Issue 3, Year 2008, https://doi.org/10.1016/j.jesp.2007.07.004 (Last access date:13.03.2024), p. 775-782.

Aytaç Alp, Aylin, "Karabük Üniversitesi öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının suçluluk-utanç duyguları ve benlik saygısı ile ilişkisinin incelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sakarya 2019.

Baldwin, Matthew, "Bringing the past to the present: Temporal self-comparison processes moderate nostalgia's effect on well-being", Doctoral Thesis, University of Kansas, Lawrence 2015.

Bandura, Albert, "Social cognitive theory: An agentic perspective.", Annual Review Of Psychology, 52, 1, Year 2001, https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.1 (Last access date:15.01.2024), p. 1-26.

Bardeen, Joseph R. and Others, "The interactive effect of worry and intolerance of uncertainty on posttraumatic stress symptoms.", Cognitive Therapy and Research, Volume 37, Year 2013, https://doi.org/10.1007/s10608-012-9512-1 (Last access date:15.01.2024), p. 742-751.

Barnow, Sven and Others, "Influence of punishment, emotional rejection, child abuse, and broken home on aggression in adolescence: An examination of aggressive adolescents in Germany.", Psychopathology, Volume 34, Issue 4, Year 2001, https://doi.org/10.1159/000049302 (Last access date:04.03.2024), p. 167-173.

Baron, Reuben M. / Kenny, David A., "The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations.", Journal Of Personality and Social Psychology, Volume 51, Issue 6, Year 1986, https://doi.org/10.1037/0022-3514.51.6.1173 (Last access date:14.04.2024), p. 1173-1182.

Baron, Samuel / Miller, Kristie, "Our concept of time.", Philosophy and Psychology of Time, Volume 9, Year 2016, https://doi.org/10.1007/978-3-319-22195-3_3 (Last access date:14.04.2024), p. 29-52.

Batista-Pinto Wiese, Elizabeth, "Culture and migration: Psychological trauma in children and adolescents.", Traumatology, Volume 16, Issue 4, Year 2010, https://doi.org/10.1177/1534765610388304 (Last access date:12.04.2024), p. 142-152.

Baumeister, Roy F. and Others, "Effects of social exclusion on cognitive processes: anticipated aloneness reduces intelligent thought.", Journal of Personality and Social Psychology, Volume 83, Issue 4, Year 2002, doi: 10.1037/0022-3514.83.4.817 (Last access date:20.04.2024), p. 817-827.

Baumeister, Roy F. and Others, "Social exclusion impairs self-regulation.", Journal of Personality and Social Psychology, Volume 88, Issue 4, Year 2005, doi:10.1037/0022-3514.88.4.589 (Last access date:20.04.2024), p. 589-604.

Bayar, Öznur, "Çocukluk istismar ve ihmalinde psikolojik sağlamlığa yönelik çocukluk dönemi destekleyici ve koruyucu faktörleri.", Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2023.

Baylan, Nesibe, "Çocukluk Çağı Travmalarının Somatizasyon İle İlişkisinde Aleksitiminin Aracı Rolü", Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.

Berdan, Neslişah, “Belirsizliğe tahammülsüzlük ile bilişsel esneklik düzeylerinin psikolojik semptomlar üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesi.”, Yüksek Lisan Tezi, Hasan Kalyancu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2021.

Berenson, Kathy / Geraldine Downey, "Self-esteem and rejection sensitivity in close relationships.", (Ed. Kernis, Michael H.), in Self-Esteem Issues and Answers, 1st Edition, London 2013, p. 367-373.

Berne, Eric, "Ego states in psychotherapy.", American Journal of Psychotherapy, Volume 11, Issue 2, Year 1957, https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapie.1957.11.2.293 (Last access date: 10.02.2024), p. 293-309.

Bernet, William, "Children of high-conflict divorce face many challenges.", Psychiatric Times, Volume 32, Issue 10, Year 2015, link.gale.com/apps/doc/A431722033/AONE?u=anon~1b18d0f6&sid=googleScholar&xid=8b926bbe (Last access date: 24.03.2024), p. 1-9.

Bernstein, Michael J. / Benfield, Jacob A., "Past perspective is related to present relationships: Past-positive and negative time perspectives differentially predict rejection sensitivity.", The Psychological Record, Volume 63, Year 2013, https://doi.org/10.11133/j.tpr.2013.63.3.014 (Last access date: 12.03.2024), p. 615-627.

Bernstein, Michael J. and Others, "Adaptive responses to social exclusion: Social rejection improves detection of real and fake smiles.", Psychological Science, Volume 19, Issue 10, Year 2008, https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2008.02187.x (Last access date: 24.04.2024), p. 981-983.

Bernstein, David P. and Others, "Initial reliability and validity of a new retrospective measure of child abuse and neglect.", The American Journal Of Psychiatry, Volume

151, Issue 8, Year 1994, https://doi.org/10.1176/ajp.151.8.1132 (Last access date: 22.03.2024), p. 1132-1136.

Bernstein, David P. and Others, "Development and validation of a brief screening version of the Childhood Trauma Questionnaire.", Child Abuse & Neglect, Volume 27, Issue 2, Year 2003, https://doi.org/10.1016/S0145-2134(02)00541-0 (Last access date: 20.04.2024), p. 169-190.

Birx, H. James, Encyclopedia of time: Science, Philosophy, Theology, & Culture, 1. ed., Los Angeles 2009.

Block, Richard A., Cognitive Models Of Psychological Time, 1. ed., New York 2014.

Boelen, Paul A. / Reijntjes, Albert, "Intolerance of uncertainty and social anxiety." Journal of Anxiety Disorders, Volume 23, Issue 1, Year 2009, https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2008.04.007 (Last access date: 24.04.2024), p. 130-135.

Boniwell, Ilona, "Beyond time management: how the latest research on time perspective and perceived time use can assist clients with time-related concerns.", International Journal of Evidence Based Coaching and Mentoring, Volume 3, Issue 2, Year 2005, https://repository.uel.ac.uk/item/8682v (Last access date: 09.04.2024), p. 61-74.

Boniwell, Ilona / Zimbardo, Philip G., "Balancing time perspective in pursuit of optimal functioning.", Positive Psychology in Practice: Promoting Human Flourishing in Work, Health, Education and Everyday Life, Year 2015, https://doi.org/10.1002/9781118996874.ch13 (Last access date: 12.04.2024), p. 223-236.

Bowlby, Richard, "Babies and toddlers in non-parental daycare can avoid stress and anxiety if they develop a lasting secondary attachment bond with one carer who is consistently accessible to them.", Attachment & Human Development, Volume 9, Issue 4, Year 2007, (Last access date: 13.03.2024), 307-319.

Boyce, W. Thomas / Ellis, Bruce J., "Biological sensitivity to context: I. An evolutionary–developmental theory of the origins and functions of stress reactivity.", Development and Psychopathology, Volume 17, Issue 2, Year 2005, doi:10.1017/S0954579405050145 (Last access date:23.04.2024), p. 271-301.

Brady, Kathleen T. / Back, Sudie E., "Childhood trauma, posttraumatic stress disorder, and alcohol dependence.", Alcohol Research: Current Reviews, Volume 34, Issue 4, Year 2012, https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3860395/ (Last access date: 19.03.2024), p. 408.

Brekalo, Maja / Keresteš, Gordana, "Remembrances of childhood rejection and loneliness in female university students: A mediating role of rejection sensitivity.", Current Psychology, Volume 43, Issue 9, Year 2024, https://doi.org/10.1007/s12144-023-05010-4 (Last access date: 24.04.2024), p. 8252-8260.

Buckley, Katherine E. and Others, "Reactions to acceptance and rejection: Effects of level and sequence of relational evaluation.", Journal of Experimental Social Psychology, Volume 40, Issue 1, Year 2004, https://doi.org/10.1016/S0022-1031(03)00064-7 (Last access date: 15.03.2024), p. 14-28.

Budner, Stanley, "Intolerance of ambiguity as a personality variable 1.", Journal of Personality, Volume 30, Issue 1, Year 1962, https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1962.tb02303.x (Last access date: 09.03.2024), p. 29-50.

Buffington, Kristine and Others, "Ten things every juvenile court judge should know about trauma and delinquency.", Juvenile and Family Court Journal, Volume 61, Issue

3, Year 2010, https://doi.org/10.1111/j.1755-6988.2010.01044.x (Last access date: 10.03.2024), p. 13-23.

Buhr, Kristine / Dugas Michael J., "The intolerance of uncertainty scale: Psychometric properties of the English version.", Behaviour Research and Therapy, Volume 40, Issue 8, Year 2002, https://doi.org/10.1016/S0005-7967(01)00092-4 (Last access date: 02.03.2024), p. 931-945.

Buhr, Kristin / Dugas, Michel J., "Investigating the construct validity of intolerance of uncertainty and its unique relationship with worry.", Journal Of Anxiety Disorders, Volume 20, Issue 2, Year 2006, https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2004.12.004 (Last access date:15.03.2024), p. 222-236.

Bulmuş, Hatice, "Çocukluk Dönemi Ruhsal Travmaların Yetişkinlik Döneminde Mağduriyet, Şiddet İçeren Davranışlar Ve Kendine Yönelik Yıkıcı Davranışlarla Yeniden Canlandırılması", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2021.

Bungert, Melanie and Others, "Rejection sensitivity and symptom severity in patients with borderline personality disorder: effects of childhood maltreatment and self-esteem.", Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulation, Volume 2, Issue 4, Year 2015, https://doi.org/10.1186/s40479-015-0025-x (Last access date:15.03.2024), p. 1-13.

Burstein, Dina and Others, "Transforming practice with HOPE (healthy outcomes from positive experiences).", Maternal and Child Health Journal, 25, 7, Year 2021, https://doi.org/10.1007/s10995-021-03173-9 (Last access date:25.04.2024), p. 1019-1024.

Butler, J. Corey and Others, "Social antecedents and consequences of interpersonal rejection sensitivity.", Personality and İndividual Differences, Volume 43, Issue 6,

Year 2007, https://doi.org/10.1016/j.paid.2007.04.006 (Last access date:20.04.2024), p. 1376-1385.

Büyüköztürk, Şener / Çokluk, Ömay / Köklü, Nilgün, Sosyal Bilimler İçin İstatistik, 27. Bs, Ankara 2018.

Carleton, R. Nicholas, "The intolerance of uncertainty construct in the context of anxiety disorders: Theoretical and practical perspectives.", Expert Review Of Neurotherapeutics, Volume 12, Issue 8, Year 2012, https://doi.org/10.1586/ern.12.82 (Last access date:18.03.2024), p. 937-947.

Carleton, R. Nicholas and Others, "Fearing the unknown: A short version of the Intolerance of Uncertainty Scale.", Journal Of Anxiety Disorders, Volume 21, Issue 1, Year 2007, https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2006.03.014 (Last access date:16.03.2024), p. 105-117.

Carstensen, Laura L. and Others, "Taking time seriously: A theory of socioemotional selectivity.", American Psychologist, Volume 54, Issue 3, Year 1999, https://doi.org/10.1037/0003-066x.54.3.165 (Last access date:14.03.2024), p. 165-181.

Casini, Erica et al, "The mediating role of emotion regulation strategies on the association between rejection sensitivity, aggression, withdrawal, and prosociality.", Emotion, Volume 22, Issue 7, Year 2022, doi: 10.1037/emo0000908 (Last access date:21.04.2024), p. 1505.

Chango, Joanna M. and Others, "Relational stressors and depressive symptoms in late adolescence: Rejection sensitivity as a vulnerability.", Journal Of Abnormal Child Psychology, Volume 40, Year 2012, https://doi.org/10.1007/s10802-011-9570-y (Last access date:21.03.2024), p. 369-379.

Chen, Charlene Y. / Hong, Ryan Y., "Intolerance of uncertainty moderates the relation between negative life events and anxiety.", Personality and Individual Differences, Volume 49, Issue 1, Year 2010, https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.03.006 (Last access date:27.04.2024), p. 49-53.

Chen, Tao and Others, "Developmental trajectory of time perspective: F rom children to older adults.", PsyCh Journal, Volume 5, Issue 4, Year 2016, https://doi.org/10.1002/pchj.140 (Last access date:24.04.2024), p. 245-255.

Chesin, Megan and Others, "The interaction between rejection sensitivity and emotional maltreatment in borderline personality disorder.", Psychopathology, Volume 48, Issue 1, Year 2015, https://doi.org/10.1159/000365196 (Last access date:12.03.2024), p. 31-35.

Child Welfare Information Gateway, Long-term consequences of child abuse and neglect, https://www.childwelfare.gov/resources/long-term-consequences-child-abuse-and-neglect/ (Last access date:12.02.2024), Washington 2019.

Clark, David A. / Beck, Aaron T., "Cognitive theory and therapy of anxiety and depression: Convergence with neurobiological findings.", Trends in Cognitive Sciences, Volume 14, Issue 9, Year 2010, https://doi.org/10.1016/j.tics.2010.06.007 (Last access date:18.03.2024), p. 418-424.

Clauss-Ehlers, Caroline S., "Forced migration among Latinx children and their families: Introducing trilateral migration trauma as a concept to reflect a forced migratory experience.", Journal of Infant Child and Adolescent Psychotherapy, Volume 18, Issue 4, Year 2019, https://doi.org/10.1080/15289168.2019.1686742 (Last access date:10.04.2024), p. 330-342.

Collins, Joanna Morgan, “The Effects of Self-Compassion, Attachment-styles, and Intolerance of Uncertainty on Trauma Outcomes”, Doctoral Thesis, Auburn University, Alabama 2023.

Copeland, William E. and Others, "Association of childhood trauma exposure with adult psychiatric disorders and functional outcomes.", JAMA Network Open, Volume 1, Issue 7, Year 2018, doi:10.1001/jamanetworkopen.2018.4493 (Last access date:24.03.2024), e. 184493-184493.

Çağlayaner, Arda / Çoklar Okutkan, Işıl, "Reddedilme duyarlılığı ile yalnızlık arasındaki ilişki: Kırılgan narsisizm, büyüklenmeci narsisizm ve benlik saygısının aracı rolü.", Klinik Psikoloji Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, Yıl 2021, s. 160-182.

Çardak, Mehmet and Others, "Perceived parenting styles and rejection sensitivity in university students.", The Online Journal of Counselling and Education, Volume 1, Isuue 3, Year 2012, https://www.researchgate.net/profile/Ozkan-Cikrikci/publication/259642504 (Last access date:24.04.2024), s. 57-69.

Çavuşoğlu, Feyza, "Cinsiyet Gruplarına Göre Çocukluk Çağı Travma Düzeylerinin İncelenmesi.", Journal of International Social Research, Cilt, 13, Sayı 73, Yıl 2020, s. 575.

Çaylak, İrem Akyüz, “Sosyal kaygı düzeyleri, çocukluk çağı travmaları, duygu düzenleme süreçleri ve dissosiyasyon arasındaki ilişkilerin incelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2022.

Çıngı, Hülya, Örnekleme Kuramı, 3. Bs., Ankara 2009.

Çivitci, Nazmiye / Baltacı, Şahin Hülya, "Üniversite öğrencilerinde zaman perspektifi, yaşam doyumu ve sosyal karşılaştırma.", Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 43, Yıl 2018, s. 107-116.

Çobanoğlu, Ayşe Nur, “Üniversite öğrencilerinde algılanan anne baba tutumları ile mükemmeliyetçilik ve yetersizlik duygusu arasındaki ilişki”, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020.

Daalman, Kirstin and Others, "Childhood trauma and auditory verbal hallucinations.", Psychological Medicine, Volume 42, Issue 12, Year 2012, https://doi.org/10.1017/S0033291712000761 (Last access date:24.04.2024), p. 2475-2484.

Davidson, Ryan D. and Others, "Psychological and biological processes in children associated with high conflict parental divorce.", Juvenile and Family Court Journal, Volume 65, Issue 1, Year 2014, https://doi.org/10.1111/jfcj.12015 (Last access date:14.03.2024), p. 29-44.

Deng, Yanhe and Others, "Romantic relationship and appearance-based rejection sensitivity: A moderated mediation model of self-rated attractiveness and appearance-contingent self-worth.", Personality and Individual Differences, Volume 142, Year 2019, https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.09.010 (Last access date:27.03.2024), p. 295-300.

Dennison, Susan M. / Stewart, Anna, "Facing rejection: New relationships, broken relationships, shame, and stalking.", International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, Volume 50, Issue 3, Year 2006, https://doi.org/10.1177/0306624x05278077 (Last access date:01.02.2024), p. 324-337.

Dereboy, Çiğdem and Others, "Çocukluk Çağı Travmalarının, Kimlik Gelişimi, Duygu Düzenleme Güçlüğü ve Psikopatoloji ile İlişkisi.", Türk Psikiyatri Dergisi, Sayı 29, Cilt 4, Yıl 2018, s. 269-278.

De Volder, Maurice L. / Lens, Willy, "Academic achievement and future time perspective as a cognitive–motivational concept.", Journal Of Personality and Social Psychology, Volume 42, Issue 3, Year 1982, https://doi.org/10.1037/0022-3514.42.3.566 (Last access date:09.03.2024), p. 566-571.

Dinç, Melek Ecem / Küçük, Kübra Ayşe, "The relationship between childhood trauma and aggression in young adulthood.", Health Sciences Quarterly, Volume 5, Year 2021, https://doi.org/10.26900/jsp.5.5.7 (Last access date: 28.04.2024), p. 163-175.

Dirican, Ayşe Hatun and Others, "The association of child abuse experiences and intolerance of uncertainty in young adults.", Psychiatry, Volume 86, Issue 3, Year 2023, https://doi.org/10.1080/00332747.2023.2205800 (Last access date: 14.03.2024), p. 214-228.

Dodge, Kenneth A. / Somberg, Daniel R., "Hostile Attributional Biases Among Aggressive Boys are Exacerbated Under Conditions of Threats to the Self.", Child Development, Volume 53, Issue 1, Year 1987, https://doi.org/10.2307/1130303 (Last access date: 02.04.2024), p. 213-224.

Doğruer, Necmiye ve Diğerleri, "Psikolojik Dayanıklılığın Yordayıcıları: Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları ve Affetme.", Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, Cilt 14, Yıl 2022, s. 242-250.

Dokgöz, Halis / Kar, Hakan, "Çocukta cinsel istismar.", Turkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics, Cilt 3, Sayı 3, Yıl 2017, s. 169-174.

Downey, Geraldine and Others, "The self-fulfilling prophecy in close relationships: rejection sensitivity and rejection by romantic partners.", Journal of personality and social psychology, Volume 75, Issue 2, Year 1998, https://doi.org/10.1037/0022-3514.75.2.545 (Last access date:02.02.2024), p. 545.

Downey, Geraldine / Khouri, Hala / Feldman, Scott I., “Early interpersonal trauma and later adjustment: The mediational role of rejection sensitivity”, (Ed. Cicchetti, D. / Toth, S. L.), in Developmental perspectives on trauma: Theory, research, and intervention, 1. ed., Rochester 1997, p.85-114.

Downey, Geraldine and Others, "Rejection sensitivity and children's interpersonal difficulties.", Child development, Volume 69. Issue 4, Year 1998, https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1998.tb06161.x (Last access date: 01.02.2024), p. 1074-1091.

Downey, Geraldine / Feldman, Scott I., "Implications of rejection sensitivity for intimate relationships." Journal of Personality and Social Psychology, Volume 70, Issue 6, Year 1996, https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.6.1327 (Last access date: 01.02.2024), p. 1327.

Downey, Geraldine and Others, "Rejection Sensitivity as an Interpersonal Vulnerability.", (Ed. Baldwın, Mark W.), in Interpersonel Cognition, 1. ed., New York 2005, s. 62-84.

Drapeau, Aline and Others, "A life-course and time perspective on the construct validity of psychological distress in women and men. Measurement invariance of the K6 across gender.", BMC Medical Research Methodology, Volume 10, Year 2010, https://doi.org/10.1186/1471-2288-10-68 (Last access date: 11.03.2024), p. 1-16.

Dugas, Michel J. and Others, "Intolerance of uncertainty and worry: Investigating specificity in a nonclinical sample.", Cognitive therapy and Research, Volume 25, Year 2001, https://doi.org/10.1023/A:1005553414688 (Last access date:19.04.2024), p. 551-558.

Dugas, Michel J. and Others, "Brief report: Intolerance of uncertainty, worry, and depression.", Cognitive Therapy and Research, Volume 28, Year 2004, https://doi.org/10.1007/s10608-004-0669-0 (Last access date:23.02.2024), p. 835-842.

Dugas, Michel J. and Others, "Intolerance of uncertainty and information processing: Evidence of biased recall and interpretations.", Cognitive Therapy and Research, Volume 29, Year 2005, https://doi.org/10.1007/s10608-005-1648-9 (Last access date:15.03.2024), p. 57-70.

Dünya Sağlık Örgütü [WHO], Çocuk kötü muamelesi, 2016, http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/ (Last access date:12.04.2024).

Dwairy, Marwan, "Parental acceptance–rejection: a fourth cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children.", Journal of Child and Family Studies, Volume 19, Issue 1, Year 2010, https://doi.org/10.1007/s10826-009-9338-y (Last access date:13.03.2024), p. 30-35.

Dye, Heather, "The impact and long-term effects of childhood trauma.", Journal of Human Behavior in the Social Environment, Volume 28, Issue 3, Year 2018, https://doi.org/10.1080/10911359.2018.1435328 (Last access date: 04.04.2024), p. 381-392.

Egeland, Byron and Others, "The long-term consequences of maltreatment in the early years: A developmental pathway model to antisocial behavior.", Children's Services: Social Policy, Research, And Practice, Volume 5, Issue 4, Year 2002, https://doi.org/10.1207/S15326918CS0504_2 (Last access date:14.02.2024), p. 249-260.

Ehnvall, A. and Others, "Pain during depression and relationship to rejection sensitivity.", Acta Psychiatrica Scandinavica, Volume 119, Issue 5, Year 2009,

https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2008.01316.x (Last access date: 19.03.2024), p. 375-382.

Ehrlich, Katherine B. and Others "Hypervigilance to rejecting stimuli in rejection sensitive individuals: Behavioral and neurocognitive evidence.", Personality and Individual Differences, Volume 85, Year 2015, https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.04.023 (Last access date:08.03.2024), p. 7-12.

Ellason, Joan W. / Ross, Colin A., "Childhood trauma and psychiatric symptoms.", Psychological Reports, Volume 80, Issue 2, Year 1997, https://doi.org/10.2466/pr0.1997.80.2.447 (Last access date: 19.03.2024), p. 447-450.

Enns, Carolyn Zerbe, "Gender issues in counseling.", in Handbook of counseling psychology, 3. ed., New York 2000, p. 601-638.

Erikson, Erik H., Childhood and Society, 2. ed., New York 1993.

Erguvan, Filiz Mine, "Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri ile psikolojik iyi olma düzeylerinin incelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2015.

Erozkan, Atilgan, "Rejection sensitivity levels with respect to attachment styles, gender, and parenting styles: A study with Turkish students.", Social Behavior and Personality: an İnternational Journal, Volume 37, Issue 1, Year 2009, https://doi.org/10.2224/sbp.2009.37.1.1 (Last access date:11.04.2024), p. 1-14.

Erozkan, Atilgan, "The childhood trauma and late adolescent rejection sensitivity.", The Anthropologist, Volume 19, Issue 2, Year 2015, https://doi.org/10.1080/09720073.2015.11891675 (Last access date:03.04.2024), p. 413-422.

Ersanlı, Kurtman ve Diğerleri, "Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği (ADİÖ): Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması.", Ondokuz Mayis University Journal of Education Faculty, Sayı 32, Cilt 1, Yıl 2013.

Ersöz, Filiz ve Diğerleri, "Belirsizlikle başa çikmada etkili olan kriterlerin araştırılması: Bir üniversite uygulaması.", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 25, Sayı 3, Yıl 2016, s. 215-232.

Euteneuer, Frank and Others, "Childhood emotional maltreatment and sensitivity to social rejection in emerging adults.", Child Abuse & Neglect, Volume 149, Year 2024, https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106604 (Last access date:01.02.2024), e. 106604.

Feldman, Scott / Downey, Geraldine, "Rejection sensitivity as a mediator of the impact of childhood exposure to family violence on adult attachment behavior.", Development and psychopathology, Volume 6, Issue 1, Year 1994, https://doi.org/10.1017/S0954579400005976 (Last access date:04.03.2024), p. 231-247.

Fergus, Thomas A. / Rowatt, Wade C., "Intolerance of uncertainty and personality: Experiential permeability is associated with difficulties tolerating uncertainty.", Personality and Individual Differences, Volume 58, Year 2014, https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.10.017 (Last access date:18.03.2024), p.128-131.

Fernández, María Lameiras and Others, "Abusos sexuales a menores: estado de la cuestión a nivel nacional e internacional.", ICEV. Revista d'Estudis de la Violencia, Volume 6, Issue 4, Year 2008, https://ibdigital.uib.es/ (Last access date:02.04.2024), p. 1-23.

Ferragut, Marta and Others, "What do we know about child sexual abuse? Myths and truths in Spain.", Journal of İnterpersonal Violence, Volume 37, Issue 1-2, Year 2022,

https://doi.org/10.1177/0886260520918579 (Last access date:30.03.2024), p. 757-775.

Figueira, Pedro / Bártolo Ribeiro, Rui, "Time perspective orientation and big-five dimensions: an exploratory study in the portuguese population.", (Ed. Ortuño, Vıctor/ Cordeıro, Pedro), in International Studies in Time Perspective, 1. ed., Coimbra 2013, p. 95-99.

Flanagan, J. Randall / Wing, Alan M., "The role of internal models in motion planning and control: evidence from grip force adjustments during movements of hand-held loads.", Journal of Neuroscience, Volume 17, Issue 4, Year 1997, https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.17-04-01519.1997 (Last access date: 12.03.2024), p. 1519-1528.

Frankl, Victor E., Yaşamı karşılamak, (Çev. Bolut, Duygu), 1. Bs, İstanbul 2022.

Fredrickson, Barbara L, "The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions.", American psychologist, Volume 56, Issue 3, 2001, https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.218 (Last access date: 12.06.2024), p. 218.

Freedman, Gili, "Rejection Sensitivity.", (Ed. Carducci, Bernardo J. and Others), in The Wiley Encyclopedia of Personality and Individual Differences: Models and Theories, 1. ed., New York 2020, s. 351-355.

Freeman, Bradley W., "Children of divorce: The differential diagnosis of contact refusal.", Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America, Volume 20, Issue 3, Year 2011, doi:10.1016/j.chc.2011.03.008 (Last access date:12.03.2024), p. 467-477.

Freeston, Mark H. and Others, "Why do people worry?.", Personality and İndividual Differences, Volume 17, Issue 6, Year 1994, https://doi.org/10.1016/0191-8869(94)90048-5 (Last access date:14.03.2024), p. 791-802.

Fremont, Wanda P., "Childhood reactions to terrorism-induced trauma: A review of the past 10 years.", Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, Volume 43, Issue 4, Year 2004, https://doi.org/10.1097/00004583-200404000-00004 (Last access date:11.02.2024), p. 381-392.

Frenkel Brunswik, Else, "Intolerance of ambiguity as an emotional and perceptual personality variable.", Journal of Personality, Volume 18, Issue 1, Year 1949, doı: 10.1111/j.1467-6494.1949.tb01236.x (Last access date:19.02.2024), p. 108.

Freud, Sigmund, Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd, (Çev. Babaoğlu, Ali Nahit), 1. bs, İstanbul 2001.

Gao, Shuling and Others, "Associations between rejection sensitivity and mental health outcomes: A meta-analytic review.", Clinical Psychology Review, Volume 57, Year 2017, https://doi.org/10.1016/j.cpr.2017.08.007 (Last access date:02.03.2024), p. 59-74.

Gao, Shuling and Others, "Associations between rejection sensitivity, aggression, and victimization: A meta-analytic review.", Trauma, Violence & Abuse, Volume 22, Issue 1, Year 2021, https://doi.org/10.1177/1524838019833005 (Last access date:14.03.2024), p. 125-135.

Gao, Shuling and Others, "Child maltreatment as a risk factor for rejection sensitivity: a three-level meta-analytic review.", Trauma, Violence, & Abuse, Volume 25, Issue 1, Year 2024, https://doi.org/10.1177/15248380231162979 (Last access date:17.03.2024), p. 680-690.

Gardner, Wendi L. and Others, "Social exclusion and selective memory: How the need to belong influences memory for social events.", Personality and Social Psychology Bulletin, Volume 26, Issue 4, Year 2000, https://doi.org/10.1177/0146167200266007 (Last access date:20.04.2024), p. 486-496.

Garris, Christopher P. and Others, "Consequences of interpersonal rejection: A cross-cultural experimental study.", Journal of Cross-Cultural Psychology, Volume 42, Issue 6, Year 2011, https://doi.org/10.1177/0022022110381428 (Last access date:20.03.2024), p. 1066-1083.

George, Darren / Mallery, Paul, SPSS for Windows Step by Step: A Simple Study Guide and Reference, 17.0 Update, 10. ed., Boston 2010.

Gewirtz Meydan, Ateret, "The relationship between child sexual abuse, self-concept and psychopathology: The moderating role of social support and perceived parental quality.", Children and Youth Services Review, Volume 113, Year 2020, https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104938 (Last access date:24.02.2024), e. 104938.

Ghaderi, Maryam and Others, "The mediating role of emotion regulation and intolerance of uncertainty in the relationship between childhood maltreatment and nonsuicidal self-injury in adolescents.", International Archives of Health Sciences, Volume 7, Issue 2, Year 2020, doı: 10.4103/iahs.iahs_21_20 96-103 (Last access date:15.03.2024), p. 96-103.

Gilbert, Ruth and Others, "Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries.", The Lancet, Volume 373, Issue 9657, Year 2009, https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)61706-7 (Last access date:20.03.2024), p. 68-81.

Giller, Esther, "What is psychological trauma.", Passages to Prevention: Prevention across Life's Spectrum, May 1999, Maryland.

Glaser, Danya, "Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework.", Child Abuse & Neglect, Volume 26, Issue 6-7, Year 2002, https://doi.org/10.1016/S0145-2134(02)00342-3 (Last access date:13.03.2024), p. 697-714.

Göncü, Aslı / Sümer, Nebi, "Rejection sensitivity, self-esteem instability, and relationship outcomes.", European Psychologist, Volume 16, Issue 4, 2011, https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000066 (Last access date:15.04.2024), p. 303-313.

Göncü Köse, Aslı and Others, "Reddedilme duyarlılığı ölçeğinin Türkçeye uyarlanması.", Nesne Psikoloji Dergisi, Cilt 5, Sayı 11, 2017, s. 383-403.

Gregorowski, Claire / Seedat, Soraya, "Addressing childhood trauma in a developmental context.", Journal of Child & Adolescent Mental Health, Volume 25, Issue 2, 2013, https://doi.org/10.2989/17280583.2013.795154 (Last access date:24.04.2024), s. 105-118.

Guiney, Hayley and Others, "Childhood sexual abuse and pervasive problems across multiple life domains: Findings from a five-decade study.", Development and Psychopathology, Volume 36, Issue 1, 2024, doi:10.1017/S0954579422001146 (Last access date:12.01.2024), p. 1-17.

Gunnar, Megan and Others, “Coping With Uncertainty: New Models of the Relations Between Hormonal, Behavioral, and Cognitive Processes”, (Ed. Palermo, David S.), in Coping With Uncertainty: Behavioral And Developmental Perspectives, 1. ed., London 2014.

Guyau, Jean-Marie, Esquisse d'une morale sans obligation, ni sanction, 1. ed., Canada 1890.

Güneri Yöyen, Elif, "Çocukluk çağı travması ve benlik saygısı.", International Journal of Social Sciences and Education Research, Cilt 3, Sayı 1, 2016, s. 265-282.

Güneş Aslan, Güler, "Türkiye'de Adli Değerlendirmeden Geçen Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar Vakaları Hakkında Bir Değerlendirme.", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 19, Cilt 73, 2020, s. 48-68.

Hadianfard, H. And Others, "The role of childhood trauma, time perspective and experiential avoidance on post traumatic stress disorder: Applying of structural equation modeling.", Armaghane Danesh, Volume 25, Issue 2, 2020, http://armaghanj.yums.ac.ir/browse.php?a_code=A-10-1925-1&sid=1&slc_lang=en (Last access date:24.02.2024), p. 328-343.

Hafner, Nuala and Others, "Dispositional mindfulness, rejection sensitivity, and behavioural responses to rejection: The role of emotion regulation.", Australian Journal of Psychology, Volume 71, Issue 2, 2019, https://doi.org/10.1111/ajpy.12224 (Last access date:20.04.2024), p. 163-170.

Haidl, Theresa Katharina and Others, "Is there a diagnosis-specific influence of childhood trauma on later educational attainment? A machine learning analysis in a large help-seeking sample.", Journal Of Psychiatric Research, Volume 138, 2021, https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2021.04.040 (Last access date:20.03.2024), p. 591-597.

Harb, Gerlinde C. and Others, "The psychometric properties of the Interpersonal Sensitivity Measure in social anxiety disorder.", Behaviour Research And Therapy, Volume 40, Issue 8, 2002, https://doi.org/10.1016/S0005-7967(01)00125-5 (Last access date:11.03.2024), p. 961-979.

Hardner, Kimberly and Others, "Examining the relationship between higher educational attainment, trauma symptoms, and internalizing behaviors in child sexual abuse survivors.", Child Abuse & Neglect, Issue 86, 2018, https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.10.007 (Last access date:01.03.2024), p. 375-383.

Hart, Stuart N. / Brassard, Marla R., "Psychological maltreatment: Progress achieved.", Development and Psychopathology, Volume 3, Issue 1, 1991, doi:10.1017/S0954579400005095 (Last access date:01.03.2024), p. 61-70.

Hart, Stuart and Others, "Evidence for the effects of psychological maltreatment.", Journal of Emotional Abuse, Volume 1, Issue 1, 1997, https://doi.org/10.1300/J135v01n01_03 (Last access date:21.03.2024), p. 27-58.

Hatipoğlu, Feyza Nur, "Kaygının yordayıcıları olarak ebeveyn kabul-reddi, bilişsel esneklik, belirsizliğe tahammülsüzlük ve bilişsel davranışsal kaçınma", Yüksek Lisans Tezi, Sebahattin Zaim Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2022.

Hayes, Andrew, Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis, Second Edition: A Regression-Based Approach (Methodology in the Social Sciences), 2. ed., New York 2013.

Hazan, Cindy / Shaver, Phillip R., "Attachment as an organizational framework for research on close relationships.", Psychological Inquiry, Volume 5, Issue 1, 1994, https://doi.org/10.1207/s15327965pli0501_1 (Last access date:20.04.2024), p. 1-22.

Hendricks, Jon / Peters, Calvin B., "The times of our lives.", American Behavioral Scientist, Volume 29, Issue 6, 1986, https://doi.org/10.1177/00027648602900600 (Last access date:12.03.2024), p. 662-678.

Heptinstall, Ellen and Others, "PTSD and depression in refugee children: Associations with pre-migration trauma and post-migration stress.", European Child & Adolescent Psychiatry, Volume 13, 2004, https://doi.org/10.1007/s00787-004-0422-y (Last access date:22.02.2024), p. 373-380.

Herman, Judith Lewis, Travma ve İyileşme: şiddetin sonuçları ev içi istismardan siyasi teröre, (Çev. Tosun, Tamer), 5. Bs, İstanbul 2007.

Hıdır, Melis / Kılınç, Fatma Elif, "Çocukluk döneminde cinsel istismar üzerine yapılan çalışmaların içerik analizi.", Türkiye Sağlık Araştırmaları Dergisi, Sayı 1, Cilt 1, 2020, p. 23-40.

Hillen, Marij A. and Others, "Tolerance of uncertainty: Conceptual analysis, integrative model, and implications for healthcare.", Social Science & Medicine, Volume 180, 2017, https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.03.024 (Last access date:15.02.2024), p. 62-75.

Hjelseng, Ingrid Varvin and Others, "Childhood trauma is associated with poorer social functioning in severe mental disorders both during an active illness phase and in remission.", Schizophrenia Research, Volume 243, 2022, https://doi.org/10.1016/j.schres.2020.03.015 (Last access date:25.04.2024), p. 241-246.

Hogg, Michael A., "Uncertainty–identity theory.", Advances in Experimental Social Psychology, Volume 39, 2007, https://doi.org/10.1016/S0065-2601(06)39002-8 (Last access date:10.02.2024), p. 69-126.

Holman, E. Alison / Zimbardo, Philip G., "The social language of time: The time perspective–social network connection.", Basic and Applied Social Psychology, Volume 31, Issue 2, 2009, https://doi.org/10.1080/01973530902880415 (Last access date:11.02.2024), p. 136-147.

Hosseini Ramaghani, Nasrin Alsadat and Others, "The mediating role of the metacognition, time perspectives and experiential avoidance on the relationship between childhood trauma and post-traumatic stress disorder symptoms.", European journal of psychotraumatology, Volume 10, Issue 1, 2019, https://doi.org/10.1080/20008198.2019.1648173 (Last access date: 01.04.2024), e. 1648173.

Hovens, Jacqueline G. F. M. and Others, "Childhood life events and childhood trauma in adult patients with depressive, anxiety and comorbid disorders vs. controls." Acta psychiatrica scandinavica, Volume 122, Issue 1, 2010, https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2009.01491.x (Last access date: 04.05.2024), p. 66-74.

Huang, Larke N. and Others, "SAMHSA's Concept of Truama and Guidance for a Trauma-Informed Approach.", Substance Abuse and Mental Health Services Administration, Maryland 2014.

Ibrahim, Dara M. and Others, "Adults' remembrances of parental acceptance–rejection in childhood predict current rejection sensitivity in adulthood.", Family and Consumer Sciences Research Journal, Volume 44, Issue 1, 2015, https://doi.org/10.1111/fcsr.12119 (Last access date: 16.04.2024), p. 51-62.

İnan, Eda, "Travma, Bağlanma, Ruhsal Dayanıklılık Kavramları Ve Bu Kavramlar Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli 2015.

İskenderoğlu, İrem, "Obsesif kompulsif belirtiler, belirsizliğe tahammülsüzlük ve kaygı arasındaki ilişki: Covid-19 sürecine özgü bir çalışma.", Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2022.

İşleyen, Hilal Meliha, “Üniversite öğrencilerinde duygusal zekâ, belirsizliğe tahammülsüzlük ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2021.

Jacobs, Nicky / Harper, Brit, "The effects of rejection sensitivity on reactive and proactive aggression.", Aggressive Behavior, Volume 39, Issue 1, 2013, https://doi.org/10.1002/ab.21455 (Last access date: 24.04.2024), s. 3-12.

Jin, Min Jin and Others "Effect of behavioral inhibition system and childhood emotional neglect on serotonergic activity, negative affect, and rejection sensitivity in non-clinical adults.", PLoS One, Volume 13, Issue 11, 2018, https://doi.org/10.1371/journal.pone.0207746 (Last access date: 02.01.2024), e 0207746.

Jittayuthd, Sila, "A Journey through Rejection Sensitivity: The Roadmap Model to Posttraumatic Stress Disorder.", Doctoral Thesis, University of Exeter, Exeter 2022.

Jones, Payton J. / McNally, Richard J., "Does broadening one's concept of trauma undermine resilience?.", Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, Volume 14, Issue 1, 2022, https://doi.org/10.1037/tra0001063 (Last access date:03.02.2024), p. 131.

Joshi, Paramjit T. / O'donnell, Deborah A., "Consequences of child exposure to war and terrorism.", Clinical Child And Family Psychology Review, Volume 6, 2003, https://doi.org/10.1023/B:CCFP.0000006294.88201.68 (Last access date: 08.01.2024), p. 275-292.

Kalmakis, Karen A. / Chandler, Genevieve E., "Adverse childhood experiences: towards a clear conceptual meaning." Journal of Advanced Nursing, Volume 70, Issue 7, 2014, https://doi.org/10.1111/jan.12329 (Last access date: 10.04.2024), p. 1489-1501.

Kaplan, Sandra and Others, "Child and adolescent abuse and neglect research: A review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect.", Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, Volume 38, Issue 10, 1999, https://doi.org/10.1097/00004583-199910000-00009 (Last access date: 23.04.2024), p. 1214-1222.

Karan, Aslı, "Çocukluk çağı travmalarının dissosiyatif yaşantılar ile ilişkisi: Zaman perspektifi ve duygu düzenlemenin aracı rolü.", Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2021.

Karataş, Uğur Yiğit, "Affetmemenin yordayıcıları olarak çocukluk çağı travmaları ve bilişsel duygu düzenlemenin incelenmesi.", Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli 2020.

Karayılan, Ayşe, "Yaşam seyri teorisi açısından aile kaynaklı sorunlar ve zaman perspektifinin kompulsif satın alma ve materyalizmle ilişkisi üzerine bir araştırma.", Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2023.

Kashdan, Todd B. / Rottenberg, Jonathan, "Psychological flexibility as a fundamental aspect of health.", Clinical psychology review, Volume 30, Issue 7, 2010, https://doi.org/10.1016/j.cpr.2010.03.001 (Last access date: 15.06.2024), p. 865-878.

Kassirer, Jerome P. / Kopelman, Richard I., "Tolerating uncertainty.", Hospital Practice, Volume 22, Issue 4, 1987, https://doi.org/10.1080/21548331.1987.11707687 (Last access date: 15.04.2024), p. 21-28.

Kawamoto, Taishi and Others, "Curious people are less affected by social rejection.", Personality and Individual Differences, Issue 105, 2017, https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.10.006 (Last access date: 21.04.2024), p. 264-267.

Kenrick, Douglas T. and Others, "Renovating the pyramid of needs: Contemporary extensions built upon ancient foundations." Perspectives on Psychological Science, Volume 5, Issue 3, 2010, https://doi.org/10.1177/1745691610369469 (Last access date: 01.04.2024), p. 292-314.

Keough, Kelli A. and Others, "Who's smoking, drinking, and using drugs? Time perspective as a predictor of substance use.", Basic and Applied Social Psychology, Volume 21, Issue 2, 1999, https://doi.org/10.1207/S15324834BA210207 (Last access date: 13.02.2024), p. 149-164.

Khaleque, Abdul, "Parental love and human development: Implications of parental acceptance-rejection theory.", Pakistan Journal of Psychological Research, Volume 17, Issue 3-4, 2002, https://go.gale.com/ (Last access date:22.03.2024), p. 111-123.

Khaleque, Abdul, "Interpersonal Acceptance-Rejection Theory: Progress and Prospects.", Interpersonal Acceptance, Volume 11, Issue 1, 2017, https://isipar.uconn.edu/ (Last access date:05.02.2024), p. 7-9.

Khaleque, Abdul / Ali, Sumbleen, "A systematic review of meta-analyses of research on interpersonal acceptance–rejection theory: Constructs and measures.", Journal of Family Theory & Review, Volume 9, Issue 4, 2017, https://doi.org/10.1111/jftr.12228 (Last access date:19.02.2024), p. 441-458.

Khaleque, Abdul and Others, "Perceived parental acceptance–rejection in childhood predict psychological adjustment and rejection sensitivity in adulthood.", Psychological Studies, Volume 64, 2019, https://doi.org/10.1007/s12646-019-00508-z (Last access date:03.02.2024), p. 447-454.

Kıran, Hazal / Kandemir, Binnaz, "Üniversite Öğrencilerinde Bağlanma Stillerine Göre Reddedilme Duyarlılığı ve Şiddet Eğiliminin İncelenmesi.", Socıal Mentalıty And Researcher Thınkers Journal (Smart Journal), Cilt 7, Sayı 53, 2022, s. 3223-3232.

Kim, Boyoung and Others, "Tolerance of uncertainty: Links to happenstance, career decision self-efficacy, and career satisfaction.", The Career Development Quarterly, Volume 64, Issue 2, 2016, https://doi.org/10.1002/cdq.12047 (Last access date:14.02.2024), p. 140-152.

Kirzhetska, Mariia S. and Others, "Peculiarities of tolerance to uncertainty of people in late adulhood as a factor affecting mental well-being.", Wiadomości Lek, Volume 75, Issue 8, 2022, https://wiadlek.pl/wp-content/uploads/archive/2022/08/WLek202208104.pdf (Last access date:09.02.2024), p. 1839-1844.

Klamut, Ryszard, Cel, czas, sens życia, Vol. 75. Towarzystwo Naukowe KUL, 2002.

Koç, Feyza ve Diğerleri, "Hangi bulgular fiziksel istismarı düşündürür.", The Journal of Pediatric Research, Cilt 1, Sayı 1, 2014, s. 1-5.

Koerner, Naomi / Dugas, Michel J., "A cognitive model of generalized anxiety disorder: The role of intolerance of uncertainty.", (Ed. Davey, Graham C. L. / Wells, Adrian), in Worry and its psychological disorders: Theory, assessment and treatment, 1. ed., New Jersey 2006, p. 201-216.

Korkmaz, Hande / Güloğlu, Berna, "The role of uncertainty tolerance and meaning in life on depression and anxiety throughout Covid-19 pandemic.", Personality and İndividual Differences, Volume 179, 2021, https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.110952 (Last access date: 14.02.2024), e. 110952.

Kostić, Aleksandra / Chadee, Derek, “Time for time perspective.", (Ed. Kostić, Aleksandra / Chadee, Derek), in Time Perspective: Theory and Practice, 1. ed., London 2017, p. 1-8.

Kourt, Remzi, “18-24 yaş arası üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının dissosiyatif yaşantılar ve suçluluk-utanç duyguları ile ilişkisinin incelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011.

Kousky, Carolyn, "Impacts of natural disasters on children.", The Future of Children, Volume 26, Issue 1, 2016, https://www. jstor .org /stable/43755231 (Last access date: 07.02.2024), p. 73-92.

Kökdemir, Gonca Yaprak, “Anne-babadan algılanan kabul-red ile yetişkin duygusal bağlantı boyutlarının ilişkisi: Reddedilmenin gelişiminin aracı rolü” Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016.

Kraines, Morganne A. / Wells, Tony T., "Reddedilme duyarlılığı ve depresyon: Problem çözme yoluyla dolaylı etkiler.", Psikiyatri, Volume 80, Issue 1, 2017, https://doi.org/10.1080/00332747.2016.1185891 (Last access date: 15.03.2024), p. 55-63.

Kubin Mete, Başak, “İstismar-İhmal Geçmişi Ve Romantik İlişkide Bağlanma: Bilişsel Duygu Düzenleme Ve Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Rolü”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2023.

Lange, Aurelie M. C. and Others, "Parental conflicts and posttraumatic stress of children in high-conflict divorce families.", Journal of Child & Adolescent Trauma, Volume 15, Issue 3, 2022, https://doi.org/10.1007/s40653-021-00410-9 (Last access date: 05.03.2024), p. 615-625.

Lansford, Jennifer E. and Others, "Early physical abuse and later violent delinquency: A prospective longitudinal study.", Child Maltreatment, Volume 12, Issue 3, 2007, https://doi.org/10.1177/1077559507301841 (Last access date: 29.04.2024), p. 233-245.

Leary, Mark R., "Emotional responses to interpersonal rejection.", Dialogues in clinical neuroscience, Volume 17, Issue 4, 2015, https://doi.org/10.31887/DCNS.2015.17.4/mleary (Last access date:23.01.2024), p. 435-441.

Lev Wiesel, Rachel / Sternberg, Rotem, "Victimized at home revictimized by peers: Domestic child abuse a risk factor for social rejection.", Child and Adolescent Social Work Journal, Volume 29, 2012, https://doi.org/10.1007/s10560-012-0258-0 (Last access date:01.02.2024), 203-220.

Levin, Iris / Zakay, Dan, Time and Human Cognition: A Life-Span Perspective, 1. ed., Minnesota 1989.

Levin, Kurt, Field Theory in Social Science, (Ed. Cartwright, Dorwin), 1. ed., New York 1951.

Levine, Peter A., Travma ve Anı, (Çev. Savaş, Pınar), 1. Bs, İstanbul 2015.

Levine, Robert N., A Geography Of Time: On Tempo, Culture, And The Pace Of Life, 1. ed., New York 2008.

Levy, Sheri R. / Ayduk, Özlem / Downey, Geraldine, "The Role Of Rejection Sensitivity in People's Relationships with Significant Others and Valued Social Groups", (Ed. Leary, Mark R.), in Interpersonal Rejection, 1. ed., Oxford 2001, p. 251-289.

Li, Yichu / Liang, Yiming, "The effect of childhood trauma on complex posttraumatic stress disorder: the role of self-esteem.", European Journal Of Psychotraumatology, Volume 14, Issue 2, 2023 https://doi.org/10.1080/20008066.2023.2272478 (Last access date:24.04.2024), e. 2272478.

Lindley, Dennis V., Understanding Uncertainty, 11. ed., New Jersey 2013.

Liu, Richard T. and Others, "Rejection sensitivity and depression: mediation by stress generation.", Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes, Volume 77, Issue 1, 2014, https://doi.org/10.1521/psyc.2014.77.1.86 (Last access date:24.04.2024), p. 86-97.

Llabre, Maria M. and Others, "Psychological distress in young adults exposed to war-related trauma in childhood.", Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, Volume 44, Issue 1, 2015, https://doi.org/10.1080/15374416.2013.828295 (Last access date:24.01.2024), p. 169-180.

London, Bonita and Others, "Social causes and consequences of rejection sensitivity.", Journal of Research on Adolescence, Volume 17, Issue 3, 2007, https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2007.00531.x (Last access date:25.04.2024), p. 481-506.

Lord, Kayla A. and Others, "Social anxiety, rejection sensitivity, and theory of mind decoding ability.", Journal of Clinical Psychology, Volume 78, Issue 4, 2022, https://doi.org/10.1002/jclp.23242 (Last access date:25.04.2024), p. 656-670.

Lubit, Roy and Others, "Impact of trauma on children.", Journal of Psychiatric Practice, Volume 9, Issue 2, 2003, https://journals.lww.com/ (Last access date:15.02.2024), p. 128-138.

Luterek, Jane A. and Others, "Interpersonal rejection sensitivity in childhood sexual abuse survivors: Mediator of depressive symptoms and anger suppression." Journal of Interpersonal Violence, Volume 19, Issue 1, 2004, https://doi.org/10.1177/0886260503259052 (Last access date:12.03.2024), p.90-107.

Lytvyn, Serhii V., "Tolerance of uncertainty and executive dysfunction in people with psychological trauma.", International Academy Journal Web of Scholar, Volume 6, Issue 48, 2020, https://doi.org/10.31435/rsglobal_wos/30062020/7125 (Last access date:20.04.2024), p. 3-9.

Macksoud, Mona S. / Dyregrov, Atle / Raundalen, Magne, "Traumatic war experiences and their effects on children.", (Ed. Wilson, JP, Raphael, B.), in International Handbook of Traumatic Stress Syndromes, Boston, 1993, p. 625-633.

Maggi, Stefania and Others, "The social determinants of early child development: an overview.", Journal of Paediatrics and Child Health, Volume 46, Issue 11, 2010, https://doi.org/10.1111/j.1440-1754.2010.01817.x (Last access date: 15.04.2024), p. 627-635.

Malagón Amor, Ángeles and Others, "Family features of social withdrawal syndrome (hikikomori).", Frontiers in Psychiatry, Volume 11, 2020, https://doi.org/10.3389/fpsyt.2020.00138 (Last access date: 23.04.2024), p. 138.

Mallett, Rebecca and Others, "Behind the masks: A cross-sectional study on intolerance of uncertainty, perceived vulnerability to disease and psychological flexibility in relation to state anxiety and wellbeing during the COVID-19 pandemic.", Journal of Contextual Behavioral Science, Volume 22, 2021, https://doi.org/10.1016/j.jcbs.2021.09.003 (Last access date: 25.04.2024), p. 52-62.

Mares, Leo S. and Others, "Adverse childhood experiences and depression, anxiety, and eating disorders: The mediating role of intolerance of uncertainty and emotion regulation difficulty.", Traumatology, 2023, https://doi.org/10.1037/trm0000442 (Last access date: 09.04.2024).

Marshall, Jordan E., "The Relationship between Childhood Sexual Abuse, Attachment Style, Rejection, and Risk Recognition.", Illinois State University, Normal 2019.

Maschi, Tina and Others, "The aftermath of childhood trauma on late life mental and physical health: A review of the literature.", Traumatology, Volume 19, Issue 1, 2013, https://doi.org/10.1177/1534765612437377 (Last access date:05.02.2024), p. 49-64.

Maslow, Abraham H., "A theory of human motivation. Psychological Review", Psychological Review, Volume 50, Issue 4, 1943, p. 370-396.

Masten, Ann S. / Gewirtz, Abigail H., "Resilience in development: The importance of early childhood.", The Encyclopedia on Early Childhood Development, 2. ed., Canada 2006, s. 1-6.

Maté, Gabor, "Addiction: Childhood trauma, stress and the biology of addiction.", Journal of Restorative Medicine, Volume 1, Issue 1, 2012, journal.restorativemedicine.org (Last access date:03.01.2024), p. 56-63.

Mathews, Carol A. et al, "Childhood trauma and obsessive-compulsive symptoms.", Depression and Anxiety, Volume 25, Issue 9, 2008, https://doi.org/10.1002/da.20316 (Last access date: 01.04.2024), p.742-751.

McEvoy, Peter M. and Others, "Achieving certainty about the structure of intolerance of uncertainty in a treatment-seeking sample with anxiety and depression.", Journal of Anxiety Disorders, Volume 25, Issue 1, 2011, https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2010.08.010 (Last access date: 22.04.2024), p. 112-122.

McEvoy, Peter M. / Mahoney, Alison E. J., "To be sure, to be sure: Intolerance of uncertainty mediates symptoms of various anxiety disorders and depression." Behavior Therapy, Volume 43, Issue 3, 2012, https://doi.org/10.1016/j.beth.2011.02.007 (Last access date: 29.03.2024), p. 533-545.

McFarlane, Alexander C. / Van Hooff, Miranda, "Impact of childhood exposure to a natural disaster on adult mental health: 20-year longitudinal follow-up study.", The British Journal of Psychiatry, Volume 195, Issue 2, 2009, doi:10.1192/bjp.bp.108.054270 (Last access date: 02.04.2024), p.142-148.

McGrath, Joseph E. / Tschan, Franziska, Temporal Matters in Social Psychology: Examining the Role of Time in The Lives of Groups and İndividuals, 1. ed., Washington 2004.

McKay, Dean, "The trauma of divorce: reducing the impact of separation on children.", https://www.aaets.org/traumatic-stress-library/the-trauma-of-divorce-reducing-the-impact-of-separation-on-children (Last access date: 02.05.2024).

Meehan, Kevin B. and Others, "Rejection sensitivity and interpersonal behavior in daily life.", Personality and Individual Differences, Volume 126, 2018, https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.01.029 (Last access date: 24.04.2024), p. 109-115.

Mello, Zena R. / Worrell, Frank C., "The relationship of time perspective to age, gender, and academic achievement among academically talented adolescents.", Journal for the Education of the Gifted, Volume 29, Issue 3, 2006, https://doi.org/10.1177/01623532060290 (Last access date: 26.04.2024), p. 271-289.

Mennen, Ferol E. and Others, "Child neglect: Definition and identification of youth's experiences in official reports of maltreatment.", Child Abuse & Neglect, Volume 34, Issue 9, 2010, https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2010.02.007 (Last access date: 12.04.2024), p. 647-658.

Meşe, Ruveyda Hatice, "Çocukluk çağı travmaları, psikolojik katılık ve psikolojik esneklik ile depresyon, anksiyete ve stres arasındaki ilişkilerin incelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2021.

Morgan, Julie / Banerjee, Robin, "Post-event processing and autobiographical memory in social anxiety: The influence of negative feedback and rumination.", Journal of Anxiety Disorders, Volume 22, Issue 7, 2008, https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2008.01.001 (Last access date: 18.03.2024), 1190-1204.

Morgenroth, Olaf and Others, "Time will tell: Time perspective as a source for metacognitive emotion-focused coping and its measurement.", Personality and Individual Differences, Volume 168, 2021, https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110367 (Last access date: 10.04.2024), e. 110367.

Morriss, Jayne and Others, "What is going on around here? Intolerance of uncertainty predicts threat generalization.", PloS One, Volume 11, Issue 5, 2016, https://doi.org/10.1371/journal.pone.0154494 (Last access date: 12.04.2024), e. 0154494.

Mozley, Michaela M. and Others, "The roles of trauma exposure, rejection sensitivity, and callous-unemotional traits in the aggressive behavior of justice-involved youth: A moderated mediation model.", Aggressive Behavior, Volume 44, Issue 3, 2018, https://doi.org/10.1002/ab.21749 (Last access date: 22.04.2024), p. 268-275.

Mölder, Bruno / Arstila, Valtteri, “Introduction:Time in Philosophy and Psychology”, (Ed. Mölder, Bruno and Others), in Philosophy and Psychology of Time, 9. ed., London 2016, p. 1-8.

Muro, Anna and Others, "To what extent is personality associated with time perspective?.", Anales de Psicología/Annals of Psychology, Volume 31, Issue 2, 2015, https://doi.org/10.6018/analesps.31.2.172391 (Last access date: 15.02.2024), p. 488-493.

Murphy, Elizabeth A., Intolerance Of Uncertainty And Rejection Sensitivity Mediate The Relationship Between Adult Attachment And Worry., Doctoral Thesis, Roosevelt University, Chicago 2021.

Murphy, Anna M. / Russell, Gemma, "Rejection sensitivity, jealousy, and the relationship to interpersonal aggression.", Journal of İnterpersonal Violence, Volume 33, Issue 13, 2018, https://doi.org/10.1177/0886260515622572 (Last access date: 24.02.2024), p. 2118-2129.

Nedeljkovic, Jasmina, Effects of Time Perspectives on Academic Studies, (Ed. Kostic, Aleksandra / Chaade, Derek), in Time Perspective: Theory and Practice, 1. ed., Londra 2017.

Nesdale, Drew and Others, "Peer group rejection in childhood: Effects of rejection ambiguity, rejection sensitivity, and social acumen.", Journal of Social Issues, Volume 70, Issue 1, 2014, https://doi.org/10.1111/josi.12044 (Last access date: 01.03.2024), p. 12-28.

Noll, Jennie G. et al, "Association of maltreatment with high-risk internet behaviors and offline encounters.", Pediatrics, Volume 131, Issue 2, 2013, https://doi.org/10.1542/peds.2012-1281 (Last access date:11.04.2024), p. 510-517.

Norman, Rosana E. and Others, "The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: a systematic review and meta-analysis.", Plos Medicine, Volume 9, Issue 11, 2012, https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001349 (Last access date:21.02.2024), e. 1001349.

Norona, Jerika C. / Welsh, Deborah P., "Rejection sensitivity and relationship satisfaction in dating relationships: The mediating role of differentiation of self.", Couple and Family Psychology: Research and Practice, Volume 5, Issue 2, 2016, https://doi.org/10.1037/cfp0000056 (Last access date:12.04.2024), p. 124-135.

Norton, Peter J., "A psychometric analysis of the Intolerance of Uncertainty Scale among four racial groups.", Journal Of Anxiety Disorders, Volume 19, Issue 6, 2005, https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2004.08.002 (Last access date:19.03.2024), p. 699-707.

Nowland, Rebecca and Others, "Influence of loneliness and rejection sensitivity on threat sensitivity in romantic relationships in young and middle-aged adults.", Personality and Individual Differences, Volume 131, 2018, https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.04.047 (Last access date:21.04.2024), p. 185-190.

Okayama, Sakiko and Others, "Intolerance of Uncertainty and Psychological Flexibility as Predictors of Mental Health from Adolescence to Old Age.", https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-3531004/v1 (26.04.2024).

Overstreet, Stacy / Tara Mathews, "Challenges associated with exposure to chronic trauma: Using a public health framework to foster resilient outcomes among youth.", Psychology in the Schools, Volume 48, Issue 7, 2011, https://doi.org/10.1002/pits.20584 (Last access date:09.01.2024), p. 738-754.

Özen, Ayça and Others, "Predicting friendship quality with rejection sensitivity and attachment security.", Journal of Social and Personal Relationships, Volume 28, Issue 2, 2011, https://doi.org/10.1177/0265407510380607 (Last access date:14.03.2024), p. 163-181.

Özgen, Hatice, "Fiziksel ve duygusal istismarın önlenmesi sürecinde öğrenci odaklı çok düzeyli müdahale uygulamalarının geliştirilmesi", Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum 2023.

Paavilainen, Eija / Tarkka, Marja Terttu, "Definition and identification of child abuse by Finnish public health nurses.", Public Health Nursing, Volume 20, Issue 1, 2003,

https://doi.org/10.1046/j.1525-1446.2003.20107.x (Last access date:21.02.2024), p. 49-55.

Palermo, Davis S., Coping With Uncertainty: Behavioral And Developmental Perspectives, 1. ed., London 2014.

Parker, Suzanne C., “Increasing Tolerance of Uncertainty”, Doctoral Thesis, American University, Whashington 2020.

Pavlova, Elizaveta M. / Kornilova, Tatyana V., "Creativity and tolerance for uncertainty predict the engagement of emotional intelligence in personal decision making.", Psychology in Russia: State of the Art. Scientific Yearbook, Volume 6, Issue 4, 2013, https://cyberleninka.ru/article/n/creativity-and-tolerance-for-uncertainty-predict-the-engagement-of-emotional-intelligence-in-personal-decision-making (Last access date:10.03.2024), p. 34-46.

Pearlman, Laurie Anne / Saakvitne, Karen W., Trauma and The Therapist: Countertransference and Vicarious Traumatization in Psychotherapy with İncest Survivors., 1. Edition, New York, 1995.

Peetsma, Thea T. D., "Future time perspective as a predictor of school investment.", Scandinavian Journal of Educational Research, Volume 44, Issue 2, 2000, https://doi.org/10.1080/713696667 (Last access date:22.04.2024), p. 177-192.

Peker, Esra, “Çocukluk çağı travmaları, yetişkinlik döneminde bağlanma biçimi ve öz anlayış arasındaki ilişkilerin incelenmesi.”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017.

Philippe, Frederick L. and Others, "The role of autobiographical memory networks in the experience of negative emotions: how our remembered past elicits our current

feelings.", Emotion, Volume 11, Issue 6, 2011, https://doi.org/10.1037/a0025848 (Last access date:22.05.2024), p. 1279.

Pickett, Cynthia L. and Others, "Getting a cue: The need to belong and enhanced sensitivity to social cues.", Personality and Social Psychology Bulletin, Volume 30, Issue 9, 2004, https://doi.org/10.1177/0146167203262085 (Last access date:22.04.2024), p. 1095-1107.

Pietrzak, Janina and Others, "Rejection sensitivity as an interpersonal vulnerability.", (Ed. Baldwin, Mark W.), in Interpersonal Cognition, 1. Ed, New York 2005, s. 62-84.

Place, Patricia J. and Others, "Full statistical mediation of the relationship between trauma and depressive symptoms." International Journal of Psychology, Volume 53, Issue 2, 2018, https://doi.org/10.1002/ijop.12279 (Last access date:07.03.2024), p. 142-149.

Porche, Michelle V. and Others, "Childhood trauma and psychiatric disorders as correlates of school dropout in a national sample of young adults.", Child Development, Volume 82, Issue 3, 2011, https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01534.x (Last access date: 5.03.2024), p. 982-998.

Przepiorka, Aneta / Sobol Kwapinska, Malgorzata, "People with positive time perspective are more grateful and happier: Gratitude mediates the relationship between time perspective and life satisfaction.", Journal Of Happiness Studies, Volume 22, 2021, https://doi.org/10.1007/s10902-020-00221-z (Last access date:18.03.2024), p. 113-126.

Quinlan, Elly and Others, "'This wasn't in the manual': a qualitative exploration of tolerance of uncertainty in the practicing psychology context.", Australian Psychologist, Volume 56, Issue 2, 2021,

https://doi.org/10.1080/00050067.2020.1829451 (Last access date:15.03.2024), p. 154-167.

Ramadan, Amina and Others, "Refugee Children in Berlin: War and Migration-related Trauma and Biological Embedding.", Psychoneuroendocrinology, Volume 160, 2024, https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2023.106759 (Last access date: 16.04.2024), p. 106759.

Ramadas, Louise and Others, "Role of emotion regulation and mentalizing in rejection sensitivity: The specific relationship to potentially psychologically traumatic event.", Personality and Individual Differences, Volume 218, 2024, https://doi.org/10.1016/j.paid.2023.112461 (Last access date: 20.04.2024), e. 112461.

Ravitz, Alan, "Helping families and children in high conflict divorces.", Adolescent Psychiatry, Volume 1, Issue 3, 2011, https://www.ingentaconnect.com/ (Last access date: 19.03.2024), p. 204-209.

Rees, C. A., "Understanding emotional abuse.", Archives of disease in childhood, Volume 95, Issue 1, Year 2010, p. 59-67.

Reichenbach, Hans, The Direction of Time, 1. ed., New York 1991.

Reis Dennis, Samuel and Others, "Tolerance for uncertainty and professional development: a normative analysis.", Journal Of General İnternal Medicine, Volume 36, Issue 8, 2021, https://doi.org/10.1007/s11606-020-06538-y (Last access date: 16.03.2024), p. 2408-2413.

Richards, Jenelle A., "Developmental Timing of Trauma and Rejection Sensitivity.", Master's Thesis, McNair Scholar The Pennsylvania State University, Pennsylvannia 2017.

Rigazio DiGilio, Sandra / Ki, Ppudah, "Resilience relative to Korean families.", (Ed. Becvar, Dorothy S.), in Handbook of Family Resilience, 1. ed., New York 2012, p. 245-266.

Rohner, Ronald P., "Worldwide tests of parental acceptance-rejection theory: An overview.", Behavior Science Research, Volume 15, Issue 1, 1980, https://doi.org/10.1177/106939718001500102 (Last access date: 21.04.2024), p. 1-21.

Rohner, Ronald P., "The parental 'acceptance-rejection syndrome': universal correlates of perceived rejection.", American psychologist, Volume 59, Issue 8, 2004, https://doi.org/10.1037/0003-066x.59.8.830 (Last access date: 02.04.2024), p. 830.

Rohner, Ronald P., "Introduction to interpersonal acceptance-rejection theory (IPARTheory) and evidence.", Online Readings in Psychology and Culture, Volume 6, Issue 1, 2021, https://doi.org/10.9707/2307-0919.1055 (Last access date: 11.03.2024), p. 1-62.

Rohner, Ronald P. and Others, "Parental acceptance-rejection: Theory, methods, cross-cultural evidence, and implications.", Ethos, Volume 33, Issue 3, 2005, https://doi.org/10.1525/eth.2005.33.3.299 (Last access date:02.01.2024), p. 299-334.

Rohner, Ronald P. and Others, "Intimate partner acceptance, parental acceptance in childhood, and psychological adjustment among American adults in ongoing attachment relationships.", Cross-Cultural Research, Volume 42, Issue 1, 2008, https://doi.org/10.1177/1069397107309750 (Last access date:22.01.2024), p. 13-22.

Rohner, Ronald P. / Rohner, Evelyn C., "Antecedents and consequences of parental rejection: A theory of emotional abuse." Child Abuse & Neglect, Volume 4, Issue 3, 1980, https://doi.org/10.1016/0145-2134(80)90007-1 (Last access date:02.01.2024), p. 189-198.

Romero Canyas, Rainer and Others, "Rejection sensitivity and the rejection–hostility link in romantic relationships.", Journal of Personality, Volume 78, Issue 1, 2010, https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2009.00611.x (Last access date: 23.02.2024), p. 119-148.

Rosencrans, Peter L. and Others, "Disentangling distress tolerance, emotion regulation, and quality of life in childhood trauma and adult anxiety.", International Journal of Cognitive Therapy, Volume 10, Issue 4, 2017, https://doi.org/10.1521/ijct.2017.10.4.283 (Last access date:24.04.2024), 283-303.

Sahib, A. and Others, "Intolerance of uncertainty and emotion regulation: A meta-analytic and systematic review.", Clinical Psychology Review, Volume 101, 2023, https://doi.org/10.1016/j.cpr.2023.102270 (Last access date:13.02.2024), e. 102270.

Sailer, Uta and Others, "A happier and less sinister past, a more hedonistic and less fatalistic present and a more structured future: time perspective and well-being.", PeerJ, Volume 2, 2014, https://doi.org/10.7717/peerj.303 (Last access date:24.04.2024), e. 303.

Salihoğlu, Hanife Nur, "Başa çıkma tutumları, belirsizliğe tahammülsüzlük ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: COVID-19 sürecine özgü bir çalışma.", Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2021.

Sarıçam, Hakan ve Diğerleri "Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği BTÖ 12 Türkçe Formu Geçerlik ve güvenirlik çalışması.", Route Educational and Social Science Journal, Cilt 1, Sayı 3, 2014, s. 148-157.

Sato, Momoko and Others, "Rejection sensitivity and borderline personality disorder features: A mediation model of effortful control and intolerance of ambiguity.", Psychiatry Research, Volume 269, 2018,

https://doi.org/10.1016/j.psychres.2018.08.024 (Last access date:16.03.2024), p. 50-55.

Schaan, Violetta K. and Others, "Childhood trauma affects stress-related interoceptive accuracy.", Frontiers in Psychiatry, Volume 10, 2019, https://doi.org/10.3389/fpsyt.2019.00750 (Last access date:27.04.2024), e. 473251.

Schimmenti, Adriano and Others, "Why Do I Feel So Bad? Childhood Experiences of Emotional Neglect, Negative Affectivity, and Adult Psychiatric Symptoms.", Mediterranean Journal of Social Sciences, Volume 6, Issue 6, 2015, p. 256-265.

Schore, Allan N., "All our sons: The developmental neurobiology and neuroendocrinology of boys at risk.", Infant Mental Health Journal, Volume 38, Issue 1, 2017, https://doi.org/10.1002/imhj.21616 (Last access date:27. 03.2024), p. 15-52.

Seddighi, Hamed and Others, "Child abuse in natural disasters and conflicts: A systematic review.", Trauma, Violence & Abuse, Volume 22, Issue 1, 2021, https://doi.org/10.1177/1524838019835973 (Last access date:12.03.2024) p. 176-185.

Serçe, Ruveyda, "Flört şiddeti ve çocukluk dönemi örselenme yaşantıları: Reddedilme duyarlılığı, akılcı olmayan inançların aracılık rolü", Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur 2023.

Set, Zeynep, "Potential regulatory elements between attachment styles and psychopathology: Rejection sensitivity and self-esteem.", Archives of Neuropsychiatry, Volume 56, Issue 3, 2019, doi: 10.29399/npa.23451 (Last access date:24. 03.2024), p. 205-212.

Settle, Cindi Jo, "The Level of Parental Conflict and Children's Behavioral Reactions to Divorce.", Master's Thesis, Graduate College of Marshall University, Huntington 2010.

Shan, Wenjie and Others, "Association between maltreatment, positive parent–child interaction, and psychosocial well-being in young children.", The Journal of Pediatrics, Volume 213, 2019, https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2019.06.050 (Last access date:25.02.2024), p. 180-186.

Shannon, Ciaran and Others, "The association between childhood trauma and memory functioning in schizophrenia.", Schizophrenia bulletin, Volume 37, Issue 3, 2011, https://doi.org/10.1093/schbul/sbp096 (Last access date:25.05.2024), p. 531-537.

Sircova, Anna and Others, "A global look at time: A 24-country study of the equivalence of the Zimbardo Time Perspective Inventory.", Sage Journal, Volume 4, Issue 1, 2014, https://doi.org/10.1177/2158244013515686 (Last access date:12.02.2024).

Sloman, Leon, "The syndrome of rejection sensitivity: An evolutionary perspective.", (Ed. Gilbert, Paul / Balley, Kent G.), in Genes on the Couch. Routledge, 1. ed. London 2014, s. 257-275.

Smith, Michael, "Evaluation, uncertainty and motivation.", Ethical Theory and Moral Practice, Volume 5, 2002, https://doi.org/10.1023/A:1019675327207 (Last access date:21.02.2024), p. 305-320.

Smithson, Michael, Ignorance and uncertainty: Emerging paradigms, 1. ed., New York 2012.

Sobol Kwapinska, Malgorzata, "Hedonism, fatalism and ‘carpe diem’: Profiles of attitudes towards the present time.", Time & Society, Volume 22, Issue 3, 2013, https://doi.org/10.1177/0961463x13487043 (Last access date:09.02.2024), p. 371-390.

Sternheim, Lot C. and Others, "Examining anxious temperament in anorexia nervosa: Behavioural inhibition and intolerance of uncertainty and their contribution to trait anxiety in adolescents with anorexia nervosa.", Journal of Affective Disorders, Volume 348, 2024, https://doi.org/10.1016/j.jad.2023.12.035 (Last access date:14.04.2024), p.116-123.

Stige, Signe Hjelen and Others, "Stories from the road of recovery–How adult, female survivors of childhood trauma experience ways to positive change.", Nordic Psychology, Volume 65, Issue 1, 2013, https://doi.org/10.1080/19012276.2013.796083 (Last access date:20.04.2024), p. 3-18.

Stolarski, Maciej and Others, "Morning is tomorrow, evening is today: Relationships between chronotype and time perspective.", Biological Rhythm Research, Volume 44, Issue 2, 2013, https://doi.org/10.1080/09291016.2012.656248 (Last access date:16.02.2024), p. 181-196.

Stolarski, Maciej / Fieulaine, Nicolas / Beek, Wessel Van, Time Perspective Theory: Review, Research and Application, 1. ed., Switzerland 2015.

Stoltenborgh, Marije, and Others, "The universality of childhood emotional abuse: a meta-analysis of worldwide prevalence.", Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, Volume 21, Issue 8, 2012, https://doi.org/10.1080/10926771.2012.708014 (Last access date:22.02.2024), p. 870-890.

Stoltenborgh, Marije and Others,"The neglect of child neglect: a meta-analytic review of the prevalence of neglect.", Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, Volume 48, 2013, https://doi.org/10.1007/s00127-012-0549-y (Last access date:05.02.2024), p. 345-355.

Stoycheva, Katya, "Ambiguity tolerance: Adolescents responses to uncertainty in life.", Bulgarian Academy of Sciences Project Report, Bulgaria 1987.

Strathman, Alan and Others, "The Consideration Of Future Consequences: Weighing İmmediate and Distant Outcomes Of Behavior.", Journal Of Personality and Social Psychology, Volume 66 Issue 4, 1994, https://doi.org/10.1037/0022-3514.66.4.742 (Last access date:24.02.2024), p. 742.

Suárez Rico, Blanca Vianey, and Others "Prevalence of depression, anxiety, and perceived stress in postpartum Mexican women during the COVID-19 lockdown.", International journal of environmental research and public health, Volume 18, Issue 9, 2021, https://doi.org/10.3390/ijerph18094627 (Last access date:15.04.2024), e. 4627.

Sucu, Özlem, "Yetişkin bireylerde ilk nesne ilişkileri ve reddedilme duyarlılığı ile yakın ilişkiler arasındaki ilişkinin incelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, İstanbul 2022.

Sword, Richard M. and Others, "Time perspective therapy: A new time-based metaphor therapy for PTSD.", Journal of Loss and Trauma, Volume 19, Issue 3, 2014, https://doi.org/10.1080/15325024.2013.763632 (Last access date:24.02.2024), p. 197-201.

Szczesniak, Malgorzata / Timoszyk Tomczak, Celina, "A time for being thankful: Balanced time perspective and gratitude.", Studia Psychologica, Volume 60, Issue 3, 2018, doi:10.21909/sp.2018.03.759 (Last access date:08.02.2024), p. 150-166.

Şahintekin, Elif, "Yetişkinlerde belirsizliğe tahammülsüzlük ve psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin incelenmesi.", Yüksek Lisans Tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul 2021.

Şakrak, Kübra, “Duygusal şiddetin kişiler arası duygu düzenleme ve reddedilme duyarlılığı ile ilişkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2023.

Şar, Vedat ve Diğerleri, "Çocukluk çağı ruhsal travma ölçeğinin Türkçe uyarlamasının geçerlilik ve güvenilirliği.", Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences, Cilt 32, Sayı 4, 2012, s. 1054-1063.

Şen, Gamze / Pakyürek, Gün, "The Mediating Role of Autobiographical Memory in the Relationship Between Narcissism and Rejection Sensitivity.", Psychological Reports, Volume 126, Issue 2, 2023, https://doi.org/10.1177/00332941211061076 (Last access date: 19.03.2024), p. 856-876.

Şendülger, Yamaç, “The mediating role of schema therapy mode model in the relationship between intolerance of uncertainty and generalized anxiety disorder symptoms”, Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2021.

Tan, xing and Others, "Longitudinal relationship of empathy and social anxiety among adolescents: The mediation roles of psychological inflexibility and rejection sensitivity.", Journal of Affective Disorders, Volume 339, 2023, (Last access date: 30.03.2024), p. 867-876.

Tasa, Hande / Mutlu, Selda, "Psikolojik Esneklik, Kişilerarası Reddedilme Duyarlılığı Ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki" Aydın İnsan ve Toplum Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, 2022, s. 41-68.

Terr, Lenore C., "Childhood traumas: An outline and overview.", Focus, Volume 1, Issue 3, 2003, https://doi.org/10.1176/foc.1.3.322 (Last access date: 10.02.2024), p. 322-334.

Terr, Lenore C., "Who's afraid in Virginia Woolf? Clues to early sexual abuse in literature.", The Psychoanalytic Study of The Child, Volume 45, Issue 1, 1990, https://doi.org/10.1080/00797308.1990.11823533 (Last access date: 20.04.2024), p. 533-546.

Thompson, Anne E. / Kaplan, Carole A., "Childhood emotional abuse.", The British Journal of Psychiatry, Volume 168, Issue 2, 1996, doi:10.1192/bjp.168.2.143 (Last access date: 20.02.2024), p. 143-148.

Thompson, Neil / Walsh, Mary, "The existential basis of trauma." Journal of Social Work Practice, Volume 24, Issue 4, 2010, https://doi.org/10.1080/02650531003638163 (Last access date:06.04.2024), p. 377-389.

Tomich, Patricia L. / Tolich, Alexandra, "Life is a balancing act: Deviation from a balanced time perspective mediates the relationship between lifetime trauma exposure and optimism.", Current Psychology, Volume 40, Issue 5, 2021, https://doi.org/10.1007/s12144-019-00191-3 (Last access date:24.04.2024), p. 2472-2480.

Triffleman, Elisa G. and Others, "Childhood trauma and posttraumatic stress disorder in substance abuse inpatients.", The Journal of Nervous and Mental Disease, Volume 183, Issue 3, 1995, https://journals.lww.com/jonmd/abstract/1995/03000/Childhood_Trauma_and_Posttraumatic_Stress_Disorder.8.aspx (Last access date:13.04.2024), p. 172-176.

Tunç, Pervin, "Borderline kişilik bozukluğunda depresif semptom ve çocukluk çağı travmalarının dürtüsellik, kendine zarar verme ve intihar davranışları üzerindeki yordayıcı etkisi.", Doktora Tezi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Tuscic, S. Jelic and Others, "The consequences of childhood abuse.", Paediatrics Today, Volume 9, Issue 1, 2012, doi: 10.5457/p2005-114.58 (Last access date: 20.02.2024), p. 12.

Tutucu, Ayşenur, "Aile öngörülemezliği, reddedilme duyarlılığı ve şiddet ilişkisi", Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli 2021.

Uludağ, Esra, "Depresyonun yordayıcıları olarak çocukluk çağı olumsuz yaşam olayları, ruminasyon, belirsizliğe tahammülsüzlük ve psikolojik katılık", Yüksek Lisans Tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul 2023.

Unicef, "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme", 2004, https://www. unicefturk. org/public/uploads/files." UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme. pdf. (Last access date:01.02.2024).

Van Der Kolk, Bessel A., "Trauma and memory." Psychiatry and Clinical Neurosciences, Volume 52, Issue 1, 1998, https://doi.org/10.1046/j.1440-1819.1998.0520s5S97.x (Last access date:13.03.2024), p. 52-S64.

Yao, Zhendong and Others, "The relationship between social anxiety and self-injury of junior high school students: mediation by intolerance of uncertainty and moderation by self-esteem.", Frontiers in Public Health, Volume 11, 2023, https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1046729 (Last access date:30.03.2024), e. 1046729.

Yetişir, İsmail, "Reddedilme duyarlılığı ile travma sonrası stres bozukluğu arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin aracılık rolü", Yüksek Lisans Tezi, Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2023.

Yıldırım, Ali / Şimşek, Hasan, Sosyal Bilimlerde Nitel Arastirma Yöntemleri, 12. Bs, Ankara 2021.

Yıldız, Yelda, “Tek Ebeveynli Çocukların Yaşam Deneyimleri”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2017.

Yılmaz, Fatma Betül / Satıcı, Seydi Ahmet, "Childhood maltreatment and spiritual well-being: intolerance of uncertainty and emotion regulation as mediators in Turkish sample.", Journal Of Religion and Health, Volume 63, Issue 3, 2024, https://doi.org/10.1007/s10943-023-01965-7 (Last access date: 12.03.2024), p. 2380-2396.

Yook, Keunyoung and Others, "Intolerance of uncertainty, worry, and rumination in major depressive disorder and generalized anxiety disorder.", Journal Of Anxiety Disorders, Volume 24, Issue 6, 2010, https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2010.04.003 (Last access date: 22.04.2024), p. 623-628.

Yurdakök, Kadriye / İnce, Osman Tolga, "Duygusal istismar ve ihmal.", Katkı Pediatri Dergisi, Cilt 32, Sayı 4, 2010, p. 423-433.

Yüksel, Çağrı, "Sosyal anksiyete bozukluğunda çocukluk çağı travmaları ve çocukluktaki ebeveyn tutumunun değerlendirilmesi.", Tıpta Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, İstanbul 2012.

Wakuta, Manabu and Others, "Adverse childhood experiences: impacts on adult mental health and social withdrawal.", Frontiers in Public Health, Volume 11, 2023, https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1277766 (Last access date: 22.04.2024), e. 1277766.

Walsh, Kerryann and Others, "Child protection and safeguarding in initial teacher education: a systematic scoping review.", Children and Youth Services Review, Volume 150, 2023, https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.106951 (Last access date: 24.01.2024), e. 106951.

Wang, Yingying and Others, "Time is of essence-Abnormal time perspectives mediate the impact of childhood trauma on depression severity.", Journal of Psychiatric Research, Volume 137, 2021, https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2020.10.039 (Last access date:04.03.2024), p. 534-541.

Watson, John / Nesdale, Drew, "Rejection sensitivity, social withdrawal, and loneliness in young adults.", Journal of Applied Social Psychology, Volume 42, Issue 8, 2012, https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2012.00927.x (Last access date:21.04.2024), p. 1984-2005.

Watson, Stuart and Others, "Childhood trauma in bipolar disorder.", Australian & New Zealand Journal of Psychiatry, Volume 48, Issue 6, 2014, https://doi.org/10.1177/0004867413516681 (Last access date:13.03.2024), p. 564-570.

Weeks, Aili, "The harsh sting of rejection: Rejection sensitivity, attachment styles, autobiographical memory, and why some feel the sting more than others.", Master's Thesis, To the Department of Psychology University of Connecticut, New London 2011.

Wells, Adrian, Emotional disorders and metacognition: Innovative cognitive therapy, 1. ed., New York 2002.

Whisman, Mark A., "Childhood trauma and marital outcomes in adulthood.", Personal Relationships, Volume 13, Issue 4, 2006, https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2006.00124.x (Last access date:21.02.2024), p. 375-386.

Wiersma, Jenneke E. and Others, "The importance of childhood trauma and childhood life events for chronicity of depression in adults.", The Journal of Clinical Psychiatry, Volume 70, Issue 7, 2009, https://www.psychiatrist.com/jcp/importance-childhood-trauma-childhood-life-events/ (Last access date:21.03.2024), e. 8733.

Wiesmann, Ulrich and Others, "Sense of coherence, time perspective and positive aging.", Journal of Happiness Studies, Volume 19, Issue 3, 2018, https://doi.org/10.1007/s10902-017-9850-5 (Last access date:19.02.2024), p. 817-839.

Williams, Allan M. / Baláž, Vladimír, "Mobility, risk tolerance and competence to manage risks.", Journal of Risk Research, Volume 17, Issue 8, 2014, https://doi.org/10.1080/13669877.2013.841729 (Last access date:11.02.2024), p. 1061-1088.

Wilson, Helen W. and Others, "Research Review: The relationship between childhood violence exposure and juvenile antisocial behavior: a meta-analytic review.", Journal of Child Psychology and Psychiatry, Volume 50, Issue 7, 2009, https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2008.01974.x (Last access date:25.04.2024), p. 769-779.

Wismeijer, Andreas A. J. and Others, "The relations between secrecy, rejection sensitivity and autonomy-connectedness.", The Journal Of General Psychology, Volume 141, Issue 2, 2014, https://doi.org/10.1080/00221309.2013.862200 (Last access date:30.03.2024), p. 65-79.

Wolfe, David A. / Jaffe, Peter, "Child abuse and family violence as determinants of child psychopathology.", Canadian Journal of Behavioural Science/Revue Canadienne Des Sciences Du Comportement, Volume 23, Issue 3, 1991, https://doi.org/10.1037/h0079021 (Last access date:04.01.2024), p. 282-299.

World Health Organization, Child Maltreatment, Erişim adresi: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment (Last access date:04.03.2024), 2020.

Wosket, Val, The therapeutic use of self: Counselling practice, research and supervision, 1. ed., Lonra 2016.

Zakay, Dan, "Psychological time.", (Ed. Mölder, Bruno/ Arstila, Valtteri / Ohrstrom, Peter), in Philosophy and Psychology Of Time, 1. ed., Berlin 2016, p. 53-66.

Zakay, Dan / Block, Richard A., "An attentional-gate model of prospective time estimation.", Time and The Dynamic Control Of Behavior, Volume 5, 1995, https://www.montana.edu/rblock/documents/papers/ZakayBlock1995.pdf (Last access date:14.02.2024), p. 167-178.

Zaleski, Zbigniew / Cycon, Anna / Kurc, Alexandre, "Future time perspective and subjective well being in adoles cent samples.", (Ed. Schmuck, Peter / Sheldon, Kennon M.), in Life Goals and Well Being: Towards a Positive Psychology Of Human Striving, 1. ed., Göttingen 2001, p. 58.

Zhang, Zhuo and Others, "Childhood Trauma and Anxiety: The Chain Mediating Effects of Intolerance of Uncertainty and Proactive Coping.", Asian Journal of Social Science Studies, Volume 7, Issue 6, 2022, https://doi.org/10.20849/ajsss.v7i6.1213 (Last access date:19.03.2024), p. 89-97.

Zhou, Jianhua and Others, "Longitudinal association between low self-esteem and depression in early adolescents: The role of rejection sensitivity and loneliness.", Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, Volume 93, Issue 1, 2020, https://doi.org/10.1111/papt.12207 (Last access date:27.04.2024), p. 54-71.

Zimbardo, Philip G. and Others, "Present time perspective as a predictor of risky driving.", Personality and İndividual Differences, Volume 23, Issue 6, 1997, https://doi.org/10.1016/S0191-8869(97)00113-x (Last access date:06.02.2024), p. 1007-1023.

Zimbardo, Philip / Boyd, John, “Putting time in perspective: a valid reliable individual differences metric”, Journal of Personality and Social Psychology, Volume 77, 1999,

https://sci-hub.ru/10.1037/0022-3514.77.6.1271 (Last access date:06.02.2024), p. 1271-1288.

Zimbardo, Philip / Boyd, John, The Time Paradox: The New Psychology Of Time That Will Change Your Life, 1. ed., New York 2008.

Zimbardo, Philip G. / Boyd, John N., "Putting time in perspective: A valid, reliable individual-differences metric.", (Ed. Stolarski, Maciej and Others), in Time Perspective Theory; Review, Research and Application: Essays İn Honor Of Philip G. Zimbardo, 1. ed., New York 2014, p. 17-55.

Zimbardo, Philip / Sword, Richard / Sword, Rosemary, The Time Cure: Overcoming PTSD With The New Psychology Of Time Perspective Therapy, 1. ed., San Francisco 2012.

Zimmermann, Peter / Iwanski, Alexandra, "Emotion regulation from early adolescence to emerging adulthood and middle adulthood: Age differences, gender differences, and emotion-specific developmental variations.", International journal of behavioral development, Volume 38, Issue 2, 2014, https://doi.org/10.1177/0165025413515405 (Last access date:15.06.2024), p. 182-194.

Zlomke, Kimberly and Others, "Recalled childhood teasing in relation to adult rejection and evaluation sensitivity.", Personality and Individual Differences, Volume 89, 2016, https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.10.021 (Last access date:17.03.2024), p. 129-133.

EKLER

EK 1. ETİK KURUL ONAYI ÜST YAZISI

T.C.
İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-43037191-604.01-13152 20/02/2024
Konu : Etik Kurulu Kararı

Sayın Sevde Sena Afacanlar

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kuruluna yapmış olduğunuz "*Çocukluk Çağı Travmatik Yaşam Öyküsü ve Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkide Zaman Perspektifi ve Belirsizliğe Toleransın Aracı Etkisi*" isimli başvurunuz incelenmiş olup, etik kurulu kararı ekte sunulmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Ali Büyükaslan
Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırmalar
Etik Kurulu Başkanı

Ekler:

-Karar Formu (2 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Evrağınızı https://turkiye.gov.tr/istanbul-medipol-universitesi-ebys linkinden 95A9DCFAX4 kodu ile dogrulayabilirsiniz.

Medipol Üniversitesi Kavacık Yerleşkesi (Ana Yerleşke Rektörlük)
Kavacık Mah. Ekinciler Cad. No: 19, Kavacık Kavşağı, 34810 Beykoz/İstanbul
T: 444 85 44 F: 0212 531 75 55
E-Posta: bilgi@medipol.edu.tr İnternet Adresi: www.medipol.edu.tr
Kep Adresi: medipoluniversitesi@hs03.kep.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin: Burcu Sena Tosun
Tel: 444 85 44 - 1679
E-Posta: burcu.tosun@medipol.edu.tr

EK 2. ETİK KURUL ONAYI

İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
ETİK KURULU KARAR FORMU

BAŞVURU BİLGİLERİ	**ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI**	*Çocukluk Çağı Travmatik Yaşam Öyküsü ve Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkide Zaman Perspektifi ve Belirsizliğe Toleransın Aracı Etkisi*			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACI UNVANI/ADI/SOYADI	Sevde Sena Afacanlar			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ UZMANLIK ALANI	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ BULUNDUĞU MERKEZ	İstanbul			
	DESTEKLEYİCİ	-			
	ARAŞTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	TEK MERKEZ ☒	ÇOK MERKEZLİ ☐	ULUSAL ☒	ULUSLARARASI ☐

EK 2. ETİK KURUL ONAYI

İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
ETİK KURULU KARAR FORMU

	Belge Adı	Tarihi	Versiyon Numarası	Dili
Değerlendirilen Belgeler	ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ/PLANI			Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU			Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
Karar Bilgileri	**Karar No: 23**	**Tarih: 19/02/2024**		
	Yukarıda bilgileri verilen Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu başvuru dosyası ile ilgili belgeler araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş ve araştırmanın etik ve bilimsel yönden uygun olduğuna **"oy birliği"** ile karar verilmiştir.			

İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU	
BAŞKANIN UNVANI / ADI / SOYADI	Prof. Dr. Ali Büyükaslan

Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet		Araştırma ile İlişki		Katılım *		İmza
Prof. Dr. Ali Büyükaslan	İletişim Çalışmaları	İstanbul Medipol Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	Uygundur
Prof. Dr. Serhat Yüksel	Finans	İstanbul Medipol Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	Uygundur
Doç. Dr. İhsan Eken	Medya ve Reklam Araştırmaları	İstanbul Medipol Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	Uygundur
Dr. Öğr. Üyesi Sinan Seçkin	Hukuk	İstanbul Medipol Üniversitesi	E ☒	K ☐	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	Uygundur
Dr. Öğr. Üyesi Ela Arı	Psikoloji	İstanbul Medipol Üniversitesi	E ☐	K ☒	E ☐	H ☒	E ☒	H ☐	Uygundur

* :Toplantıda Bulunma

EK 3. GÖNÜLLÜ KATILIMCI ONAM FORMU

GÖNÜLLÜ KATILIMCI ONAM FORMU

Sevde Sena AFACANLAR tarafından yürütülen "Çocukluk Çağı Travmatik Yaşam Öyküsü ve Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkide Zaman Perspektifi ve Belirsizliğe Toleransın Aracı Etkisi" başlıklı **araştırmaya** davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** hakkına sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

Araştırmayla İlgili Bilgiler:

a. Araştırmanın Amacı: Çocukluk Çağı Travmatik Yaşam Öyküsü ve Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkide Zaman Perspektifi ve Belirsizliğe Toleransın Aracı Etkisinin ortaya çıkartılmasıdır.
b. Araştırmanın Nedeni: Tez çalışması
c. Araştırmanın Öngörülen Süresi: 15 dk

Çalışmaya Katılım Onayı:

"Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce gönüllüye / katılımcıya verilmesi gereken bilgileri gösteren Aydınlatılmış Onam Formu adlı metni okudum ya da bana okunmasını sağladım. Bu bilgilerin içeriği ve anlamı, yazılı olarak açıklandı. Bu koşullarla, söz konusu araştırmaya hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum."

Katılımcı:

- Araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.
- Araştırmaya katılmayı kabul etmiyorum.

EK 4. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bilimsel Araştırma

Merhaba. Ben Medipol Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü Tezli Yüksek Lisans öğrencilerinden Sevde Sena AFACANLAR. Çocukluk Çağı Travmatik Yaşam Öyküsü ve Reddedilme Duyarlılığı Arasındaki İlişkide Belirsizliğe Toleransın ve Zaman Perspektifinin Aracı Rolü adlı tez çalışmam için desteğinizi bekliyorum. Vereceğiniz yanıtlar gizlilik esasına dayanarak yalnızca bilimsel veri olarak kullanılacaktır. Şimdiden desteğiniz için teşekkür ederim.

* Zorunlu soruyu belirtir

1. Yaş: *

2. Cinsiyet: *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Kadın
- ◯ Erkek

3. Medeni Durum: *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ Evli
- ◯ Bekar
- ◯ Boşanmış

4. Eğitim Durumu: *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ◯ İlkokul
- ◯ Ortaokul
- ◯ Lise
- ◯ Üniversite
- ◯ Yüksek Lisans/Doktora

EK 5- ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI ÖLÇEĞİ ÖRNEK SORULAR

Her bir madde için aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz:

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

Çocukluğumda ya da ergenliğimde…

1)Yeterli yemeğim olurdu.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

2) Gündelik bakım ve güvenliğim sağlanıyordu.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

3) Anne ya da babam kendilerine layık olmadığımı ifade ederlerdi.

1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

EK 6- YETİŞKİN REDDEDİLME DUYARLILIĞI ÖLÇEĞİ ÖRNEK MADDELER

Aşağıdaki ifadeler, insanların zaman zaman başkalarından bazı şeyler istediği durumları tanımlamaktadır. Her ifade için, **o durumda kendinizin bulunduğunu hayal ediniz ve ilgili soruları cevaplayınız.**

1. Anne babanızdan ya da başka bir aile üyesinden maddi olarak zor bir zamanınızda, yardım etmesi için borç istiyorsunuz.

Ailenizin size yardım etmeyi isteyip istemeyeceği konusunda ne kadar kaygılanırsınız ya da tedirgin olursunuz?	hiç kaygılanmam 1 2 3 4 5 6 çok kaygılanırım
Ellerinden geldiğince yardım etmeyi kabul edeceklerini düşünürüm.	hiç olası değil 1 2 3 4 5 6 çok büyük olasılıkla

2. Yakın bir arkadaşınızla, onu ciddi bir şekilde üzen bir şey yaptıktan sonra konuşmak üzere konuyu açıyorsunuz.

Arkadaşınızın sizinle konuşmak isteyip istemeyeceği konusunda ne kadar kaygılanırsınız ya da tedirgin olursunuz?	hiç kaygılanmam 1 2 3 4 5 6 çok kaygılanırım
Onun sorunları çözmek için benimle konuşmak isteyeceğini düşünürüm.	hiç olası değil 1 2 3 4 5 6 çok büyük olasılıkla

3. Eşinizle olan ilişkinizde cinsel korunma konusunu gündeme getiriyorsunuz ve bunun sizin için ne kadar önemli olduğunu söylüyorsunuz.

Tepkisinin ne olacağı konusunda ne kadar kaygılanırsınız ya da tedirgin olursunuz?	hiç kaygılanmam 1 2 3 4 5 6 çok kaygılanırım
Onun savunmaya geçmeden, olası seçeneklerimizi konuşmaya istekli olacağını düşünürüm.	hiç olası değil 1 2 3 4 5 6 çok büyük olasılıkla

4. İşyerinde yaşadığınız bir sorunla ilgili olarak şefinizden yardım istiyorsunuz.

Şefinizin size yardım etmek isteyip istemeyeceği konusunda ne kadar kaygılanırsınız ya da tedirgin olursunuz?	hiç kaygılanmam 1 2 3 4 5 6 çok kaygılanırım

EK 7- ZİMBARDO ZAMAN PERSPEKTİFİ ÖLÇEĞİ ÖRNEK MADDELER

2.Sık sık hayatımda neleri farklı yapmalıydım diye düşünürüm. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- Hiç doğru değil
- Doğru değil
- Ne doğru ne yanlış
- Doğru
- Çok doğru

3.Kararlarım genellikle etrafımdaki şeylerin ve insanların etkisi altında kalır. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- Hiç doğru değil
- Doğru değil
- Ne doğru ne yanlış
- Doğru
- Çok doğru

4.Geçmişim hakkında düşünmek bana keyif verir. *

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- Hiç doğru değil
- Doğru değil
- Ne doğru ne yanlış
- Doğru
- Çok doğru

EK 8. BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜK ÖLÇEĞİ (BTÖ-12)-ÖRNEK MADDELER

Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12)-Örnek Maddeler

Lütfen aşağıdaki maddelerin karşısında bulunan ve maddelere ne kadar katıldığınızı gösteren sayılardan size en uygun olanını işaretleyiniz. **(1) Bana hiç uygun değil, (2) Bana çok az uygun, (3) Bana biraz uygun, (4) Bana çok uygun ve (5) Bana tamamen uygun** anlamına gelmektedir.					
1. Beklenmedik olaylar canımı çok sıkar.	1	2	3	4	5
2. Bir durumda ihtiyacım olan tüm bilgilere sahip değilsem sinirlerim bozulur.	1	2	3	4	5
3. İnsan beklenmedik olaylardan (sürprizlerden) kaçınmak için daima ileriye bakmalıdır.	1	2	3	4	5